

NOVOSTI HOBOCI

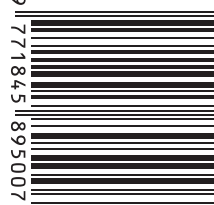
#1200

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 16/12/2022
10 kn/ 1.33 € /100 din

9 771845 1895007

5022

ISSN 1845-8955

Tko to tamo moli?

Muški moliteljski pokret
uvezen je iz Poljske gdje već ima
snažan utjecaj u crkvenim instituci-
jama, a u Hrvatskoj se stapa
s lokalnom ekstremnom
desnicom – među moliteljima koji
kleče u Zagrebu i Splitu
pripadnici su otvoreno
proustaških organizacija

str. 4-5.

Na rubu nove agonije

Kako će Plenković reagirati ako Fortenova dođe u situaciju da ne može servisirati svoje dugove i da ne može plaćati poslovnim partnerima? Hoće li Vlada učiniti nešto da Pavlu Vujnovcu ne propadnu deseci milijuna eura investiranih u Fortenovu?

PREMIJER ANDREJ PLENKOVIĆ iznenada je prestao spominjati u krajnje negativnom kontekstu ulogu minihenske centrale osiguravateljskog diva Allianz, suvlasnika obaveznog hrvatskog mirovinskog fonda AZ, u propasti plana da četiri domaća mirovinska fonda – uz AZ, to su Erste Plavi, PBZ Croatia i Raiffeisen – otkupe udio ruske državne Sberbanke u Fortenovi, nekoć Agrokoru IVICE TODORIĆA, udio od ogromnih 43 posto. 'Uprava Allianz', ponovio je ozlojeđeni Plenković više puta, 'morat će objasniti zašto je dva dana prije isteka roka za preuzimanje udjela ruske banke odustala od posla, odnosno od onog što je iz AZ fonda dotad komunicirano prema Vladi.' Najednom, premijer to više ne spominje, kao što se više ne spominju ni istrage Hanfe i Državnog odvjetništva o tom izdajničkom potezu Allianz. Što se dogodilo?

Bit će da je iz uprave Allianz objašnjeno Plenkoviću zbog čega se ta tvrtka u zadnji čas – par dana prije 31. listopada, kad je istekao rok koji je Europska unija bila postavila za transakcije sa sankcioniranim ruskim kompanijama – povukla iz priče s kupovinom udjela Sberbanke u Fortenovi,

ali ta argumentacija očito se nije podudarila s premijerovom neizrečenom pretpostavkom da je u pozadini neki oblik Allianzove službenja ruskim interesima ili Allianzove brige za vlastite poslovne interese u Rusiji, pa su se u Vladi naglo poklopili ušima. Bit će da je minihensko pojašnjenje izlaska iz spomenute transakcije teške 500 milijuna eura, u čemu je svaki od četiri mirovinska fonda trebao sudjelovati sa 125 milijuna, takvo da Plenkoviću nije ostavilo prostora za daljnje prikrivene optužbe i za javno izdavanje naloga da se istraži zašto je neka privatna firma donijela legalnu i legitimnu odluku koja je sasvim u nadležnosti uprave te firme. U čemu se moglo sastojati objašnjenje Allianz?

Teško da je riječ o načelnom visokom riziku ulaganja u kompaniju poput Fortenove, kompaniju opterećenu golemim dugovima koja se zadužuje po vrlo visokim kamatnim stopama, a s obzirom na to bi mirovinski fondovi u pravilu trebali konzervativno investirati u dionice koje donose relativno mali i relativno sigurni prinos: taj rizik, naime, bio je više-manje poznat otpočetka i nije se moralo čekati skoro do zadnjeg dana roka da bi se to otkrilo i da bi se zbog toga

onda poduzimali kardinalni potezi, kao što je otpočetka poznato da onih 125 milijuna eura sigurno ne bi bio jedini novac koji bi svaki od fondova morao ubaciti u Fortenovu. Jesu li u Allianz shvatili da cijelu igru vodi gazda Enna Grupe PAVAO VUJNOVAC, čovjek koji ima 30 posto vlasništva u Fortenovi i koji se enormno obogatio na prodaji Gazpromovog plina preko svog Prvog plinarskog društva? Jesu li shvatili da su barem dva uključena mirovinska fonda blisko povezana s Vujnovcem te da bi s ta dva fonda – koji se u principu ne miješaju u operativno poslovanje firme u koje ulažu – Vujnovac imao više od 50 posto vlasništva u Fortenovi i da bi mogao presudno utjecati na vođenje kompanije, kao što presudno utječe u posljednjih nekoliko mjeseci s udjelom od 30 posto te osigurava svojim drugim firmama dobre poslove s Fortenovom?

Danas je poznato da je SAIF ALKETBI, misteriozni navodni šejik i investitor iz Ujedinjenih Arapskih Emirata, paravan za očuvanje ruskih interesa i ruskog operativnog utjecaja u Fortenovi, kad im već nije uspjela prodaja hrvatskim mirovinskim fondovima: prema informacijama objavljenima u hrvatskim medijima, Alketbi je Sberbanku isplatio kre-

ditom koji mu je dala Gazprombanka, što znači, zapravo, da je novac iz jedne ruske državne banke premješten u drugu rusku državnu banku. Proći će još najmanje nekoliko mjeseci prije nego što sud u Nizozemskoj, gdje je registrirana zaklada koja je vlasnik Fortenove, donese pravomoćnu odluku o tome je li bio legalan posao između Alketbija i Sberbanke u smislu sankcija koje je Europska unija uvela Ruskoj Federaciji i ruskim kompanijama. Ni jedna od dviju mogućnosti ne čini se povoljnom iz perspektive Fortenovine poslovne budućnosti. Ako sud ne nađe ništa sporno u Alketbijevoj kupovini, arapski ulagač – odnosno oni koji su ga 'izmislili' – imenovat će svoje ljude u upravu, a zatim slijedi hrvanje oko poslovnog utjecaja s Vujnovcem i njegovim ljudima, među koje trenutno spada i glavni izvršni direktor FABRIS PERUŠKO. Bude li transakcija poništena, 43 posto udjela ostaje u vlasništvu Sberbanke, s tim da ta banka ni na koji način ne može konzumirati prava što proizlaze iz vlasničkog udjela. Takva situacija kratkoročno ide u korist Vujnovcu utoliko što mu omogućuje ključni upliv na poslovne odluke, no nejasna i nestabilna vlasnička struktura znatno će otežati najmanje milijardu eura teško refinanciranje duga što dolazi na naplatu u idućih godinu dana. Osim toga, puke su besmislice uvjeravanja da je vlasnička slika potpuno nevažna za poslovanje neke kompanije; naravno da je vlasništvo odlučujući faktor.

Što će sad poduzeti Vlada koja je 2017. intervenirala u Agrokoru pod egidom spašavanja tvrtke koja je sistemski važna za hrvatsku ekonomiju? Kako će Plenković reagirati ako Fortenova dođe u situaciju da ne može servisirati svoje dugove i da ne može plaćati poslovnim partnerima, a već sad se u poslovnim krugovima govori da se prolongiraju rokovi plaćanja robe jednom dijelu dobavljača? Hoće li Vlada učiniti nešto da Pavlu Vujnovcu ne propadnu deseci milijuna eura investiranih u Fortenovu? Slijedi li nacionalizacija udjela Sberbanke? Ili ne slijedi ništa kad je riječ o Vladi, jer će se Plenković praviti da nema nikakve veze sa stanjem u jednoj privatnoj tvrtki, premda je upravo on – Plenković – izravno najodgovorniji za sve što se događalo i događa s Fortenovom u posljednjih pet i pol godina? ■

Već se govori da se prolongiraju rokovi plaćanja robe jednom dijelu dobavljača – Fortenova (Foto: Slavko Midžor/PIXSELL)

IMPRESSUM

Godina xxiii / Zagreb | petak, 16/12/2022

NOVOSTI #1200

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće
ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac
GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE
UREDICE
Boris Postnikov

IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić,
Tihomir Ponoš

REDAKTORICE Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević

KOLUMNISTI
Marinko Čulić, Boris
Dežulović, Viktor Ivančić,
Sinan Gudžević,
Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin, Dragana Bošnjak,
Milan Cimeša, Zoran
Daskalović, Ivica Đikić,
Tena Erceg, Milan Gavrović,

Dragan Grozdanić,
Mima Jasić Gašić, Nenad
Jovanović, Vladimir Jurišić,
Anja Kožul, Igor Lasić,
Bojan Munjin, Tamara
Opačić, Lujo Parežanin,
Ivana Perić, Srećko Pulig i
Hrvoje Šimičević

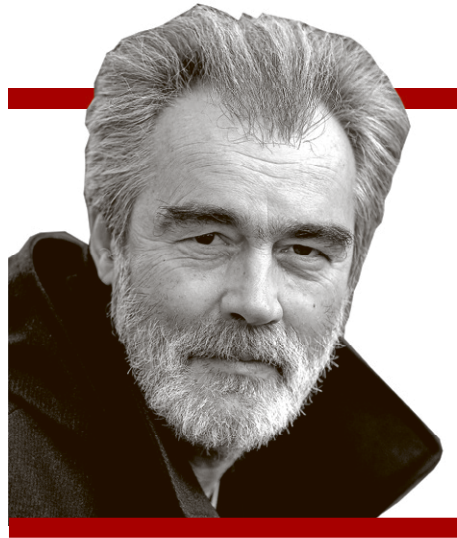
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić

GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišević & Damir
Bralić, Nikola Đurek

ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplančić

ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 6500
Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za
nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i sredstvima
Ureda za ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.
REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

UVREDE
& PODMETANJA

PIŠE Viktor Ivančić

Za razliku od Dalića, koji utakmice naše reprezentacije dobivene uz pomoć čiste sreće tumači kao dokaze nogometne veličine, Plenković negira same rezultate, predstavljajući nedvosmislene poraze kao grandiozne pobjede. Čovjek smatra da njegove državničke obaveze ne uključuju obaveze prema činjenicama

Kiseli
hvastavac

REČENICA glasi: 'Dubravka šalje 700 milijuna eura, da se nađe pred Božić.'

Izrekao ju je ANDREJ PLENKOVIĆ, bahata kreatura na funkciji predsjednika Vlade RH. Građanki se učinila toliko upečatljivom da ju je pročitala još jednom, pa još jednom, pa naposljetku naglas, kurzivom: 'Dubravka šalje 700 milijuna eura, da se nađe pred Božić.'

'Who the fuck is Dubravka?!' uskliknula je. 'Dubravka je Baba Mraz', objasnio joj je zainteresirani suprug. 'Ili Sveta Nikolina, ako ti je draža katolička varijanta. U svakom slučaju, još jedno lice u maloj ali odabranoj četi superheroja koji, bijući sudbinske bitke u ostakljenim tvrđavama Bruxellesa, spašavaju Hrvatsku.'

Otkad su u penziji, to im je postao uobičajeni prijedpodnevni ritual. Zbiju se jedno uz drugo na kauču, jer grijanje radi s pola snage, rašire novine preko koljena i zajedno čitaju, dok im slobodne ruke ispod novinskih stranica, ispod plahti dnevnih vijesti, lutaju po sumnjivim mjestima.

'Štos je u tome da bitange koje su se partijskim trasama uguzile u visoki sloj europske administracije neprestano predstavljao kao nacionalne izbavitelje', nastavio je muž. 'Bez tih bića s nadljudskim političkim moćima, Hrvati bi bili neusporedivo jadniji nego što jesu. Skapavali bi na kruhu i vodi. Pržili bi se u najnižoj etaži pakla. Ne bi ni znali za život izvan kataklizme.'

'Zbog toga, dakle, tih 700 milijuna nije redovna svota koju Europska komisija svakih pola godine doznaučuje Hrvatskoj, u sklopu tzv. Nacionalnog plana oporavka i otpornosti, onako kako je nekadašnja Jugoslavija potpomagala Kosovo i druge nerazvijene krajeve, nego je to nešto što nam 'Dubravka šalje', i to 'pred Božić?'' pitala je građanka.

'Točno', potvrdio je suprug. 'Super Andrej je čudotvornom sposobnošću instalirao Babu Mraz u magični centar moći i – eto – nacija je opet spašena.'

Građanka je, da se ne lažemo, vrlo dobro znala tko je Dubravka i zbog čega u samopromotivnim misama Andreja Plenkovića figurira kao Baba Mraz. DUBRAVKA je Šuica, Šuica je hadezeovka, hadezeovka je premijerova marioneta, marioneta se dugogodišnjim kimanjem glavom izborila za to da je nacionalna oligarhija delegira u onu internacionalnu, to jest da postane potpredsjednica Europske komisije. Tamo dotična predstavlja 'Hrvate', mada je 'Hrvati' nisu birali, niti im ona za bilo što polaže račune.

Ipak, građanka je bila osupnuta drskošću kojom je nositelj izvršne vlasti infantilizirao, unatoč godinama, i kojom vrijeđa njenu inteligenciju.

'Zašto taj bahati nikogović Babu Mraz predstavlja kao darodavca, a ne kao daroprimca?' izrazila je lažno čuđenje. 'Umjesto rečenice 'Dubravka šalje 700 milijuna eura, da se nađe pred Božić', trebala je biti izgovorena druga: 'Dubravka prima 30 tisuća eura, da joj se nađe svakog prvog u mjesecu.'

'Realno govoreći, to i nije plaća, nego numerički izražena poruka da se gonimo u vražju

Dubravka Šuica i Andrej Plenković (Foto: Marko Lukunić/PIXSELL)

mater', konstatirao je suprug. 'Ili da odjebemo, ako ti je draža katolička varijanta.'

'Slažem se', složila se građanka. 'Iznos plaće Babe Mraz otprilike je jednak zbroju plaća pedeset medicinskih sestara u splitskoj bolnici.'

'Lijepo je znati da predstavnica Hrvata u Europskoj komisiji mjesečno zaradi sumu za koju prosječni Hrvat mora crnčiti tri godine', nadovezao se muž.

'Zar to nije dovoljan razlog da Hrvati popizde?' opet se čudila građanka.

'A zašto bi popizdili kad 'Dubravka šalje 700 milijuna eura', i to 'pred Božić?'' odrezao je suprug. 'Što je pišljivih 30 tisuća eura plaće prema takvome blagdanskom poklonu? Nećemo valjda biti toliko sitničavi da superherojima, zahvaljujući čijim podvizima smo još uvijek živi, gledamo u novčanik. Kritika odnarođenog šljama nije u narodnom interesu.'

Građanka obožava kada joj je bračni partner sarkastičan, pa se izazivački osmjehnula i štipnula ga za unutrašnju stranu bedra. Ovoga je to inspiriralo, te je produbio misao:

'Hrvatska stvarnost toliko je gadna i okrutna da se Plenković, s punim pravom, odlučio od nje najoštrije distancirati. Potpuno je odlijepio i hoda šest pedalja iznad tla, od kamere do mikrofona, promovirajući vlastita postignuća. Dosad nije bilo premijera koji je uspješnije sabotirao suru zbilju. Shvatio je svoj mandat kao permanentnu propagandnu kampanju. Plenković toliko napora ulaže u reklamiranje svojih uspjeha da ne stize postizati uspjehe. Shvaćas?'

'Shvaćam', potvrdila je građanka. 'Zbog toga je staloženo objasnio kako se od ulaska u EU iz Hrvatske iselilo 230 tisuća ljudi, ali da će se, za razliku od prijašnjih emigranata, svi oni vratiti u dragu domovinu. Hoće reći: nisu pobjegli od siromaštva, nepravde, korupcije, inflacije, kriminala, socijalne nesigurnosti i rasula državnih institucija, nego su otišli zato da se vrate.'

'Upravo tako', rekao je muž. 'A oni koji su ostali, zahvaljujući Vladinim intervencijama, za koje premijer veli da su 'voluminozne', gube svaki dodir sa surovom realnošću. Odgovoran narod dužan je ići ukorak s fantazijom vladara. Evo doslovnog citata: 'Reagirali smo u tolikoj mjeri da većina naših sugrađana nije ni svjesna krize u kojoj živi.' Što kažeš?'

'Da, da, naročito toga nisu svjesni kada ih iz dućana transportiraju u stanice hitne pomoći, jer ih cijene dovode u predinfarktno stanje', namrštila se građanka. 'Ili kada krajem mjeseca prehranu svode na krumpir s češnjakom, kao mi. Ili kad pensioneri ranom

zorom, da preduhitre smetlare, u jurišnim trupama obilaze kontejnere. Da i ne spominjem stanovnike Banije koji pune dvije godine nakon potresa i dalje spavaju u limenim kutijama...'

'Evo još jednog citata', razigrao se suprug, upirući prstom u novinski članak. 'Ljudima smo osigurali mirnu jesen i zimu, istu cijenu struje i plina. Pomogli smo svima: vrtićima, školama, fakultetima, gradovima, općinama, županijama, bolnicama. Nema kome nismo pomogli da troškovi energenata ne sruše temelje financijskog funkcioniranja.' A? Što kažeš?'

'Kažem da moraš biti imbecil da bi u to povjerovao', rekla je građanka. 'Ali izgleda da premijer vjeruje kako su hrvatski građani sposobni za takav podvig, da se ostvare kao imbecili.'

'U tome je bit reklame', složio se muž. 'A Plenković je boravak na vlasti shvatio isključivo kao priliku da djeluje kao portparol samome sebi. Poznato je da u tom slučaju sadržaj bez ostatka kapitulira pred imidžom i ustupa mu svoje mjesto. Strogo tehnički gledano, on se i ne bavi politikom, već marketingom koji se, zbog marketinških razloga, naziva politikom.'

'Što bi takav lik onda bio?' zamislila se građanka. 'Kiseli hvastavac? A Vlada RH tegla puna sličnih primjeraka?'

'Može, nije loše', osmjehnuo se suprug. 'Bitno je samo da se integralno odbaci zbilja i ne petlja s polovičnim rješenjima. Za razliku recimo od DALIĆA, koji utakmice naše reprezentacije dobivene uz pomoć čiste sreće tumači kao dokaze nogometne veličine, Plenković negira same rezultate, predstavljajući nedvosmislene poraze kao grandiozne pobjede. Čovjek smatra da njegove državničke obaveze ne uključuju obaveze prema činjenicama.'

'I iz takve optike, naravno, ona blazirana marioneta iz Bruxellesa nije Dubravka Šuica koja mjesečno zarađuje više od pedeset medicinskih sestara, već Baba Mraz koja nam 'šalje 700 milijuna eura' da uljepša Božić', rekla je građanka. 'Prosto mi je nevjerovatno da se jednome odraslom narodu prodaju priče za malu djecu, ispod nivoa braće GRIMM!'

'Što možemo', slegnuo je ramenima muž. 'Znaš onu narodnu – krilatom konju se ne gleda u zube.'

'Smijemo li im barem jebati bajku?' pitala je građanka. ■

Ekstremisti na koljenima

Među moliteljima koji su klečali na Trgu bana Jelačića u Zagrebu i na splitskom Peristilu pripadnici su otvoreno proustaških organizacija. Muški moliteljski pokret, oslonjen na antivakterske teorije zavjere i antimanjske stavove, uvezen je iz Poljske gdje već ima snažan utjecaj u crkvenim institucijama, a ovdje se uspješno stapa s lokalnom ekstremnom desnicom

POČETKOM prosinca na splitskom Peristilu klečalo je pedesetak muškaraca. Pola ih je bilo obučen u iste majice, s natpisom 'Totus Tuus', odnosno 'Sav tvoj'. Mjesec prije na majicama im je pisalo 'Wojownicy Maryi'; 'Marijini ratnici', na poljskom jeziku. Ispod naziva stajao je veliki grb s likom Gospe i dva ukrižena mača. Grupu je vodio izvjesni MILJENKO JURIĆ, koji je otprije sudjelovao u hodovima za život i sličnim aktivnostima

konzervativnih organizacija u Hrvatskoj. U rujnu ove godine najavio je osnivanje podružnice Marijinih ratnika, koja ima sjedište u Poljskoj. 'Formacija za ulazak traje dvije godine za laike, a godinu dana za svećenike. Ratnici Marijini su plod obraćenja jednog svećenika iz Poljske u našem Međugorju. Pristupiti mogu svi muškarci od 18 do 50 godina koji osim svoje žene ljube i Majku Mariju. Prvi susret na kojem ćemo predstaviti program je 19. rujna 2022. u oratoriju crkve Sv. Filipa Nerijsa',

poručio je Jurić. Četiri dana prije osnivačkog rituala u okrilju crkve, Jurić je na svom Facebook profilu prenio mišljenje koje po mnogočemu definira svjetonazore organizacije koju je iz Poljske doveo u Hrvatsku. Tamo je pisalo da 'specijalni rat protiv Crkve ide za njezin uništenjem i izgradnjom jedne svjetske nadreligije'. 'Koriste se homoseksualci kako bi se postigla promjena u crkvenom naumu. Ozakonjenje homoseksualne zajednice znači legalizaciju sodomije i ugrozu obitelji i ide

protiv Objave koju nijedan biskup, kardinal ili papa ne smije mijenjati', stoji u toj objavi. Doda li se još prezir prema ženskim reproduktivnim pravima, izbjeglicama iz zemalja s većinskim muslimanskim stanovništvom i zavjereničke teorije o nepostojanju pandemije, imamo zaokruženu ideologiju Marijinih ratnika. Na fotografijama s molitve u Splitu

Kolektivno klečanje
na Peristilu (Foto: Ivo
Čagalj/PIXSELL)

muškarci drže krunice posebno dizajnirane za njihovo članstvo: debele čelične kugle koje su (barem u Poljskoj) povezane padobranskim užetom.

Dvogodišnji rok iskušenja za primanje u njihove redove uključuje redovne odlaske na susrete zajednice i molitve. To je, međutim, tek pojednostavljeno tumačenje rada poljske organizacije.

Godine 2016. osnovao ju je DOMINIK CHMIELEWSKI, svećenik iz reda salezijanaca. Nabildani poznatelj borilačkih vještina koji je obučavao vojnike i policajce, k tome radikaln u političkim stavovima, pravu popularnost među mladim desničarima zadobio je za vrijeme pandemije. Prije dvije godine objavio je video u kojem tvrdi da pandemija ne postoji, odnosno da se radi o ‘Sotoninom alatu’ koji cilja na uništenje euharistije u Katoličkoj crkvi. U jednoj propovijedi poručio je da su depresija i općenito psihičke bolesti posljedica prokletstva u obitelji i djela Sotone. Chmielewski je osmislio statut organizacije. Uz molitvu u javnom prostoru, nametnuo je vojničku ikonografiju i zapovjednu strukturu paravojne formacije. Ili vjerske sekte s muškim genitalijama.

Među važnijim zapovijedima je poslušnost vođi pokreta. Svatko tko ne poštuje njegove riječi ili dovodi u pitanje pravila koja je postavio, kažnjava se isključenjem iz zajednice. Svaki član treba imati mač, kojim se obavljaju rituali inicijacije u crkvama. Mač je nametnuo kao ‘simbol duhovne borbe protiv grijeha, Sotone i vlastitih muških slabosti koje danas toliko štete braku i obitelji’. U ostatku godine vlasnik hladnog oružja treba ga izložiti u kući na vidljivom mjestu, gdje će ga ‘stalno podsjećati na riječi izgovorene tijekom ceremonije – borba do smrti za najvažnije vrijednosti: ljubav prema Bogu i vjernost ženi i dječi’. U zakletvi obećavaju da će ‘postati neustrašivi u borbi protiv Sotone i neprijatelja spasenja za obranu Katoličke crkve, najviših vrijednosti kršćanskog života, braka i kršćanske obitelji’. ‘Ovo je vojska za naše vrijeme. S molitvom krunice, a ako treba u obrani vjere i obitelji i s mačem’, dao je adekvatan kontekst njihove ideologije BARTŁOMIEJ PEJO, pobornik i političar iz okruga Świdnica. Jedan poljski teolog primijetio je da je iz perspektive članova svemuških moliteljskih zajednica pomaganje siromasima, bolesnima, pranje i metenje te slične zadaće u župi nedovoljno muževno. Ironično, u Katoličkoj crkvi u kojoj dominiraju muškarci, pripadnici te i sličnih organizacija, a u Poljskoj ih ima dvadesetak, smatraju da ih standardni aktivizam lišava maskuline snage i kontrole.

Tko su, međutim, neprijatelji u toj borbi za prevladavanje suvremene krize muškosti? Osim standardnih mitskih bića iz ognjice pakla i sijaseta unutarnjih slabosti svakog vjernika s testisima, klećanja u Poljskoj organizirana su dosad i protiv gejeva i njihovih prava, koje su znali povezivati s pedofilijom, zatim protiv muslimanskih izbjeglica u Evropi, za zabranu pobačaja i kontra nekih drugih ‘liberalnih nastranosti’.

Kritike dijela tamošnje javnosti i svećenika prema kojima se radi o grupi koja nalikuje na sektu ili paravojnu postrojbu ne utječu na rast njihove popularnosti. Samo na jednom crkvenom događaju, održanom 2020. godine, u Marijine ratnike je inicirano 1.500 muškaraca.

Prema nekim procjenama, trenutačno u Poljskoj ima 5.000 članova u 60-ak podružnica. Djeluju u dodatnih desetak evropskih zemalja, odnedavno dakle i u Splitu. Među njima su brojni pripadnici ultraškog krila nogometnih navijača i članovi profašističkih stranaka i pokreta. Ključni razlog njihova rapidnog razmnožavanja nalazi se u potpori najviših političkih i crkvenih struktura u Poljskoj, s kojima dijele krajnje desne ideje.

Dok ukrštavaju mačeve u crkvama, posvećuju ih svećenici, u nekim slučajevima i biskupi. Strastveno ih podržava nadbiskup STANISŁAW GADECKI, metropolit Poznańa. Njihov član je biskup KRZYSZTOF WŁODARCZYK iz Bydgoszcza.

Marijinim ratnicima crkva je odobrila i organizaciju redovnih duhovnih vježbi po poljskim župama. Takva penetracija u crkvene institucije nesumnjivo će im olakšati daljnju mobilizaciju i radikalizaciju mladih, najčešće socijalno i ekonomski deprivilegiranih muškaraca. Osnivač Dominik Chmielewski jednom je prilikom rekao da u članstvu ima dosta preobraćenih ubojica, kradljivaca, dile-
ra i policajaca. U zemlji u kojoj su ultrakon-
zervativci na pozicijama moći, jučerašnji društveni otpadnici s kriminalnom prošlošću već danas bi mogli postati falangisti za obranu ‘tradicionalnih vrijednosti’ na političkim pozicijama ili ulicama.

Duhovni epicentar tog svježeg fenomena molitvenih muških zajednica u Poljskoj, koji se odande širi po Evropi, nalazi se u Međugorju. Vođa Marijinih ratnika 1996. godine je od Isusove majke na tom mjestu primio poruku u komunikaciji s jednim od onih ‘vidilaca’ kojima se Gospa ukazuje svaki dan. Uglavnom, rekla mu je da postane svećenik, vjerojatno i da potom osnuje armiju koja će nositi njeno ime. Nekoliko puta godišnje i dalje posvećuje Međugorje. Tamo se svake godine organizira zajedničko hodočašćenje lidera podružnica Marijinih ratnika. Prošle godine bilo ih je 80, uz 30 svećenika.

Međugorje je izvor duhovne inspiracije i za drugu poljsku molitvenu organizaciju, Kri-

Voda Udruge Ujedinjenja Darko Majstorović (Foto: Facebook)

Među važnijim zapovijedima je poslušnost vođi pokreta. Svatko tko ne poštuje njegove riječi ili dovodi u pitanje pravila koja je postavio, kažnjava se isključenjem iz zajednice. Svaki član treba imati mač, kojim se obavljaju rituali inicijacije u crkvama

Lider poljskih Kristovih vojnika Paweł Jaworski u Međugorju (Foto: Facebook)

stove vojnike. Njihovi istaknuti članovi svako ljeto odlaze u hercegovačko svetište, nakon čega putuju po Hrvatskoj i među ostalim redovno posvećuju svetište u Ljubljegu. Na ta putovanja vodi ih osnivač PAWEŁ JAWORSKI. On nije svećenik poput šefa Marijinih ratnika, ali po izgledu i svjetonazorima nema neke razlike među njima. U posljednje dvije godine sudjelovali su u zajedničkim inicijativama. Budući da ih nije osnovao pripadnik klera, imaju luksuz transparentnijeg iskazivanja svojih ideja. U zakletvi Kristovih vojnika, koju je položilo i nekoliko žena, oni se bore protiv ‘tendencija takozvane otvorene Crkve’ koja se pripisuje papi FRANJI zato što po njima ona ‘propovijeda lažno milosrđe’.

I oni svoje članove posvećuju po crkvama, nose s fašističkom desnicom. Lider Jaworski sudjelovao je u redovnom godišnjem ‘Maršu neovisnosti’ u organizaciji tri fašističke grupe, čiji je cilj ‘stati na prvu liniju kontrarevolucije protiv ekstremno lijevih aktivista’. Tamo je ponosno pozirao s natpisom svoje molitvene zajednice, uz poruku: ‘Ako padnem na koljena, to je samo pred Bogom’. Družio se i s ROBERTOM BAKIEWICZOM, organizatorom marša i donedavnim šefom Nacionalnog radikalnog kampa, pokreta za koji je čak i tamošnji najviši sud donio odluku da ih se može zvati fašistima. Više je puta fotografiran i s poljskim parlamentarcem ROBERTOM WINNICKIJEM iz Nacionalnog pokreta, antisemitom i neofašistom koji je gurao zakon koji kažnjava slobodu govora o poljskom udjelu u holokaustu.

‘Imaju veze i s poljskom vlašću. Vlada je izdašno financirala ‘patriotski fond’ namijenjen radu navedenih huškačkih grupacija. Jaworski se u više navrata fotografirao s poljskim ultrakonzervativnim predsjednikom ANDRZEJEM DUDOM.

Budući da i Marijini ratnici i Kristovi vojnici koriste hercegovačko mjesto za redovna okupljanja kolovođa njihovih organizacija, za izvjesno brušenje strategija za buduće aktivnosti i mobilizaciju članstva, može se konstatirati da je Međugorje postalo duhovni i politički rasadnik evropskog klerofašizma, utjelovljenog u pretežito muškim molitvenim zajednicama. Istaknuti članovi splitske podružnice Marijinih ratnika u više su navrata spominjali odlazak u Međugorje, pa je moguće da su se upravo tamo i upoznali.

Testosteronsko klećanje u Hrvatskoj ima, dakako, i domaćih ekstremističkih začina, u vidu autohtonog fašizma.

Po tome su najistaknutiji članovi Udruge Ujedinjenja. Vodi ih DARKO MAJSTOROVIĆ, koji u objavama na Facebooku tvrdi da je ratni vojni invalid. Udruga je nastala na valu antivakcerskih prosvjeda. Članovi organizacije, koju vode pripadnici HOS-ovih proustaških postrojbi iz rata, bili su na onom masovnom antivakcerskom protestu na Trgu bana Jelačića. U prvim redovima stajali su i na Trgu žrtava fašizma, kada je policija privela maloljetnika koji je imao molotovljeve koktele. U moljenju krunice u centru Zagreba uvijek su u drugom ili trećem redu. Od ostalih se raspoznaju po slikama Gospe koje drže. I po ustaškim simbolima koji se mogu vidjeti na klećućem Majstoroviću.

No on po tome nije iznimka. Židovi prosto-
rije ove udruge u naselju Kuće kod Velike Go-
rice izlijepljeni su brojnim plakatima u kojima se veličaju ustaše i NDH. Tu su portreti ANTE PAVELIĆA i JURE FRANCETIĆA. Na konferenciji za štampu u kojoj je najavljeno osnivanje udruge, vodstvo je poručilo da im je zadaća ‘obraniti Hrvatsku od nehrvata koji rade protiv Hrvatske’. Majstorović je rekao da su nakon rata na vlast došli ‘udbaši, Jugoslaveni i srbo-
četnici’ te da njima kao udruzi ‘nije interes braniti Jugoslaviju i Srbe’. Na jednoj fotografiji vidimo Majstorovića kako u majici s natpisom ‘Mlad ustaša’ salutira nacističkim pozdravom.

Majstorović je, među ostalim, sudjelovao i u inicijativi Narod odlučuje te u skupljanju potpisa za emitiranje fašistoidnog filma JAKOVA SEDLARA o Jasenovcu.

Njegov pobočnik u udruzi, GORAN IVANČIĆ, jednakog je mentalnog kova. Nedavno je napisao da su se svi oni koji su se odrekli ustaša ujedno odrekli crkve, HOS-a i ‘ostalih branitelja’. Ivančić propagira ustaške ideje o Jasenovcu, pa tvrdi da je tamo stradalo točno 1.816 osoba, pretežno od tifusa i raznih infekcija, pogotovo u hladno vrijeme. ‘Ustvari, Jasenovac je groblje ili pogubilište Hrvata i Njemaca, a ne Srba, Cigana i Židova’, poručio je redovni molitelj krunice. Uz dodatak: ‘Ustaše su bili najsposobnija i najkulturnija vojska u čitavom svijetu, njima se ne može dokazati niti jedna masovna grobnica’.

Osim što je klećao u Zagrebu, Ivančić sudjeluje u sličnim aktivnostima u Velikoj Gorici. On je i molitelj protiv pobačaja ispred bolnica, u sklopu kampanje udruge Hrvatska za život, čiji članovi preko inicijative Muževni budite organiziraju zagrebačko moljenje krunice na Trgu bana Jelačića.

Ivančić i Majstorović na ovogodišnjoj obljetnici Oluje pred kamerama provocirali su HOS-ovom zastavom i pripadajućim ustaškim pozdravom. Kada su ih organizatori zamolili da prestanu, oni su im, barem tako tvrde, odgovorili da je HDZ-u i ‘Pupavcu’ kontroverzno sve što je hrvatsko, dok im ‘homoseksualci, pedofili’ nisu kontroverzni. Statutarnu ulogu likvidatora ove organizacije ima DAMIR MARKUŠ, HOS-ov veteran koji je povezan s ultraškim i otvoreno ustaškim navijačima, inače prijatelj pokojnog DANIJELA BEZUKA, koji se ubio nakon oružanog napada na Markovu trgu.

Ima tu još niz sličnih grupacija koje su u Hrvatskoj uključene u organizaciju molitvi. Zasad na trgove dolazi znatno manje muškaraca – sve skupa nekoliko stotina – nego što ima onih koji prate njihove aktivnosti na mreži. Katolička crkva u Hrvatskoj ne objavljuje ništa kritično o relativno svježem pokretu. Uz javnu šutnju gaje zapravo suučesništvo. Deseci svećenika uključeni su izravno u njihove aktivnosti, što kroz promociju, što kroz ustupanje crkvene infrastrukture. Radi se samo o bogobojaznim ljudima, mogao bi glasiti kontraargument Kaptola. No navedene informacije pokazuju da iza kulise naizgled benignih molitelja nerijetko stoji mržnja prema ženskim pravima i targetiranim manjinama. Zbog narušenih odnosa HDZ-a i krajnje desnice koji su donedavno bili tradicionalno odlični, oni za razliku od poljske braće u Hrvatskoj nemaju partnere na vlasti. Zasad. ■

NATAŠA KANDIĆ

Hrvatska je skroz izvan procesa pomirenja

Hrvatska prednjači i u suđenjima u odsustvu, ali uvek je spremna deliti lekcije drugima. O njenoj potrebi i obavezi da bude primer drugim bivšim jugoslovenskim republikama u hrvatskoj se javnosti i društvenom i političkom životu ne govori. Kad bi Hrvatska prestala sa suđenjima u odsustvu, verujem da bi se ona zaustavila i u Srbiji i na Kosovu

REGIONALNA komisija za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima, REKOM – mreža pomirenja, održala je od 12. do 14. decembra u Zagrebu XV. Forum za tranzicijsku pravdu u postjugoslavenskim zemljama sa temom 'Pomirenje nema alternativu'. Sa NATAŠOM KANDIĆ, koordinatoricom REKOM-a i osnivačicom Fonda za humanitarno pravo iz Beograda, razgovarali smo o zamrlim sudskim postupcima za ratne zločine i ranjivim procesima pomirenja u zagrljaju nacionalnih politika.

Prošla je već 31 godina od početka ratova devedesetih, no odnosi među nekad zaraćenim stranama, novoosnovanim državama, i dalje su loši. Jesu li procesi pomirenja toliko neuspješni?

Dobro je da je ovogodišnji Forum za tranzicijsku pravdu održan u Zagrebu kako bismo jasno skrenuli pažnju Hrvatskoj da je članstvo u Evropskoj uniji obavezuje na suočavanje sa prošlošću i na moralan odnos prema hrvatskim žrtvama, nego prema svim žrtvama ratova devedesetih. Hrvatska je pre ulaska u Evropsku uniju bila priznata po demokratskom razvoju, mogla je da posluži kao primer kako se uspostavlja vladavina prava, kako se procesuiraju ratni zločini, ali Zagreb je sad nikad dalje od regionalne saradnje. Zaključujemo da je prijašnje ponašanje Hrvatske bilo samo nametnuta obaveza zbog prijema u članstvo EU-a. Hrvatska prednjači u suđenjima u odsustvu, skroz je izvan procesa pomirenja, ali uvek spremna deliti lekcije drugima, kako sa najviših državnih razina, tako i od strane udruženja porodica žrtava i branitelja. O

potrebi i obavezi Hrvatske da bude primer drugim bivšim jugoslovenskim republikama u hrvatskoj se javnosti i društvenom i političkom životu ne govori.

Vi to upućujete kritiku Hrvatskoj?

Da, jer te lekcije koje čujemo iz Hrvatske kao članice EU-a ne pomažu nikome. Do 2015. Hrvatska je bila država koja je mogla celu regiju povesti u dobrom pravcu. Bila su prekinuta suđenja u odsustvu, sudilo se za ozbiljna ratna nedela, nije se vodilo računa o tome da hrvatski oficiri moraju biti zaštićeni... Tadašnji predsednik Hrvatske IVO JOSIPOVIĆ isticao je da Hrvatska treba biti lider u procesu pomirenja i da sve države u regionu trebaju na osnovu dokaza iz Haškog tribunala formirati jedan zajednički stav prema prošlosti, imajući u vidu da smo nekad bili zajednička država. Sa promenom vlasti sve je prekinuto. Iako se Haški tribunal najmanje bavio zločinima koje su počinile hrvatske oružane snage, u oslobađajućoj presudi hrvatskim generalima navedeni su dokazi za optužbe protiv hrvatskih oficira. Presuda je u Hrvatskoj protumačena kao oslobađajuća od svake odgovornosti za sve što se događalo u 'Oluji'.

Knin i Vukovar

Pet je godina prošlo od zatvaranja Haškog tribunala, a na domaćim sudovima suđenja za ratne zločine nad žrtvama druge nacionalnosti nema. Uporno tražimo krivce na drugoj strani, ne preispitujući vlastitu odgovornost.

Haška suđenja su zatvorena sa političkim stavom da se nadležnost suđenja za

ratne zločine predaje domaćim sudskim organima, ali bez mehanizama kontrole sa nivoa Evrope. Ostao je da funkcioniše međunarodni rezidualni mehanizam, ali on može uraditi samo onoliko koliko same države na to pristanu. Svi sistemi kontrole svedeni su na to da se godišnje podnese izveštaj Ujedinjenim nacijama. Saradnja između Srbije i Hrvatske ne postoji. Imamo situacije da sudske činjenice više nemaju nikakvu moć, akademsko znanje i istraživanja nemaju više uticaja, imamo političke elite i oligarhije koje imaju moć i stvaraju svoje službene narative, sve su to posebne, nove istine u kojima nema

Nemam dilemu o tome što se dogodilo na Petrovačkoj cesti. Razni politički stavovi za mene su potpuno bespredmetni, jer su naša istraživanja pokazala da je bombardovana kolona koja je bila u bekstvu

prostora da se bilo šta menja. Nema više kulture sećanja, to su politike sećanja. Isto je u Zagrebu, Banjaluci, Sarajevu, Mostaru, Beogradu, Prištini.

Znači, konstantno nazadujemo u procesima pomirenja na Balkanu?

Došlo je do pozitivnog iskoraka 2020. koji je davao nadu da ponovno imamo političku viziju humanijeg odnosa prema ratnim žrtvama druge nacionalnosti. Tadašnje obeležavanje 'Oluje' bilo je znak ohrabrenja i priznavanje ideja civilnog društva da je uz obeležavanje pobede potrebno obeležiti i priznati žrtve srpske nacionalnosti. To je bio jedan novi pristup koji je trajao koliko je trajalo obeležavanje 'Oluje' i srpskih žrtava u Gruborima i Varivodama. Nakon tih mesec-dva nestao je unepovrat. Te inicijative među udruženjima hrvatskih branitelja ocenjene su gotovo kao incident. Svedočimo vrlo radikalnim i isključivim narativima, kao da su političari napravili taj betonski temelj koji se ne može promeniti.

Mislite li da su pomirljivi tonovi za 25. godišnjicu 'Oluje' bili samo prigodni?

Ne bih rekla. Meni je sve to delovalo iskreno.

Međutim, vrijeme je pokazalo da je to ipak bilo kratkotrajno?

Brzo se pokazalo da ono šta se može napraviti u Kninu, ne može u Vukovaru, na Ovčari. Ne mogu razumeti da u Vukovaru samo retki Srbi dođu na Ovčaru. Mislim da to ljudski nije dobro. Kao što nije dobro na kninskoj tvrđavi čitati imena poginulih hr-

vatskih branitelja, a ne i imena ubijenih srpskih civila u ‘Oluji’. To nisu znakovi dobre budućnosti i pomirenja. Sad imamo jedno stabilno odustajanje od pomirenja, regionalne saradnje, rekla bih i od vladavine prava, jer vladavine prava nema ukoliko nema procesuiranja nedela koja su počinjena u prošlosti. Procesuiranja su se svela na suđenja u odsustvu, kako u Hrvatskoj tako i u Srbiji i na Kosovu. Niko nema mehanizme pritiska da ih zaustavi. Ni civilno društvo, a ni Evropa. Kad bi Hrvatska prestala sa suđenjima u odsustvu, verujem da bi se postavila sva suđenja u odsustvu u Srbiji i na Kosovu. Kad smo pod pritiskom izvana ili kad postoji politička volja zbog nekih viših razloga, vladavina prava funkcioniše.

Trenutno su aktualna dva suđenja u odsustvu koja su zanimljiva javnosti. U Zagrebu za raketiranje Banskih dvora 1991. i u Beogradu za ratne zločine nad srpskim civilima na Petrovačkoj cesti i u Svodnoj u ‘Oluji’. Što od njih očekujete?

Na pragu smo vrlo kompleksne situacije koja ne dovodi do vladavine prava, ali daje jedan privid pravde i smiraj porodicama žrtava. Civilno društvo će biti dovedeno u situaciju da trebamo izneti stav jesu li suđenja u odsustvu nedopustiva ili pokušati preko njih izvršiti pritisak na pravosudne institucije na saradnju kako ne bi dolazilo do nepotpune pravde koja može ozbiljno oštetiti prava optuženih zato što nema potpunih dokaza na osnovu kojih će sudsko veće utvrditi nečiju odgovornost. Ako nema dokaza sa obe strane, teško se može doći do pravde i do napretka u suočavanju sa prošlošću. Jedino rešenje je snažno zagovaranje uspostavljanja regionalne saradnje pravosudnih institucija i napuštanje političkog stava da su naši oficiri heroji kojima se ne sme suditi. Nema heroja ako su visoko pozicionirani činili zločine. Niže podređeni nisu mogli činiti zločine na svoju ruku. Ali ozbiljno je pitanje da li je postojala sloboda u činjenju zločina ili je postojala prešutna dozvola.

Podržavate li sudski proces za ratni zločin na Petrovačkoj cesti i u Svodnoj na beogradskom Višem sudu?

Ne mogu reći da podržavam suđenje u odsustvu iz perspektive vladavine prava, ali smatram da je neophodno pronaći neki mehanizam kojim će države biti primorane pravosuđe osloboditi od političkog uticaja i omogućiti tužilaštvima i sudovima saradnju. Fond za humanitarno pravo istraživao je događaj na Petrovačkoj cesti. Apsolutno nemam dilemu o tome što se dogodilo. Razni politički stavovi i tumačenja za mene su potpuno bespredmetni, jer su naša istraživanja pokazala da je bombardovana kolona koja je bila u bekstvu. U izbegličkoj koloni bilo je civilnih i vojnih vozila jer su svi bežali jednim mogućim putem, ali u delovima kolone koji su bombardovani nije bilo vojnih vozila ni osoba koje su uzimale učešće u neprijateljstvu, niti bilo kakve oružane reakcije iz izbegličke kolone. Smatram da je dobro da je taj sudski proces pokrenut jer je to šansa da se reši ono šta je dosad bilo nerešeno, donese pravda za žrtve i presuda koja će biti pravična u odnosu na počinjene zločine i za one koji su ih stvarno počinili.

Premijer Hrvatske Andrej Plenković jasno je stao u obranu optuženih hrvatskih pilota. Je li prešao političku crtu i zabasao u pravosuđe?

Nepobitno je da su bombardovanje izbegličke kolone sa srpskim civilima izvršili hrvatski avioni. PLENKOVIĆ je prilično vezao ruke hrvatskom tužilaštvu. Dao je politički

zadatak da čak ako dođe do dokaza o odgovornosti nekih hrvatskih oficira, da postoji politički stav da oni trebaju biti izuzeti od krivične odgovornosti.

Plan o razmeni stanovništva

Čini li vam se da i Beograd politizira stradanje srpskih civila na Petrovačkoj cesti? Srbija nema pravo uopšte da govori o ‘Oluji’ jer je te 1995. pokazala svoje pravo lice. Sve je učinila da Srbi u Krajini ne prihvate Plan Z-4, o čijoj se odgovornosti i danas u Srbiji izbegava govoriti. Srbija je učestvovala u političkom dogovoru sa Hrvatskom

Srbija nikad nije imala tu vlast koja je mogla da postavi pitanje šta je sa stanarskim pravima Srba u Hrvatskoj, ali bila je dovoljno jaka da odvrati Srbe od Plana Z-4. Toliko o Srbiji koja se zalaže za istinu o ‘Oluji’ i o pravdi za Srbe koji su živeli na području Krajine

da Srbi napuste svoja ognjišta, a zatim im priuštila poniženje, kršila prava izbegličkog statusa zloupotrebljavanjem Komesarijata za izbeglice i Crvenog krsta koji su trebali zaštititi izbeglice, a oni su odavali policiji podatke o privremenom smeštaju izbeglica, šta je zaista sramno. Policija je lovila ljude po izbegličkim kampovima, privatnim stanovima, javnom prevozu i prinudno ih slala na ratni teritorij, gde je njihov život bio u opasnosti. Još se uvek 54 prinudno mobilisana izbegla lica vode kao nestala. Sudskim putem je utvrđeno da je Srbija kršila odredbe Konvencije za zaštitu izbeglica i da je odgovorna za prisilnu mobilizaciju onih koji su u Srbiji tražili zaštitu kao izbeglice. Institucije i vlast u Srbiji o tome ne govore.

Govorite da je Srbija izdala izbjegle Srbe iz Hrvatske?

Nikad Srbija nije postupala kao neko ko prima i brine se o Srbima iz Hrvatske. Postojao je jasan, razrađen plan o razmeni stanovništva. Sve do ‘Oluje’ po hrvatskim selima u Vojvodini od strane Srpske radikalne stranke vršeno je zastrašivanje i poticanje Hrvata na iseljavanje. Nakon ‘Oluje’ vlasti u Srbiji su sprečavale ne samo ulazak izbeglica u Beograd, nego i njihov ulazak i zadržavanje u hrvatskim selima. Srbija je tih dana štitila pripadnike hrvatske nacionalne manjine, a Srbe iz Krajine videla kao nove stanovnike Kosova i istočne Slavonije. Sve su to bili užasni, ružni planovi. Velik broj Srba iz Hrvatske koji su došli u Srbiju našli su način da odu u treće zemlje, nisu bili dobro došli, nisu bili prihvaćeni. Srbija nikad nije pomogla ni poticala povratak Srba u Hrvatsku, pogotovo u hrvatske gradove, gde su ostali bez stanarskog prava, što predstavlja grubo kršenje ljudskih prava od strane Hrvatske, što je Haški sud utvrdio i u oslobađajućim presudama hrvatskim generalima GOTOVINI i MARKAČU 2012. godine. Srbija nikad nije imala tu vlast koja je mogla da postavi pitanje šta je sa stanarskim pravima Srba u Hrvatskoj, ali bila je

dovoljno jaka da odvrati Srbe od Plana Z-4. O povratku Srba u Hrvatsku brinuo se Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji. Ne može nevladina organizacija uraditi onoliko koliko može država. Toliko o Srbiji i o vlasti u Srbiji koja se zalaže za istinu o ‘Oluji’ i o pravdi za Srbe koji su živeli na području Krajine.

Javlja li se u Srbiji kritika prema zločinima koje su počinili Srbi ili je politika pomirenja zaključena odlaskom predsednika Aleksandra Vučića u Srebrenicu?

Tema srpskih zločina i odgovornosti Srbije za ratne zločine ne postoji. Čak ni na nezavisnim televizijama kao što su N1 i Nova.rs nema debata o ratnim zločinima u Vukovaru, na Kosovu. Postoji samo tema povezivanja i poistovećivanja nepravdi i srpskog stradanja u Drugom svetskom ratu i ratovima devedesetih. Kad je u pitanju Kosovo, ne govori se o zločinima koje su počinile srpska policija i vojska. Na Kosovu ima 13.500 žrtava, ali samo za vreme NATO bombardovanja srpska strana je odgovorna za ubistva oko 7.000 albanskih civila, dok je ubijeno između 2.500 i 2.700 srpskih žrtava. Odgovor srpske vlasti je da su brojke ubijenih proporcionalne ukupnom broju stanovništva, šta je potpuni besmisao.

Znači, samokritike u Srbiji nema? Kako vi u tome uspijevate? U srpskoj javnosti ste okarakterizirani kao izdajnica.

Iz moje perspektive, to je potpuno irelevantno. Moj jedini problem je što je jedan ljudski život nedovoljan da se i delić tog užasnog mozaika sklopi. Inače, ja živim u potpunom miru. Nisam političarka. Bavim se istraživanjem ratnih zločina. Ne iznosim stavove, samo činjenice koje smo utvrdili istraživanjem i činjenice koje su utvrdili sudovi. Dobro bi bilo da svaka država kažnjava svoje državljane koji su počinili zločine. To bi bio najbolji način za uspostavljanje vladavine prava, jer sve ono što propustimo danas koštaće nove generacije. ■

Tržišni fondamentalizam

Iza reklamne kampanje za mirovinske fondove u kojoj Goran Milić tumači njihove prednosti krije se priča vrijedna pet milijardi kuna. Barem toliko novca uplaćenog u drugi mirovinski stup iz radničkih doprinosa naša su četiri fonda proćerdala posljednjih mjeseci, iako su imali obavezu i instrumente da gubitak spriječe

VJEROJATNO ste već uočili te reklame: GORAN MILIĆ i mirovinski sustav, a naročito drugi stup. Nisu slučajno plasirane baš sad, u doba zastrašujućih tržišnih gubitaka imovine fondova u koje se stječe četvrtina radničkih doprinosa za mirovinu. No umirovljeni kolega na honorarnom angažmanu nam tu odmah stavlja pod nos KRLEŽU i KHEVENHILLERA, nigdar ni tak bilo, itakodalje, s tim da, kaže on – mi želimo znati kak nam bu. Zatim servira red matematičke objektivnosti TONIJA MILUNA, red državno-regulatorske ANTE ŽIGMANA. Pa malo ljetnih eksterijera Dubrovnika, Cavtata i Korčule, a malo pak zagrebačke špice. Drugi stup kroz Milićevu opuštenu prezentaciju lagano zadobiva nekakvo prihvatljivo ljudsko lice, što košta da košta.

A cijena se te priče mjeri u najmanju ruku milijardama kuna. Četiri takva reklamna spota, trajanja po 11 do 17 minuta, snimljena su ovog ljeta po narudžbi fondova koji su se tad nalazili u jeku epohalne gubitaške sezone iz kakve se još nisu izvukli. Vratit ćemo se još tim fantastičnim marketinškim uprizorenjima, ali prije toga valja nam podijeliti saznanje do kojeg smo došli pregledavajući fondovske spise, uz dragocjenu pomoć prijateljskih financijaša. Gubitak od sad već zacijelo preko pet milijardi kuna, koliko su fondovi proćerdali, ipak je realiziran uslijed nemara, ignorancije, ili čak namjerno.

Nije dakle posrijedi bio neizbježni tržišni ciklus, krizna oluja svih oluja, inflacija plus ovo ili ono, kao što se inače tumači. Odnosno jest, ali tako da se financijski odron mogao spriječiti, što se tiče mirovinskih fondova, jer je očekivan, i to je upravo šokantan na-

laz. Tamo, u tim fondovima iza kojih stoje najveće ovdašnje banke i osiguravajuće kuće, nalazilo se naših otprilike 130 milijardi kuna, prikupljenih u 21 godinu otkako je u RH utemeljen drugi stup obaveznog, kapitaliziranog mirovinskog osiguranja. No imovina se fondova sukcesivno, kako novac stalno pri-teče preko državnog proračuna, prevodi u vrednosne papire, najviše u domaće državne obveznice. Njihova vrijednost varira prema stanju na tržištu, a sad se urušila.

Nije se to dogodilo obnoć, međutim, nego je barem mjesecima najavljivano i predviđano s bolnom sigurnošću, zbog čega je i trgovina obveznicama već prošle zime drastično opala. Glavni subjekti u globalnim monetarno-političkim vodama najavili su bili dizanje kamatnih stopa, prvenstveno American Federal Reserve i Bank of England, dok se Europska središnja banka neko vrijeme kolebala. Svedjedno, promjena monetarne politike zbog inflacije i stagnacije, ustvari stagflacije, bila je više nego izvjesna, a o njoj se govorilo svakodnevno i bezrezervno.

To sveukupno ne znači ništa doli činjenice da su naša četiri vrlo fonda bila itekako upoznata s onim što se sprema, te da su imali vremena zaštititi imovinu kojoj prijeti siguran pad. No pitanje je, dabome, jesu li imali i tržišnog načina da to poduzmu, s obzirom na to da posluju na tržištu, ondje gdje su ih hrvatski političari pod pritiskom Svjetske banke uputili da se kockaju našim mirovinskim doprinosom, i tobože ga oploduju. Ako dobro čitamo fondovske dokumente, obrambeni instrumentarij su apsolutno imali, uz još nešto: obavezu da ga i upotrebe.

Nije riječ o nekoj povjerljivoj dokumentaciji, da bi sve bilo bizarnije, nego o informativnim prospektima u kojim su fondovi dužni tehnički opisati svoje poslovanje, pravni okvir, cilj, dužnost. Skratit ćemo i pojednostavniti ovo prepričavanje, a prospekte možete i sami provjeriti na web-stranicama fondova. Uglavnom, puno je prostora odvojeno na značaj i vrste rizika, uz prognoze, pa npr. Raiffeisenov fond kaže da je kamatni rizik, a to je onaj koji je zaprijetio imovini u obveznicama, za ovu godinu ‘povećan’. Erste još zornije pokazuje da je lani bio ‘vrlo nizak’, dok je za ovu godinu nazvan ‘umjeren’, ali i to predstavlja bjelodan skok, što iziskuje konkretnu reakciju. No zasad upamtimo da su nedvosmisleno znali što ih očekuje.

Zakon o obveznim mirovinskim fondovima odvaja sasvim pristojnu pažnju na poglavlje Sustav upravljanja rizicima. Nama bi ovdje prenošenje tih smjernica uzelo previše prostora, i reći ćemo tek da su fondovi definitivno morali najavljeni rizik dočekati gotovim izračunima efekata, projekcijama i, što je najvažnije, akcijskim postupcima i mjerama upravljanja. O tome u prospektu kao što je npr. Ersteov možemo naći još

direktnije uputstvo, pod naslovom Rizik promjene kamatnih stopa. ‘Društvo također može koristiti i financijske izvedenice’, pazimo sad ovo, ‘vezane na određene kamatne stope u svrhu zaštite portfelja Fonda od rizika promjene kamatnih stopa.’ Opa, znači: čuvarima naših mirovina dopušteno je i oružje za masovno uništenje.

Malo karikiramo, jasno, i to sasvim malo, ali jest fakat da se zloglasni financijski derivati iliti izvedenice, ovisno o kontekstu, mogu usmjeriti i na zaštitu nečega pozitivnog i općekorisnog, što bi valjda trebali biti i mirovinski fondovi. Objasniti ćemo tehniku takvog jednog instrumenta, futuresa ili budućnice, a negdje kažu budućnosnice, uslijed prevodilačkoga grozničavog sustizanja nadiruće financijske terminologije. Dotični fjučersi, naime, jer pišemo ih često i tako, naprosto fonetski, rado su korišteno sredstvo burzovnih špekulanata.

Ta vrsta terminskih ugovora vezana je za određenu tržišnu robu, naftu ili žito ili nešto treće, recimo – obveznice. Špekulanti, koji igraju na rizik, u ovakvoj su se situaciji mogli kladiti na pad njihove cijene na tragu najave dizanja kamata, i bogme jesu, ali se fjučersi mogu rabiti i drukčije. Iz fondovskog kuta, gdje špekulacije zakonski ne dolaze u obzir, zbog načelno zadanoga suprotnog odnosa prema riziku, oni bi trebali predstavljati alat za obranu imovine koja se sastoji od rizikom pogođenih obveznica. Upravo se toga tiče onaj gornji citat o mogućnostima ostavljenim fondovima kad se radi o izvedenicama. Drugim riječima, bili su više nego pozvani da ih potraže i stave u funkciju zaštite portfelja.

Budući da ne postoje fjučersi na hrvatske državne obveznice, mogli su izlaz pronaći već kod njemačkih, čije je kretanje cijena vrlo slično našima. Trgovanjem tim papirima postigli bi ono što se naziva hedging, a u nas se prevodi kao ograđivanje, zaštita ili, nešto nezgrapnije, živčarenje. A ta zaštitna oklada u smjeru drukčijem od onog koji je uzet samim otkupom državnih obveznica, služi baš anuliranju gubitka kad cijena obveznica padne. Fjučersi u tom slučaju nadoknađuju razliku, jer se na njima pod takvim okolnostima evidentno – zarađuje.

Naravno, razloga za trgovanje fjučersima ne bi bilo onda kad na vidiku nema vjerojatne opasnosti. No kad je ona toliko predvidljiva, čak otvoreno najavljena promjenom monetarne politike na najvišim razinama, onda razlog postaje imperativ. Ostaje pitanje zašto na propuštenu obavezu fondova da nam spase nekoliko milijardi kuna dosad, i odsad možda još više, uopće nije reagirala Hanfa koja bi fondovske uprave morala kontrolirati, analizirati, korigirati. I dalje od toga, ona bi ih kod težih propusta morala sankcionirati, pa i smjenjivati.

O tome nam krležijanski nastrojeni Milić ne kazuje ništa, dočim kmet nezna zakaj tak baš mora biti, a šuti i Hanfin šef Ante Žigman, tj. aktivno prikriva tragove štetne pasivnosti. Više puta se pojavljuje u tim spotovima, spominjući ‘dnevni nadzor’, koji da se provodi ‘pažljivo’. Povrh svega krivotvori povijesnu faktografiju, tvrdeći da je predmetna mirovinska reforma Svjetske banke provedena ‘u cijeloj istočnoj Europi’. Istina je poražavajuće drukčija: neke postsocijalističke zemlje su hazardni drugi stup odbacile unaprijed, uvidjevši da je poguban jednako za umirovljenike i javne financije, a gro drugih ga je ukinuo ili smanjio u međuvremenu. Hrvatska je u tome ostala krajnje usamljena, te s njim srlja u još veće zlo.

Zaključujemo da bi na odgovornost morao biti pozvan i Žigman, ne tek fondovski menadžeri. On im povlađuje, a političkim vlastima na čelu s premijerom ANDREJEM PLENKOVIĆEM služi da posređuje u bizarnom pritisku zbog odluke jednog od fondova da ne uđe u kupnju Fortenove, ako je riječ o novijim momentima. I to u stanju firme na tržištu kakvo bi pogodovalo eventualno biranim privatnim akterima tipa PAVLA VUJNOVCA, a gotovo nikako mirovinskoj imovini. Znači, iz Hanfe se vrši utjecaj na poslovanje fondova, ali onako kako se nipošto ne bi smjelo.

Goran Milić ne bi se složio s ovim, on bira inzistirati na tezi da je postojeći mirovinski sustav u RH zapravo ‘europska stečevina’ koja se ‘proširila svijetom’. Potom nalazi jednog Latinoamerikanca na radu kod nas, koji će objasniti sličnosti s modelima pokrenutim u njegovom zavičaju. Dužni smo upozoriti na falsifikat: drugi stup je američka neoliberalna podvala, premijerno implementirana u Čileu nakon fašističkog puča AUGUSTA PAVOCHETA. Tamo gdje u ovom trenu, dok završavamo novi broj Novosti, boravi hrvatski predsjednik ZORAN MILANOVIĆ. I ne bi bilo zgoreg da tim povodom kaže ponešto, npr. uz grob ubijenog čileanskog predsjednika SALVADORA ALLENDEA koji je svoju zemlju i ostatak svijeta branio od te i sličnih pošasti.

No predsjednik RH bi tad morao napomenuti i da njegov SDP dijeli odgovornost s HDZ-om za bespogovorno preuzimanje drugog stupa, te inzistiranje na održavanju modela dandanas. Za sve posljedice, od produbljenog budžetskog deficita kroz odvajanje četvrtine doprinosa iz prvog stupa, i posljedničkog zaduženja koje se cinično naziva tranzicijski trošak, do ugroženih mirovina i zauzvrat podebljanih bankovnih profita. Svedjedno, nemoguće je suštinski preuzeti odgovornost za nešto u čemu SDP još uvijek sudjeluje. Njegov ekonomski i socijalno-politički autoritet DAVORKO VIDOVIĆ i dalje je svesrdni pobornik drugog stupa. On je to sve otkako ga je Svjetska banka prije malo

Ostaje pitanje zašto na propuštenu obavezu fondova da nam spase nekoliko milijardi kuna dosad, i odsad možda još više, uopće nije reagirala Hanfa koja bi fondovske uprave morala kontrolirati, analizirati, korigirati

više od dva desetljeća provodala Čileom i privoljela ga na nj.

Drugi stup, nažalost, nije ispunjavao proklamiranu svrhu, nego upravo obrnuto, već i prije krize. Ovom prilikom nemamo više prostora za obrazlaganje mogućih alternativa za unapređenje stanja javnih financija iz kojih se isplaćuju mirovine, poput klasične politike pune zaposlenosti, itd. O tome smo ionako pisali dosta puta, a sad još preostaje nekoliko impresija oko bankovno-osiguravateljske propagande koju podupire politička vlast. Naši regulatori, neminovno je primijetiti, instalirani su baš zato da ne bi regulirali, nego pošto-poto legitimirali.

S tom nakanom i naš kolega Milić dovodi svoje goste u reklamu. Tamo uz Žigmana okuplja još i neke kanadske studente, poučno osviještene u pojmovima individualne mirovinske štednje, mada se spot plaćen novcem iz mirovinskog doprinosa na tome mjestu pretvara u čisti marketing za stanovitu privatnu zagrebačku visoku ekonomsku školu. Dovodi zatim raznorazne bankovne stručnjake, ali i pojedine navodno neovisne, a u biti redovne zagovornike drugog stupa, npr. PREDRAGA BEJAKOVIĆA i DANIJELA NESTIĆA. I nije da nam je primarno stalo još jednom prozvati sve te nehajno prikrivene eksponente financijske industrije. Samo, upada u oko da nigdje nema onih drugih, dok propaganda drugog stupa raste proporcionalno krizi i njihovu gubitku.

Što se propagandista tiče, spominjali smo npr. Udrugu članova obveznih i dobrovoljnih mirovinskih fondova, koju je osnovala slavna ANKICA MAMIĆ sa svojom marketinškom agencijom, a u njoj se ističu ANDREJ GRUBIŠIĆ i MARKO RAKAR, itd. Kad su posrijedi oni drugi, oponenti, dobar je primjer jedna marginalizirana kampanja petorice sveučilišnih profesora koji su početkom ovog mjeseca nanovo upozorili na problem drugog stupa, kao i mnogo puta ranije, posebno u ovom tjedniku: GOJKO BEŽOVAN, ŽELJKO GARAČA, IVAN LOVRINOVIĆ, DRAGO JAKOVČEVIĆ, LJUBO JURČIĆ.

Kao i mnogo puta ranije, izvrgnuti su medijskoj izolaciji s tek ponekim tendencioznim nasrtajem. Tako su ovaj put optuženi da zazivaju nacionalizaciju, zapravo državnu pljačku radničke uštedevine, iako radnici od vrijednosti u drugom stupu imaju samo minus, da ne kažemo – nametnute financijske okove. Spram tako potentne propagande, spasiti nas može isključivo nekakva zasad nepostojeća sindikalno-partijsko-znanstveno-aktivistička snaga, okupljena namjenski. Ili to, ili ostajmo izvarani i operušani, osuđeni i dalje z repom podvinutim kakti kusa biti. ■

Goran Milić na propagandnom zadatku
(Foto: YouTube)

Ljudi ne mogu biti ilegalni

Ako izbjeglicama pružite šansu za obrazovanje, besplatno učenje jezika i minimalni napredak, onda će pronaći smisao, kaže Muhammed Jan Jafo, Kurd iz sirijskog Alepa kojeg je rat natjerao u izbjeglištvo. U Hrvatskoj je dobio azil i u njoj vidi svoju budućnost: radi, školuje se, usavršava jezik, slika i volontira u udruzi Are You Syrious? zbog čega je postao finalist nagrade Volonterski Oskar

Volontiranje znači sreću – Antonija Potočki i Muhammed Jan Jafo (Foto: Tamara Opačić)

RASPORED MUHAMMEDA JANA JAFE toliko je ispunjen da je u njemu gotovo nemoguće pronaći rupu. Nakon što u call centru jedne telekomunikacijske kompanije, smještenom na zagrebačkoj Radničkoj cesti, odradi osmosatnu smjenu, taj dvadesetogodišnjak sjeda na bicikl i pedalira do Pučkog otvorenog učilišta, gdje pohađa prvi razred srednjoškolskog programa za medijskog tehničara. Ono malo slobodnog vremena što mu preostane tokom radnih dana koristi za učenje i volontiranje u udruzi Are You Syrious? (AYS), a vikendi su mu najčešće rezervirani za druženje sa širokim krugom prijatelja i usavršavanje slikanja ili nekog od jezika kojima govori. Na sve to mu u posljednjem periodu ne prestaje zvoniti mobitel. Zovu ga čestitari, novinari i snimatelji zbog priznanja koje je nedavno dobio od Volonterskog centra Zagreb, kao jedan od troje finalista za prestižnu nagradu Volonterski Oskar. Iako smo ga upoznali još ljetos na Trgu žrtava fašizma, gdje je u ime kolega iz AYS-a primio nagradu za promicanje društvenih sloboda 'Nada Dimić' i održao pobjednički govor, tim povodom sada smo mu se javili i mi.

— Kada sam saznao da sam ušao u finale za Volonterskog Oskara, bio sam šokiran. Iskreno, nisam to očekivao. Na kraju nisam dobio prvu nagradu, ali to mi nije ni bilo važno. Najbitnije mi je da pružim svoju ruku onima koji trebaju pomoć – govori Muhammed dok ispijamo kavu na terasi jednog kafića na Savici.

— Volontiranje za mene znači sreću. Kada vidim da sam razveselio osobu kojoj pomažem, osjećam se zadovoljno. To mi jako puno znači i motivira me da pomažem još više, koliko god mogu – nastavlja on na poprilično tečnom hrvatskom.

S obzirom na to da volontira u udruzi koja se bavi pružanjem humanitarne i integracijske pomoći migrantima i izbjeglicama, i to najčešće kroz direktan rad u Free shopu, odnosno besplatnom dućanu AYS-a smještenom u zagrebačkom Središtu, Muhammedu nije jednostavno izdvojiti jedan trenutak koji mu se u takvim prilikama urezao u sjećanje.

— Nedavno nas je posjetila žena koja je izbjegla iz Ukrajine. Pronašla je odgovarajuću jaknu i pitala nas može li je uzeti. Nakon što smo joj rekli da može, počela je plakati. To je bilo jako emotivno iskustvo, i ja sam pustio suzu – odgovara nakon kraćeg razmišljanja.

Najtužnije mu je, dodaje, kada vidi bosonogu djecu. Uz to što se svim silama trudi da im među hrpom donacija pronađe odgovarajuće čarape i cipele, Muhammed se uvijek poigra s njima jer želi da makar nakratko zaborave na ono što ih okružuje. Sve to podsjeća ga na vlastito djetinjstvo. Prekinuo ga je rat u sirijskom Alepu, odakle je s obitelji, Kurdima porijeklom iz Rožave, izbjegao 2012. Imao je svega deset godina kada se morao ispisati iz škole. Nakon što je prošao četiri države, doselio se u Hrvatsku i tu dobio azil. Sada u Zagrebu nanovo gradi svoju budućnost.

Prva stanica na tom putu bila mu je upravo udruga Are You Syrious? u koju je došao u potrazi za knjigom iz koje bi mogao početi učiti hrvatski. Tada je upoznao volonterku ANTONIJU POTOČKI, koja mu je u međuvremenu postala više od prijateljice. Druga mama, kaže Muhammed dok mu se lice razvlači u širok, zarazan osmijeh. Dala mu je nadimak MOMO, koji sada koriste svi njihovi zajednički prijatelji.

— Nakon što sam joj ispričao svoju priču, zagrlila me i rekla: 'You are not alone here' ('Ovdje nisi sam'). To nikada neću zabora-

viti. U početku sam bio u šoku pa nisam mogao odmah volontirati, ali sam nakon nekog vremena shvatio da sam polako počeo pomagati drugima. Zbog nepoznavanja jezika, prvo sam sortirao odjeću iz donacija u Free shopu, u koji sam dolazio gotovo svaki dan sam. I to mi je jako pomoglo u učenju hrvatskog i engleskog – prisjeća se naš sugovornik.

Njegove riječi potvrđuje nam 31-godišnja Antonija kojoj je, kako kaže, od prvog trenutka bilo jasno da će Muhammed postati dio njihove zajednice.

— Tada sam koordinirala volontere u Free shopu, a uvijek nam je bilo važno da u taj proces uključimo tražitelje azila i azilante. Riječ je o sigurnom prostoru u koji ljudi mogu doći bez obzira na to treba li im humanitarna pomoć ili ne. To je svojevrsni dnevni boravak u kojem se družimo i razmjenjujemo iskustva, a Momo je od starta u njemu imao važnu ulogu. To mu je na neki način bila terapija, jer je kroz rad manje mislio o svemu što se događa. S druge strane, postao je ravnopravni član našeg tima – priča Antonija Potočki.

Budući da sada govori šest jezika – kurdski, arapski, turski, njemački, engleski i hrvatski – Muhammed je u AYS-u počeo pomagati i na drugim poslovima.

— To nam je jako korisno jer se ranije često nismo mogli sporazumjeti s ljudima koji su dolazili po pomoć. U tom procesu važno nam je da usmjerimo ljude prema aktivnostima koje ih zanimaju i tako im na neki način ispunimo život, da njihova tužna priča na kraju postane sretna. Tako je i Muhammed postao dio naše obitelji, uvijek nam se može obratiti, a mi pazimo da se razvija u smjeru u kojem zaista želi – kaže volonterka AYS-a.

Dodaje da je od Muhammeda i sama naučila puno toga: kako biti uporna u životu i ići prema svom cilju, kako biti ranjiva i da te zbog toga ne bude sram.

— Naučila sam se i puno više smijati, što znači prijateljstvo i što znači nekome biti podrška u punom smislu te riječi. Muhammed me motivirao da se nastavim baviti ovim što radim posljednjih sedam godina i da shvatim kako sve to zapravo ima smisla. Imamo zbilja poseban odnos, jako smo povezani. Kada se ujutro probudim, on je među osobama na koje prve pomislim – govori Antonija, koja je prepoznala da Muhammed ima izniman talent za slikanje.

Počela ga je poticati da vježba i otvori profil na društvenim mrežama preko kojeg će se ljudi moći upoznati s njegovim radom. Slike su mu najprije završile na zidovima Free shopa AYS-a, a potom i knjižnice u Dugavama, gdje je prošlog svibnja održana njegova izložba pod naslovom 'Pravda i nepravda'. — U početku je bio sramežljiv, skrivao je svoje radove, ali je u jednom trenutku počeo jako puno slikati. Mislim da mu je i to bila jedna vrsta terapije. Putem tih slika uspio je prenijeti svoju priču. Iz svake se može iščitati kako se u određenom trenutku osjeća i što se zapravo događa iznutra – objašnjava Antonija i dodaje da je Muhammed u Zagrebu izgradio jako veliku socijalnu mrežu.

— Nevjerojatno je koliko se lako može povezati s ljudima različitih profila i njegovati ta prijateljstva. Među njima su umjetnici, studenti, profesori, doktori... Kako se poveže s ljudima, tako mu se otvore prilike koje zbilja zna iskoristiti. On je jedan od najboljih primjera stranaca u Hrvatskoj koji su ovdje odlučili izgraditi svoju budućnost. Ovom društvu zbilja doprinosi na nebrojeno mnogo načina. Jako je vrijedan i ima izrazito izraženu emocionalnu inteligenciju. To iznimno koristi njemu, ali i svima nama koji radimo s njim – ističe ona.

S članicama i članovima udruge Are You Syrious? na ljetosnoj dodjeli nagrada 'Nada Dimić' (Foto: Josip Regović/PIXSELL)

S obzirom na to da po dolasku u Hrvatsku nije znao hrvatski i engleski, Muhammed objašnjava da u početku nije sve išlo tako glatko. U tom periodu je bio nezaposlen, pa nije mogao platiti tečaj, a besplatni nije postojao. — Najviše sam naučio sam, kroz čitanje i slušanje drugih te uz podršku svoje mentorice. Nikada se nisam sramio kada bih pogrešno izgovorio neku riječ, učio sam na vlastitim greškama. Nakon nekoliko mjeseci je krenulo, pogotovo na praksi na kojoj sam bio dva mjeseca u jednom staračkom domu. Ondje sam naučio jako puno toga, ne samo vokabular nego i generalno. Naime, u staračkim domovima na kraju završe različiti ljudi, siromašni i bogati. Bez obzira na njihovu pozadinu, u domu su svi isti. Recimo, upoznao sam umirovljenu profesoricu i čistačicu koje su ondje živjele pod istim krovom. Kada su to shvatile, počele su se smijati i zaključile kako su sada jednake, ravnopravne. To mi je iskustvo bilo iznimno važno – objašnjava Muhammed.

Kaže da je sada zadovoljan svojim životom u Hrvatskoj jer ima sve što trenutno želi: naučio je jezik, zaposlen je, nastavio

Koordinirala sam volontere u Free shopu, a uvijek nam je bilo važno da u taj proces uključimo tražitelje azila i azilante. Muhammed je od starta u njemu imao važnu ulogu – priča Antonija Potočki

je školovanje koje sam plaća, pomaže drugima i ima ogromno društvo koje mu pruža potporu.

— Živim normalno i napokon sam na sigurnom. Nažalost, još uvijek ima jako puno ljudi koji žive u teškim uvjetima. Žao mi je kada vidim izbjeglice koje spavaju oko zagrebačkog kolodvora. Oni nemaju podršku koju imam ja i mislim da je nepravedno što se te ljude, kako u Hrvatskoj tako i u ostatku Europe, proglašava ilegalnima. Ljudi naprosto ne mogu biti ilegalni – ističe.

Muhammed tvrdi da se u Zagrebu većinu vremena osjeća dobrodošlo, a pritom najveću zahvalnost duguje Antoniji i svim drugim bliskim prijateljima koji ga prihvaćaju takvog kakav jeste. Oni ne prave nikakvu razliku zbog toga što je izbjeglica, kaže da uvijek uvažavaju njegovo mišljenje i prije svega na njega gledaju kao na čovjeka. Kada smo ga pak upitali za savjet koji bi dao mladim izbjeglicama koje će tek doći u Europu, Muhammed je bez oklijevanja odgovorio: neka nauče jezik jer on otvara gotovo sva vrata. Ali za početak je, domeće, važno i da ih ljudi iz lokalnih zajednica prihvate, naprave prvi korak, izraze dobrodošlicu i pruže im podršku.

— Kada dođu ovdje, izbjeglice možda ne znaju sve što se od njih očekuje, ali dajte im vremena pa će naučiti. Ako im pomogneš, oni će ti to sigurno jednoga dana znati vratiti. Na kraju dana svi smo mi, bez obzira na boju kože, vjeru, kulturu, imovinski status, razinu obrazovanja i vrstu dokumenata koje posjedujemo ili ne posjedujemo, ljudi. Ako izbjeglicama pružite šansu za obrazovanje, besplatno učenje jezika i barem minimalni napredak, onda će pronaći smisao, ostati ovdje i početi graditi svoj život korak po korak – veli Muhammed i dodaje da vidi svoju budućnost u Hrvatskoj.

— Ali znam da ću se još jako puno morati truditi. Trenutno mi je najveća želja da završim školu, položim državnu maturu i upišem fakultet, a prvi cilj mi je da do nove godine naučim novih sto riječi hrvatskog i malo popravim gramatiku – priča naš sugovornik uz osmijeh.

Živim normalno i napokon sam na sigurnom. Nažalost, još uvijek ima jako puno ljudi koji žive u teškim uvjetima. Žao mi je kada vidim izbjeglice koje spavaju oko zagrebačkog kolodvora. Oni nemaju podršku koju ja imam – ističe Muhammed

Kroz volontiranje u AYS-u Muhammedu Janu Jafi svojevremeno se ukazala prilika i za razgovor sa zastupnicima Europskog parlamenta koji su bili u posjeti toj udruzi. Iznenadili su se kada su shvatili da govori njemački.

— Pričao sam im o svom iskustvu i tako pružio glas svim onim izbjeglicama koje to nisu mogle – kaže.

— A o čemu biste govorili da vam se takva prilika ukaže u Hrvatskom saboru? – pitamo ga.

— O djeci, pogotovo izbjeglicama, i njihovom pravu na obrazovanje. Mislim da je obrazovanje najvažnija stvar u životu. To je prva tema koja mi padne na pamet kada god netko spomene djecu – odgovara Muhammed na rastanku.

Dan se bliži kraju, a njega još čeka učenje za nadolazeći ispit iz geografije. ■

Kosovski meč na ukrajinskom terenu

Radikalizacija sukoba oko osobnih dokumenata, automobilskih tablica i djelomičnog srpskog bojkota kosovskih institucija, intervencije kosovske policije i srpske barijade – sve je to dio bjesomučne utrke srpskih i kosovskih vlasti kojom nastoje preteći ishod rata u Ukrajini

ISPRAČAJUĆI 38. hrvatski kontingent u NATO-ovu misiju KFOR na Kosovu, predsjednik ZORAN MILANOVIĆ podučio je hrvatske vojnike da ‘na Kosovo idu dati podršku neovisnoj državi u okviru međunarodne organizacije kojoj Hrvatska pripada’. UN-ova rezolucija 1244 na osnovu koje je NATO-ova misija KFOR zagazila već u treću deceniju svojeg djelovanja na Kosovu, međutim, ni u tragoima ne spominje njezino davanje ‘podrške neovisnoj državi’. Štoviše, ta rezolucija ‘ponovo potvrđuje privrženost svih država članica suverenitetu i teritorijalnom integritetu SR Jugoslavije i drugih država regiona, kako je navedeno u Helsinškom dokumentu i aneksu 2’, a što se tiče kosovskog statusa, ‘ponovo potvrđuje apel iz prethodnih rezolucija za široku autonomiju i suštinsku samoupravu za Kosovo’. Ipak, svojim pitijskim karakterom rezolucija 1244 odškrinula je vrata i kosovskoj samostalnosti jer se njome istovremeno ‘ovlašćuje Ujedinjene narode za olakšavanje političkog procesa utvrđivanja budućeg statusa Kosova pri čemu treba uzeti u obzir Rambouillet sporazum, koji je Srbija odbila potpisati 1998., a koji poziva na ‘volju naroda Kosova’.

Život je u međuvremenu pregazio dio UN-ove rezolucije 1244 u kojem se potvrđuje ‘privrženost svih država članica suverenitetu i teritorijalnom integritetu SR Jugoslavije i drugih država regiona’, ali njezin tekst nije promijenjen jer su zemlje članice UN-a podijeljene u dva približno jednaka tabora koji priznaju ili ne priznaju kosovsku državnu samostalnost, koja je u međuvremenu, u političkim procesima kojima su dominantno upravljali SAD i njegovi zapadni saveznici, isplivala na površinu. No i u tim značajno promijenjenim okolnostima KFOR je pod vodstvom NATO-a bio i ostao definiran kao mirovna misija, čiji su prioriteti i zadaće pobrojani u UN-ovoj rezoluciji. Podrška kosovskoj neovisnosti među njima se ne spominje. Kosovo je i danas pod privremenom upravom UN-a, odnosno UNMIK-a, a za sigurnost svih njegovih građana i dalje je zadužen KFOR pod vodstvom NATO-a. Zemlje članice UN-a i NATO-a koje su priznale kosovsku samostalnost, a koje u zbilji zapravo odlučuju o tome što će i kako UNMIK i KFOR raditi na Kosovu, postupno su sve više njihovih ovlasti prepustile kosovskim vlastima, odnosno ‘privremenim institucijama vlasti’, kako njihovo uspostavljanje definira UN-ova rezo-

lucija. Taj proces prenošenja UNMIK-ovih i KFOR-ovih ovlasti na kosovske civilne i policijsko-vojne vlasti donedavno je izgledao nezadrživ, ma koliko mu se Srbija protivila, uz sve jaloviju podršku protivnika američke i NATO-ove globalne dominacije. No ruska agresija i rat u Ukrajini u najmanju su ruku doveli u sumnju neupitnost tog procesa. Ukrajina, koja se uz svesrdnu pomoć NATO-a grčevito brani od ruske agresije, mogla bi se uskoro naći u poziciji u kojoj je danas Srbija ako vojno ne porazi rusku vojsku i protjera je sa svojeg teritorija. Ako Ukrajina bude primorana na mirovni sporazum pod okriljem UN-a, onda bi i ona na dijelu svojeg teritorija s većinskim ruskim stanovništvom dobila međunarodnu civilnu misiju sličnu UNMIK-u, a o sigurnosti svih građana na tom teritoriju brigu bi vodio neki međunarodni pandan KFOR-u, pa i pod vodstvom NATO-a. A o budućem statusu Donbasa i drugih ‘krimova’ odlučivat će se uzimajući u obzir Minski sporazum i poštujući ‘volju naroda’ na teritoriju s većinskim ruskim stanovništvom.

UN-ova rezolucija 1244 u svojim bitnim dijelovima postala je mrtvo slovo na papiru. Moguće je da i zbog toga Ukrajini zasad ne pada na pamet da svoju sudbinu preda u rralje neke slične UN-ove rezolucije, pa i dalje igra na kartu vojne pobjede nad ruskom nuklearnom silom. PUTINOVA Rusija se pak u Ukrajini trudi da bude veći NATO od NATO-a na Kosovu: odmah i sad, bez posredovanja UN-ovih civilnih i vojnih misija, iscertava nove državne granice na dijelovima

ukrajinskih teritorija s većinskim ruskim stanovništvom. I premda javno proziva aktualnu KURTIJEVU vlast na Kosovu zbog njezinih svakodnevnih pokušaja da učvrsti i proširi suverenitet kosovske države, Putinova Rusija u ukrajinskoj ratnoj zbilji još drastičnije pokušava sprovesti u djelo isto ono što kosovske vlasti rade realizirajući UN-ovu rezoluciju 1244, Briselski sporazum i druge međunarodne dokumente koje su zajedno sa Srbijom potpisali pod međunarodnom paskom, držeći se onih njihovih dijelova koji im pašu, dok one koje ne mogu svariti bacaju u koš. EU i SAD, a pogotovo Ujedinjeni narodi, donedavno su sve to nijemo promatrali kao da se to njih ne tiče i kao da se ne radi o međunarodnim sporazumima koje su upravo oni dominantno kreirali. Sad kad proruski civilni i vojni lideri uz brutalnu podršku Putinove Rusije u dijelovima Ukrajine s većinskim ruskim stanovništvom rade slično ili isto ono što su albanske ‘privremene institucije’ godinama radile na Kosovu uz prešutnu i otvorenu njihovu podršku, EU i SAD ne mogu kosovski kotač vratiti nazad, a još im je mrskije pustiti da Putinova Rusija sličan kotač odvrte na istoku Ukrajine.

I do sada su Srbija i Kosovo bili ni na nebu ni na zemlji, a otkad je Rusija nasrnula na Ukrajinu u još su većoj gabuli jer se preko njihovih leđa prelama i euroatlantski sukob s Rusijom zbog Ukrajine. Kosovske vlasti predvođene vladom Albina Kurtija žure se da na sve moguće načine zaokruže kosovsku državnu suverenost i samostalnost, plašeći

se da rat u Ukrajini ne natjera njihove zapadne pokrovitelje na uzmak i preispitivanje njihove uloge u eutanaziranju dijelova UN-ove rezolucije i Briselskog sporazuma, prije svih. VUČIČEVA Srbija, s druge strane, u nevolji koja je SAD i EU snašla zbog rata u Ukrajini i rađanja ruskog Kosova na njezinom teritoriju vidi šansu da u život vrati one dijelove rezolucije 1244 i Briselskog sporazuma koji bi jamčili opstanak Srba na Kosovu, ali i prisutnost i utjecaj srpskih državnih institucija na njegovom teritoriju.

Svi albansko-srpski sukobi koji su se na i oko Kosova događali od početka ruskog napada na Ukrajinu vrte se u tom krugu, iako se na prvi pogled odvijaju u okviru pregovora o normalizaciji odnosa koje uz posredovanje EU-a i asistenciju SAD-a vode Beograd i Priština. Radikalizacija sukoba oko osobnih dokumenata koje i danas koristi dio srpskog stanovništva na Kosovu, zatim oko automobilskih registracijskih tablica i djelomičnog srpskog bojkota kosovskih institucija, raspisivanja prijevremenih izbora u općinama s većinskim srpskim stanovništvom, policijskih intervencija kosovske policije na sjeveru Kosova, srpskih barijada na sjevernokosovskim cestama, pa i formiranja Zajednice srpskih općina, dio su sve bjesomučnije utrke srpskih i kosovskih vlasti u kojoj obje nastoje preteći ishod rata u Ukrajini i eventualno stvaranje ruskog Kosova na njezinom teritoriju u sklopu mirovnog sporazuma ako ga Ukrajina ne okonča vojnom pobjedom. Kosovske vlasti plaše se razvodnjavanja kosovske suverenosti i samostalnosti, a srpske njihovog konačnog zaokruživanja u slučaju da se rat u Ukrajini završi mirovnim sporazumom po modelu UN-ove rezolucije 1244, Briselskog sporazuma, pa i MACRON-SCHOLZOVA prijedloga koji je sada na stolu. Pritom je apsurdno to što se u svem tom galimatijasu SAD i EU dovode u situaciju da se slože sa stvaranjem ruskog Kosova u Ukrajini, a Rusija ne preza od toga da kreira svoje Kosovo na ukrajinskom teritoriju, iako im je godinama na nos nabijala osamostaljenje Kosova od Srbije pod njihovim pokroviteljstvom. A i Zoran Milanović mogao bi se suočiti s optužbom da vojnom podrškom neovisnosti Kosova podržava i stvaranje ruskog Kosova u Ukrajini. ■

Kosovska Mitrovica – središte kosovsko-srpske utrke
(Foto: Ognjen Teofilovski/Reuters/PIXSELL)

UGOVOR
S ĐAVLOM

PIŠE Boris Dežulović

**Nacionalni stadion!
Njonjo, misliš li
ti isto što i ja? –
okrenuo se tip
u Modrićevom dresu
prema predsjedniku
Hrvatskog sabora.
– To je to, moj
Ivane – odgovorio
je ovaj Ivanu
Paladini, ministru
prostornog uređenja,
graditeljstva
i državne imovine**

DEVETSTO sedamdeset četiri kontejnera?! – zaprepašteno je ponovio tip u ti-jesnom dresu LUKE MODRIĆA, gledajući veličanstveno zdanje Stadiuma 974 u Ras Abu Aboudu kraj Dohe.

— Devetsto sedamdeset četiri brodska kontejnera – ponovio je na tvrdom engleskom vodič, naočiti brkati muškarac u dugačkoj bijeloj haljini. – Arhitekti su stadion zamislili cijeli sastavljen od brodskih kontejnera, kao *hommage* i posvetu industrijskoj i lučkoj povijesti Ras Abud Abouda.

— Fascinantno – blenuo je u golemi kontejnerski stadion tip u hrvatskom dresu. – Tko su arhitekti?

— MARK FENWICK i JAVIER IRIBARREN iz Španjolske – spremno je odgovorio vodič. – Njihov ured Fenwick Iribarren Architects poznat je po projektima stadiona. Izgradili su novi stadion u Valenciji, stadione Espanyola iz Barcelone i Herculesa iz Alicantea, te projektirali više nacionalnih stadiona u Europi.

— Nacionalnih stadiona?

— Da. Njihov Europa Point Stadium, recimo, bit će gibraltarski nacionalni stadion, a za koncept novog Norveškog nacionalnog stadiona dobili su više prestižnih međunarodnih nagrada – nastavio je vodič glasom automatske sekretarice. – Na točno devetsto sedamdeset četiri kontejnera odlučili su se zato što je to međunarodni pozivni broj Katar. Nakon završetka Svjetskog nogometnog prvenstva montažni stadion bit će razmontiran i preseljen.

— Nacionalni stadion! Njonjo, misliš li ti isto što i ja? – okrenuo se tip u Modrićevom dresu prema predsjedniku Hrvatskog sabora.

— To je to, moj Ivane – odgovorio je ovaj IVANU PALADINI, ministru prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine.

— Gospodo, žao mi je što vam moram reći – prekinuo ih je vodič – ali već je donesena odluka da se Stadion 974 nakon završetka Mundijala preseli u Montevideo, za potrebe kandidature Urugvaja za jubilaro Svjetsko prvenstvo 2030. Tako da, nažalost...

— Tko govori o Stadionu 974? – prekinuo ga je ministar Paladina.

Tako je u dalekom Ras Abu Aboudu kraj Dohe završena dugogodišnja saga o hrvatskom nacionalnom stadionu. Najprije je predsjednik Vlade ANDREJ PLENKOVIĆ uoči utakmice s Belgijom ponovio kako 'naša nogometna reprezentacija zaslužuje nacionalni stadion' i kako će 'Vlada tu sigurno dati svoj doprinos'. Potom je uoči utakmice s Brazilom, jedva sat vremena nakon što je s ministrom Paladinom obišao stadion 974 u Ras Abu Aboudu, pred novinare i navijače u Dohi stao i predsjednik Sabora NJONJO JANDROKOVIĆ, svečano objavivši konačnu realizaciju apsolutnog nacionalnog prioriteta: 'Nacionalni stadion i kompletnu infrastrukturu moramo graditi nakon ovog prvenstva, jer u Hrvatskoj imamo nevjerovatan talent i potencijal.'

Da, gospodo, nacionalni stadion. To, eto, ako ste se pitali zašto je Gordan Jandroković u Kataru, zašto je u Dohi Andrej Plenković i zašto je tamo i ministar prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine Ivan Paladina.

Na nesretnog ministra Paladina osula se tako ovih dana po medijima kuka i motika, podsjećajući kako su od katastrofalnih potresa na Baniji prošle evo pune dvije godine i kako sustavna obnova nije zapravo ni za-

Ministar Paladina u Kataru je zapravo bio na studijskom putovanju
(Foto: Goran Stanzl/PIXSELL)

počela, dok se ministar prostornog uređenja i graditeljstva zajebava po Kataru u dresu Luke Modrića. A ministar Ivan Paladina, nismo to ni znali, na Svjetskom prvenstvu u Kataru bio je zapravo na – studijskom putovanju.

Neće proći ni tjedan dana, vidjet ćete, a pred Novu godinu – točno na drugu godišnjicu razornog potresa na Baniji – u izbjegličkom naselju Sajmište u Petrinji pojavit će se konvoj teških kamiona, a na vrata privremenog doma bake Ljubice zakucat će ljudi iz Ministarstva graditeljstva i Ureda za obnovu u društvu interventne policije.

— Dobar dan – reći će starica ljubičastih usana, ogrnuta starom nekom žutom dekom.

— Dobar dan – reći će debeli neki tip, pa baki Ljubici pružiti papir s pečatom Središnjeg državnog ureda za obnovu i stambeno zbrinjavanje. – Izvolite rješenje.

— Kakvo rješenje? – uplašeno će upitati starica.

— Rješenje o deložaciji.

— Kakva deložacija? Čija deložacija?

— Tvoja, baba. Ajmo – reći će debeli nervozno.

— Ali gdje ću sad, usred zime?

— Otkud mi znamo? – uskočit će tip iz Ministarstva. – Znamo samo da rješenjem Državnog ureda za stambeno zbrinjavanje i obnovu cijelo naselje Sajmište moramo isprazniti do Nove godine. Hajdemo, gospodo, nemamo cijeli dan.

Do Nove godine, da skratim, bit će ispraznjeno cijelo privremeno naselje Sajmište u Petrinji, i naselje u Mošćenici, i naselja u Glini, Majuru i Majskim Poljanama, i sva improvizirana naselja podignuta kao privremena stambena rješenja za žrtve katastrofalnog potresa 2020. godine.

— Koliko ih dosad imamo? – jedva koji dan kasnije pitat će ministar graditeljstva Ivan Paladina.

— Samo trenutak – odgovorit će tip iz Središnjeg ureda za stambeno zbrinjavanje i obnovu, listajući papire iz fascikla. – Evo ga. Dakle točno tri tisuće dvjesto trideset pet.

— Tri tisuće dvjesto trideset pet? Fantastično. Kad možemo početi?

— Možemo odmah.

Već sljedećeg ljeta, da skratim priču, na ledini kraj Zagreba osvanut će veličanstveno čudo moderne arhitekture, velebni novi hrvatski nacionalni stadion za stotinu i pedeset tisuća gledatelja pompozno nazvan Stadium 385.

— Tristo osamdeset pet? Nemoguće – ponovit će ushićeni strani novinari. – Ovdje je već na prvi pogled mnogo više od tristo osamdeset pet kontejnera!

— Zapravo točno tri tisuće dvjesto – odgovorit će predsjednik Vlade Andrej Plenković blistajući od ponosa. – Cijeli sagrađen od tri tisuće dvjesto brodskih kontejnera, montažni nacionalni stadion zamišljen je kao *hommage* i posveta bremenitoj povijesti i stradalničkoj sudbini hrvatskoga naroda, oživotvorenoj u veličanstvenoj karijeri našeg kapetana Luke Modrića, simbolizirajući mali ali ponosni narod žrtvom i odricanjem uznesen od izbjegličkog naselja do samog svjetskog vrha.

— Zašto onda Stadium 385?

— Ah, to. Tristo osamdeset pet je međunarodni pozivni broj Republike Hrvatske – upast će ministar Ivan Paladina. – To je bila Njonnjina ideja.

— Gospodine predsjedniče Vlade – u tom će se trenutku negdje otraga javiti dosadni neki engleski novinar. – Je li istina da je prilikom izgradnje Stadiuma 385 pod nerazjašnjenim okolnostima umrlo više od šest tisuća ljudi?

— Ne znam kakve veze to ima s nacionalnim stadionom. Šest tisuća i dvjesto ljudi koje spominjete žrtve su nezapamćenog hladnog vala koji je protekle zime pogodio Banovinu – oštro će otpovrnuti premijer Plenković. – Osim ako ne mislite da ja i ova Vlada uređujemo i potrese i mećave i ostale prirodne katastrofe.

— Uzgred budi rečeno – upast će i ministar Paladina – protekla katastrofalna zima rezultat je klimatskih promjena, protiv kojih se naša Vlada između ostaloga bori upravo projektima poput ovoga, ekološkim i energetski održivim stadionom cijelim sagrađenim od iskorištenih brodskih kontejnera.

— Ima li još pitanja? – podignut će bradu Andrej Plenković.

— Ima – javit će se sad i dosadni jedan novinar iz Osijeka, neki Drago. – Gdje su ostali kontejneri?

— Koji ostali? – unezgodit će se premijer Plenković.

— Za potrebe izgradnje nacionalnog stadiona iz kontejnerskih naselja na Banovini rekvirirano je tri tisuće dvjesto i trideset pet kontejnera, a za izgradnju nacionalnog stadiona iskorišteno je, kako ste rekli, njih tri tisuće dvjesto. Gdje je nestalo trideset pet kontejnera? – pitat će Drago. – I je li točno da su završili kao privatna vila na imanju ministra Paladina u Velikoj Kopanici?

— Moja Vila 035 nema nikakve veze s tim, odakle vam to? – mirno će odgovoriti Ivan Paladina. – Nula trideset pet je pozivni broj za Veliku Kopanicu. ■

INTRIGATOR

Traktorska kozmetika

Drveni križ postavljen je na postolje spomenika koji je bio podignut u čast 44 poginula i ubijena partizana iz Oljasa

KRIŽ umjesto antifašističkog spomenika uobičajena je pojava u zadnjih 30 godina historijskog revizionizma. Na kartu trendovskih izmjena ideoloških simbola uvrstilo se i mjesto Oljasi, poznato kao selo s popisa za evakuaciju stanovništva srpske nacionalnosti iz jednog od najkompromitiranijih dokumenata devedesetih, poznate 'Naredbe' Kriznog štaba Požege.

U Oljase, selo s hrvatskim i srpskim stanovništvom, dio Srba ipak se vratio, ali stradao je spomenik žrtvama fašizma, odnosno ustaškog režima, podignut 1967. u čast 44 poginula i ubijena partizana srpske nacionalnosti iz tog mjesta. Ispred društvenog doma, na općinskom zemljištu, skoro tri decenije stajalo je prazno postolje, bez ikakvog spomenika. Nekolicina mještana Oljasa odlučila je nedavno postolje popuniti drvenim križem, za što im je trebao i traktor s prikladnim priključkom. Iako je Hrvatska po Ustavu sekularna država koja se bazira na antifašizmu, načelnik Općine Velika ROBERT HOFMAN amenovao je postavljanje križa.

— Seljani su htjeli uljepšati svoje mjesto, postaviti križ. Sami su se udružili, organizirali, financirali. Zašto da ne? Sad je ljepše. Pa mi smo katolička država, ne vidim u čemu bi bio problem. Kad je bio rat, imao sam 20 godina, bio sam u njemu, ali ne znam kakva je ondje ploča bila postavljena – kaže za Novosti Hofman, dodajući da '30 godina nitko od antifašista nije pokrenuo inicijativu za uređivanje tog postolja ili vraćanje spomenika'.

— Da je srušeno bilo narednih 30 godina, nitko ništa ne bi rekao. Sad kad su ljudi pokrenuli nešto, odjednom se diže pompa, ne znam zašto. Na kraju krajeva, imat će župnik gdje posvetiti za Uskrs i Božić. Ja dobro surađujem sa Srbima. Kod zgrade općine imamo spomenik antifašizmu, devastiran je, ja ću ga obnoviti. To treba poštovati, to je sve naša prošlost. Ako čovjek ne zna kakva mu je prošlost, nema ni budućnost – govori Hofman.

Da ovakva zamjena simbola neće doprinijeti zbližavanju rimokatolika i pravoslavnih vjernika požeškog kraja smatra VINKO TADIĆ, profesor povijesti i predsjednik Povijesnog društva Požega.

— Razmišljajući o tom činu, dobronamjernom čovjeku nameće se niz pitanja. Zašto je baš na tom mjestu postavljen križ koji pripada rimokatolicima? Jesu li pokretači te inicijative znali da je tu nekada bio spomenik palim borcima Narodnooslobodilačkoga rata i žrtvama fašizma? Kao rimokatolik zaista ne mogu pronaći opravdan razlog za podizanje križa baš na tom lokalitetu – kaže Tadić. — Podržavam i razumijem potrebu vjernika da ističu svoje simbole, ali zašto na mjestu gdje spomenuti križ ipak ne pripada? Postolje je bilo trag da je na tom mjestu nekada bio spomenik sa zvijezdom petokrakom koji je potonuo u zaborav. Postavljanje križa na njegovu postolju probudilo je sjećanja na uništene spomenike poginulim borcima i ubijenim žrtvama. Javile su se poznate emocije i dileme – navodi Tadić.

Ističe da tamošnji Srbi i Hrvati, s kojima je razgovarao o spornoj izmjeni, nemaju ništa protiv postavljanja križa te da čak podržavaju tu inicijativu, ali također smatraju da odabrano mjesto nije primjereno. Požeški paroh NIKOLA PETROVIĆ smatra da taj loka-

litet, iako uništen, predstavlja važno mjesto pamćenja Srba tog dijela Požeške kotline. — Srpska pravoslavna crkva spremna je pokloniti nekoliko kvadratnih metara crkvenog zemljišta za postavljanje križa. Izražavam nadu da će inicijatori postupiti razumno. Srbi tog kraja masovno su sudjelovali u Narodnooslobodilačkoj borbi. Antifašizam je važan dio identiteta Srba u Slavoniji. To je neraskidiva nit koja nas povezuje s Hrvatima i drugim narodima Zlatne doline – poručuje paroh Petrović.

■ Paulina Arbutina

EU časti rasprodajom

HRVATSKA bi morala brže rasprodavati državnu imovinu, odnosno pripadajućih najmanje 110 tvrtki i ukupno 4500 zgrada. Ne tvrdimo mi, ali nalaže tako sad i GABRIELE GIUDICE, velika faca u Bruxellesu. Taj zamjenik direktora Glavne uprave za gospodarske i financijske poslove Europske komisije upozorio je prije par dana da smo nedovoljno hitri s privatizacijom svega i svačeg, tj. da smo čak u vrhu EU-a po udjelu imovine kojom upravlja država.

I nije to glavni problem – navodno – nego slabi upravljački rezultati. No možda su oni takvi baš zato da bi se imovina konačno rasprodala, svakako po daleko nižoj cijeni od najviše moguće, osim što bi se u slučaju kvalitetnijeg upravljanja logično nametnulo i pitanje opravdanosti rasprodaje. Pa dobro, znamo i sami da se učinilo sve da se ne učini ništa s tim nesretnim upravljačkim rezultatima. Nerijetko su se zatim otvoreno u igru ubacivali tutori u vidu EK-a, MMF-a, ECB-a, SB-a itd. A nikad, doslovno nikad nisu poručili da bi državi i njezinim stanovnicima bilo bolje da se zadrži kontrola bar u pojedinim strateškim sektorima i poduzećima.

Zašto danas Hrvatska ima masu imovine rasprčkane po mizernim udjelima u raznim firmama, ili veće pakete u onima koje su praktično neisplative? Kako to da Italija može imati državnu brodogradnju, Mađarska naftno-plinski biznis, Norveška tvornicu umjetnih gnojiva, dok RH ispušta vlasništvo nad 3. majem i Brodospitlom, Inom i Petrokemijom? Zašto mi nemamo makar djelomično svoje – s kontrolnim udjelom – banke, osiguravajuća društva, telekome?

Giudice o tome ne govori, a ne pojašnjava to ni hrvatski Nacionalni plan oporavka i otpornosti na koji se on poziva. Izgubila se nit koja bi nas dovela do inicijatora apsolutne privatizacije, iako bismo se valjda iznenadili kad tamo ne bismo zatekli jednu osobu ili ustanovu. Treba znati da na početku stoji privatnovlasnički princip funkcioniranja kapitala, a ishodi se razlikuju najviše po tome gdje čija lokalna politika i zbog čega (ne) pruža otpor takvom diktatu.

■ Igor Lasić

Radna akcija razdražanih
mještana Oljasa (Foto:
pozega.eu)

Lobiranje je uspjelo

Zašto Vrhovni sud nije donio odluku o pravu potrošača s konvertiranim kreditima na puno obeštećenje, koja je bila najavljena za 13. prosinca?

Očigledno postoji jako lobiranje banaka prema sucima Vrhovnog suda, koji su jednim dijelom pod njihovim utjecajem, pa je odluka odgođena za 19. prosinca zbog nesuglasnosti sudaca oko pitanja obeštećenja. Sjetimo se oglednog postupka u kojemu su upravo banke uspjele izlobirati da se postavi pitanje valjanosti konverzije kojeg nema ni u jednoj jedinici tužbi. Jedino pitanje na koje mora odgovoriti VSRH jest – imaju li potrošači s konvertiranim kreditima pravo na punu restituciju ako ona nije izvršena konverzijom? O tome mogu meritorno rješenje donijeti samo sudski financijski vještaci, a ne suci koji ne znaju izračunati što je dobiveno konverzijom, a što nije dobiveno konverzijom. Suci moraju dati zadatak vještacima da usporede efekt konverzije s efektom izuzeća ništetnih odredbi i tako utvrde prava potrošača, koja onda sud mora potvrditi, jer sud mora slušati vještaka po tom pitanju.

Koliko je tužbi podneseno, a koliko je oštećenih?

Podneseno je 40.000 od mogućih 125.000 tužbi. Na konvertirane kredite odnosi se 20.000 tužbi, a 20.000 na otplaćene kredite koji nisu konvertirani. Potrošačima je isplaćeno 2.000 presuda, pa grubo procjenjujem da je time vraćeno oko jedan posto novca – oko 40.000.000 eura – od ukupno četiri milijarde eura koliko banke duguju potrošačima sa švicarcima. Još 10.000 presuda nije pravomoćno, te je 20.000 tužbi iz konverzija u prekidu zbog čekanja na odluku VSRH-a. Još 50.000 potrošača s nekonvertiranim kreditima i 35.000 potrošača s konvertiranim kreditima do danas nije tužilo banke. Ograđujem se jer su brojke iznesene na temelju procjene, a ne statistike.

Što je dalje pred građanima da bi ostvarili svoja prava?

Potrošači s otplaćenim kreditima, njih 50.000 koji nisu tužili, moraju tužiti da bi dobili svoj novac. Razloga za čekanje nemaju i krajnji rok im je 14. lipnja 2023., nakon čega će izgubiti novac zauvijek zbog zastare potraživanja. Potrošači s konverzijama u ovisnosti o odluci VSRH koja je najavljena za 19. prosinca moraju nastaviti s postupcima i tužiti banke. Oni koji nisu tužili, ako bude pozitivno ili ako bude negativno, morat će odlučiti hoće li ići po potrebi sve do Ustavnog suda i Strasbourga da bi utvrdili svoja prava, uz prihvaćanje rizika plaćanja nastalih troškova ako sve ipak završi potpuno negativno na svim instancama.

■ Mirna Jasić Gašić

Premalo ljudstva za obranu

Stanovnike Dvora ovaj je put iznenadila rijeka Žirovac. Korita Une i Žirovca su plitka, a ljudi je malo pa se malo i održava

OBILNE kiše prouzrokovale su porast vodostaja rijeka širom Hrvatske. Izvanredno stanje proglašeno je na rijekama Sunji i Uni kod Dvora i Hrvatske Kostajnice, a zbog naglog rasta vodostaja Kupe i Korane u Karlovcu su proglašene izvanredne mjere. Najviše problema ima na području Hrvatske Kostajnice, gdje je angažirana i vojska. Ona je u stanju pripravnosti i u Petrinji.

Vodostaj je u Kostajnici bio u porastu sve do nedjelje, 11. decembra u 14 sati, kada je počeo stagnirati. U nedjelju je ovdje izmjeren 471 centimetar vode. Najteže stanje je u središtu grada, u Ulici Nine Marakovića, od gradskog parka do hotela 'Central', a pod vodom je, kako se navodi, i dio državne ceste koja vodi do graničnog prijelaza s BiH.

Za vikend je zbog poplava na nekoliko sati bio odsječen Dvor na Uni. Državna cesta Hrvatska Kostajnica – Dvor bila je neprohodna, a iz Dvora se nije moglo ni za Glinu. Sa svih strana blokirani i poplavljeni, stanovnici Dvora nisu mogli lako doći ni do svojih naselja. U subotu se nije moglo probiti do 20 kuća u naselju Vanići, a u nedjelju je bio onemogućen pristup i Donjem Dobretinu. Ljudi u Vaniću nisu mogli mrdnuti šest sati, dok je Donji Dobretin bio odsječen dugih dan i pol. Naselje Kuljani je u utorak poslijepodne još uvijek bilo nepristupačno, no dobra je vijest da je vodostaj bio u padu. Značajnije štete nema, iako je voda probila u tri objekta u Vanićima.

Načelnik općine Dvor NIKOLA ARBUTINA za Novosti govori da Dvorani imaju puno

iskustva s nabujalom Unom, koja se na ovom području izliva najmanje dvaput godišnje. Međutim, nisu očekivali da će rijeka Žirovac toliko narasti. Hrvatske vode prate porast Une, ali ne i Žirovca s pritokama. Kada se pojave bujične vode, ljudi u Dvoru nemaju na vrijeme informaciju što će se dešavati, objašnjava Arbutina. Uza sve to, ova poplava probila je naselja za vikend, kada su sve službe radile smanjenim kapacitetom.

Pri svakoj prirodnoj katastrofi postavlja se pitanje što se može učiniti da se smanji rizik od poplava. Hrvatske vode imaju razrađen plan zaštite. Načelnik Arbutina govori da prema tom planu štite samo Dvor, ali ne i ostala naselja. Samo Dvor ima nasip, dok bi za druga sela to bilo nemoguće napraviti zbog rasprostranjenosti i zabačenih kuća. — Unazad deset godina došlo je do zabrane eksploatacije pijeska i čišćenja korita. Mi nemamo eksploataciju pijeska ni na Žirovcu, ni na Uni. Korita rijeka su plitka, a s druge strane malo je ljudi, malo se zemlje obrađuje, pa se malo i održava. Sve to utječe na poplave. Bez dozvole eksploatacije šljunka bit ćemo u sve većem problemu. Posljedice možemo ublažiti produbljivanjem korita, iako se s tim ne slažu stručnjaci za zaštitu okoliša – objašnjava Arbutina.

Po njegovim riječima, trebalo bi rekonstruirati i glavne ceste od Dvora. Izgrađene su na niskom području pa su zato sa svakim izlivanjem Une poplavljene. Općina je od Hrvatskih voda i Hrvatskih cesta tražila podizanje ceste Dvor – Kostajnica za jedan metar na određenim mjestima. Svaka poplava oštećuje ionako nizak proračun općine Dvor. Uza svu pomoć od države koja im šalje vatrogasce, GSS, vojsku i potrebnu opremu

za zaštitu od probijanja vode, općina veliki dio svojih sredstava mora izdvajati za nepredviđene okolnosti.

— U ovoj oblasti nema mnogo mladih ljudi koji bi nas mogli braniti od poplava na dobrovoljnoj bazi. Ne mogu uvijek isti volontirati, svima se mora platiti. Naše službe, DVD-ovi i komunalci su na terenu, ljudi moraju dobiti nadoknadu. Dva vozila su nam ostala poplavljena u vodi, to ćemo sami morati popravljati. Sve će to utjecati na proračun – ističe Nikola Arbutina.

■ Anja Kožul

Čišće ulice

Vijeće zagrebačke četvrti Črnomerec donijelo je prijedlog za preimenovanje četiriju ulica koje još od 27. lipnja 1995. nose nazive po manje ili više istaknutim pripadnicima vlasti Nezavisne Države Hrvatske – Franji Nevistiću, Ivanu Oršaniću, Srećku Karamanu i Branku Klariću. Vijeće predlaže da se dotične ulice nazovu imenima istaknutih dramskih umjetnica: Mije Oremović, Elize Gerner, Božene Begović (književnice i prve spikerice Radio Zagreba), Božene Kraljeve i Sidonije Erdődy Rubido, prve hrvatske operne primadone.

Time bi se ispravila i nepravda da je svega desetak ulica i trgova u glavnom gradu nazvano po ženama. Novosti su otprije upozoravale na suspektost naziva dotičnih ulica, čiji je prijedlog za imenovanje tadašnjoj Komisiji za imenovanje naselja, ulica i trgova, kojom je predsjedao hadezeov HRVOJE HRTREC, podnijela Hrvatska matica iseljenika, kojom je pak ravnao predratni kanadski emigrant ANTE BELJO, devedesetih zastupnik HDZ-a u dva saborska mandata i 1991. pomoćnik ministra informiranja. Ovako je primjerice Beljo u obrazloženju Komisiji notirao Oršanićevu ulogu: 'Za vrijeme NDH odgajao je mladež u duhu kršćanske civilizacije, socijalne pravde i domoljublja.'

Franjo Nevistić, pravnik i novinar, bio je urednik tjednika 'Spremnost', čiju je dužnost preuzeo u siječnju 1945., u godini sloma NDH. Prije toga radio je kao tajnik u kabinetu ministra pravosuđa i bogoštovlja, a od listopada 1942. do rujna 1943. bio je drugi tajnik poslanstva NDH u Rimu. Izvori iz publikacije 'Spremnost 1942. – 1945.' povjesničara TRPIMIRA MACANA otkrivaju Nevistićevu pravu strast. 'Nemoguće je odeliti Poglavnika i Njegov ustaški pokret od hrvatskog naroda (...) bez Poglavnika bez ustaškog pokreta, bez današnje ustaško vanjsko-političke orijentacije, hrvatski narod nije potpun, nije nikakav međunarodni subjekt', napisao je, između ostalog, urednik 'Spremnosti'.

Ivan Oršanić bio je državni tajnik za promidžbu i zapovjednik Ustaške mladeži, koji se poput Nevistića nakon rata dao u emigraciju, što je bila i sudbina pjesnika SREĆKA KARAMANA, nekadašnjeg upravnog službenika u NDH. Oršanić je veličao državnu ideologiju, izražavajući povjerenje u poglavnika, za kojeg je napisao da 'može biti nosilac samo odlučnosti, a nikakvih kapitulacija i malodušja'.

■ Dragan Grozdanić

FRAGMENTI GRADA

Nogomet

UOBILJU fenomena što karakteriziraju i premrežavaju ovogodišnje Svjetsko nogometno prvenstvo izdvojit ćemo nekoliko srodnih koji su, uvjetno rečeno, sekundarne ili tercijarne razine važnosti. Naime, obilježja televizijske medijske produkcije jesu bitna kako bismo razumjeli neke tržišne kontekste važne za industriju nogometa, ali su ipak u sjenci dobro poznatih aspekata spomenutog mega događaja. To su recimo hiljade mrtvih migrantskih radnika koji su ostavili svoje kosti u temeljima velebnih stadionskih hramova u Kataru, kao i one već davne korupcijske afere vezane uz kriminalno dodjeljivanje statusa organizatora prvenstva zemlji domaćinu.

Povijesno su za kontekst onog što ću ukratko skicirati vrlo bitne rane devedesete u Velikoj Britaniji. Tada notorni medijski mogul RUPERT MURDOCH ulaže ogroman novac kako bi realizirao projekt Premijer lige u kojoj nogomet naglašeno postaje medijaliziran televizijski spektakl s milijunima gledatelja isporučenih marketinško-oglašivačkoj mašineriji, a slika engleske lige daleko atraktivnija u usporedbi s njemačkom ili italijanskom. U međuvremenu se medijska tehnologija ubrzano razvija, posredovani prizori s poprišta utakmica postaju sve neposredniji i detaljniji, a dramaturgija i režija prijenosa sve sofisticiraniji. Stoga nas ne može iznenaditi da je recentno loptanje u Kataru između ostalog reprezentiralo i dosadašnje vrhunce takvih praksi.

Na primjer, ionako napeto iskustvo gledatelja pri gledanju razigravanja jedanaesterica, ili izvođenja kaznenih udaraca, pojačano je režijskim izborom ptičje perspektive zahvaljujući dronu pozicioniranom iza leđa igrača koji izvodi penal. Tako se gledatelj/ica dovodi u svojevrсно 3D vizualno-doživljajno iskustvo, dok se također ne propuštaju prizori prekrizivanja igrača prilikom utrčavanja na teren.

No ipak nam je u tom kontekstu najzanimljivije portretiranje igrača u krupnom kadru, kadriranje i zumiranje njihovih lica u trenucima naglašene napetosti, dok im kapa znoj sa čela ili kada se nastoje riješiti stresa intenzivnim ispuhivanjem daha. Takvi se motivi povezuju s detaljima s tribina. Biraju se i fokusiraju izabrani među navijačima što prema kriterijima režijsko-dramaturškog podizanja tenzija pokazuju najviše potencijala: oni koji drže dlanove u molitvenoj pozi, kojima se suze slijevaju niz obraze, oni obnevidjeli od sreće ili tuge.

U svakom slučaju i u svakom takvom primjeru, televizijski posredovano iskustvo nogometne igre naglašeno je psihologizirano, optočeno prtljagom emocionalnosti u doživljaju. Jer televizijski navijač/ica prije svega je potrošač/ica palete roba i usluga koji se i preko prijenosa nogometnih utakmica učinkovito plasiraju. Za reklamnu industriju potpuno je nebitno tko je pobijedio, a tko izgubio, konačni rezultat utakmice uvijek je na njenoj strani.

■ Hajrudin Hromadžić

Одгој грађана у Хрватској

Охрабрује да се Грађански одгој и образовање проводи у све више локалних средина, али док се у земљама попут Њемачке, Аустрије и Француске на путу његове институционализације трагало за рјешењима, у Хрватској то недостаје

Иако је по питању увођења и примјене Грађанског одгоја и образовања (гоо) у школама у задњих двадесетак година много тога рађено, због изостанка консензуса између институција, политичке (не)воље и разине грађанске писмености резултати су још увијек незадовољавајући, сажетак је двију Гонгових анализа представљених на конференцији одржаној 9. децембра у Загребу.

Ели Пијаца Плавшић из Форума за слободу одгоја, једна од ауторика анализе 'Како политичке странке виде грађански одгој и образовање у својим изборним документима?', нагласила је да се анализама покушало установити како странке схваћају гоо, имају ли јасну визију о њему и да ли га уопће спомињу.

— У изборним програмима политичких странака, независних листа и коалиција које су судјеловале на изборима за Хрватски сабор одржанима 8. студеног 2015., 11. рујна 2016. и 5. септембра 2020. године видљиво је да три политичке странке из узорка – Мост, Домовински покрет и Живи зид – ни на који начин не спомињу Грађански одгој. У изборном програму Домољубне коалиције на челу с ХДЗ-ом из 2015. године није спомињан Грађански одгој ни развијање сувремених компетенција за функционалну писменост дјеце и младих,

Дамира Брунац и
Моника Пажур на
Гонговој конференцији

али он је неизравно споменут у изборним програмима ХДЗ-а 2016. и 2020., коалиције Хрватска расте на челу са СДП-ом 2015. и Народне коалиције на челу са СДП-ом 2016., као и Коалиције за премијера на челу с БМ-ом 365 исте године. Али требало је сачекати изборе 2020. да би се уочило директно спомињање гоо-а и то у изборним програмима Рестарт коалиције на челу са СДП-ом, Зелено-лијеве коалиције и Хрватске народне странке – истакнула је Пијаца Плавшић и додала да је СДП више говорио о концептуалним стварима, док је Зелено-лијева коалиција била конкретнија и гоо видјела као посебан предмет.

Подсјетила је да се гоо први пут спо-

миње 1999. у Националном програму образовања за људска права и да је током друге деценије овог вијека имао различите статусе, док 2019. није финално ушао у школске курикулуме. У протекле 23 године није било неког помака око увођења гоо-а на националном нивоу јер није постојао консензус између власти, странака и организација које су се за то залагале.

— Охрабрује да се гоо, било као факултативна настава или изваннаставна активност, проводи у све више средина, углавном у онима гдје је на власти СДП, али и друге странке и коалиције, нпр. Можемо. Прва је с њим 2016. кренула Ријека, а онда је проширен на Приморско-горанску и Крапинско-загорску жупанију, Сисак, Осиек... Сада се и у Загребу проводи у једном броју школа, а под називом 'Школа и заједница' планира се његово провођење у 47 средњих школа. Занимљиво је да за гоо постоји интерес и у Задру – додала је Пијаца Плавшић и појаснила да анализе не обухваћају изборне програме странака и независних листа националних мањина, али да ће, како се оне раде периодички, и ти изборни програми убудуће бити обухваћени.

Моника ПАЖУР, ауторика Гонгове анализе 'Институционализација грађанског одгоја и образовања у Хрватској, Аустрији, Француској и Њемачкој', наглашава да се програми гоо-а одавно примјењују у свим испитиваним земљама осим у Хрватској.

— У њемачком је образовном саставу од оснотка државе, у Француској је као предмет уведен још 1996., у аустријским се школама предаје од 1999. године. Свака од ове три земље има своје специфичности, прије свега око школовања кадрова или концепције хоће ли то бити посебан предмет или међупредметна настава. Али заједничко им је да су свуда схватили потребу централизације провођења гоо-а јер се стање на терену разликује – рекла је Пажур.

— Кад се крене разговарати о институционализацији гоо-а у Хрватској, питања и изазови који се спомињу међу кључним дионицима слични су онима с којима су се сусретале Њемачка, Аустрија и Француска на својем путу институционализације. Међутим, у овим се земљама трагало за рјешењима јер су садржаји о људским правима и демократији били преважни да би се само изоставили – нагласила је.

— Развој грађанске компетенције темељ је развоја демократских друштава у којима појединци активно и одговорно судјелују у развоју културе људских права, што је немогуће без увођења садржаја везаних уз људска права и демократско грађанство у одгојно-образовни састав. Зато се гоо на националној разини треба увести као било који други предмет, тако да сви актери образовне политике задужени за тако велики експеримент буду свјесни своје одговорности. Крајње је вријеме да наша дјеца не буду закинута у учењу, како би могла активно партиципирати у демократском друштву и да заиста схватимо колико је важно научити како да уважавамо достојанство других – истакнула је Пажур и додала да је, колико може видјети јер то није био предмет истраживања, Босна и Херцеговина у вези гоо-а доста напредовала, па је по неким потезима и испред Хрватске.

— Ако желимо истински демократизирати доношење одлука у Хрватској на свим разинама, потребан нам је озбиљан рад на развоју демократске политичке културе, а пут до ње води преко грађанског одгоја у школама. Суставним провођењем гоо-а млади ће из школа излазити као активнији и одговорнији грађани и грађанке – сматра Дражен Хофман, водитељ Гонгових едукацијских активности.

— Грађански одгој нема алтернативе ако Хрватска жели унаприједити животе грађана, који ће активно радити на изградњи демократије и учвршћивању демократског понашања. Свјесни смо да до ових помака неће доћи ако за њих не буде исказана јасна политичка воља, због чега се осврћемо на третман гоо-а у предизборним програмима парламентарних странака у Хрватској, тражећи у њима основе барем за минимални консензус, у нади да ће тај одгој убудуће уживати политичку подршку и средишње разине власти – истакнуо је Хофман.

О свему смо питали и Дору Кршул, новинарку Телеграма која низ година прати образовање.

— Примјетни су неки минимални помаци у виду увођења гоо-а на локалним разинама, кад јединице локалне самоуправе као оснивачи школа подузимају такве кораке, нпр. у Ријеци, Загребу и другим жупанијама и градовима. Види се да такав засебан предмет недостаје на националној разини, што није чудно с обзиром на то да политичке странке гоо слабашино и скромно препознају као политичку тему. Ако не дође до промјена, оваквим темпом гоо-а на државној разини неће бити у наредних 10 до 15, а можда и 20 година – упозорава Кршул. ■

Према правној писмености

Циљ анализе Форума за слободу одгоја и Правног факултета у Ријеци 'Право у свакодневици', чија је прва фаза недавно завршена, јесте израда компетенцијског оквира правних знања за ученике и ученице завршних разреда основних и средњих школа те стварање материјала за поучавање правне писмености, истакнула је сања Барић, професорица на Правном факултету у Ријеци. — Из анализе је видљиво да би се подучавање 14-годишњака у темељној правној писмености требало усредоточити на теме приватног живота и забаве, виртуалне стварности и односа у обитељи. Подучавање темељне правне писмености 18-годишњака требало би се усредоточити на основе грађанског права, основе правног поретка и државне организације те подузетништво и рад, а мање на теме из приватног живота и забаве те виртуалне стварности. Напокон, учење о праву и само је право, што је држава дјечи и младима дужна осигурати – додала је Барић.

Важност уџбеника СКД је преузео класично издаваштво, а ми уџбенички програм

Какво је актуално стање унутар Просвјетиног подuzeћа које се бави издаваштвом и трговином?

Крај године дочекујемо с добрим резултатима у обје пословне домене. Наша четири малопродајна мјеста напоскон су радила без ограничења наметнутих пандемијом, а издаваштво смо у потпуности везали уз уџбенички програм; СКД је на себе преузео 'класично' издаваштво, које углавном чине наслови повезани с културом и традицијом Срба у Хрватској; како смо ми као д.о.о. дио те шире организације, природно је да је наша сарадња толико изражена. Али, осим ње, уско и континуирано комуницирамо с образовним одјелима унутар СНВ-а и ЗВО-а. Уосталом, поред тога што су нам најближи сарадници, они су нам и купци, јасно уз остале институције заједнице, попут СДФ-а и мањинских вијећа.

Како сте прошли на сајмовима књига у Београду и Загребу? За које је наслове исказан највећи интерес?

СКД је имао штанд на београдском сајму, а ми смо га као издавачко подuzeће самостално поставили на Интерлиберу. На сваком од тих великих скупова постојао је интерес за нашим старим издањима, а и продаја је била боља него пар пријашњих година: без рестриктивних мјера било је више посјетилаца, међу њима и ђака с учитељима. Уприличили смо и сајамско представљање двају СКД-ових издања, зборника 'Микроисторија' те пријевода Ротенбергове књиге о Војној крајини, што је довело до појачаног занимања јавности за те наслове.

Што се точно збива с уџбеницима за наставу српског језика и писма, науке и културе?

Уџбеници су важан сегмент нашег пословања и направљен је велик посао да се ђацима који се образују по мањинским моделима осигурају материјали усклађени с опћом образовном реформом, а опет на матичном језику и писму. Што аутор-

ски а што пријеводно издали смо око 150 уџбеника и радних свески на српском и ћирилици. Будући да су стари наслови махом одбачени, у школама јача потреба за новима, а ми смо своје обавезе готово у потпуности намирили већ у септембру. Са ширењем наставног модела Ц шири и наша дистрибуцијска мрежа, но пласман је и даље углавном усмјерен према Подунављу. Иако курикуларна реформа није више у јеку, нисмо застали с новим материјалима, па смо уџбеничком пакету за наставни модел А придодали радне свеске. Од овосезонских пријевода одобрење чека географски пакет за осмаше, а у гимназије су недавно отпремљени математички уџбеници, с којима је започела дистрибуција пријевода. За 2023. планирамо још наслова за друге гимназијске предмете, а то не би било могуће без отворених врата у Министарству и надлежним агенцијама. Заједнички смо унапређивали све процесе, а о помацима говоре сви ти школски материјали који никада прије нису овдје били доступни на српском. У раду нас подржавају и други, посебно ЗВО који традиционално осигурава откуп радних свески за велики број основношколаца, а протекле су јесени од нас откупили и школама донирали приручнике за наставнике те споменуте математичке уџбенике.

Ви сте из Даља, па нам можете коментирати резултате пописа становништва за ту средину и рећи нешто више о тамошњој свакодневници?

Број становника дотакуно је минимум откако се проводе прописи, дакле од 1971. Наиме, Даљ је тада имао 6.303 становника, а лани свега 2.877. Но унаточ томе што се насеље од неколико хиљада душа у пола вијека бројчано преполовило, не могу рећи да је стање исто као у другим мјестима дијелом Хрватске која су људством готово десеткована и у којима је живот посве тао. У Даљу имамо сву инфраструктуру, а поврх тога и средњу школу, КНЦ Милутина Миланковића, што све даје одређену животну динамику.

Своједобно сте похађали Политичку академију СНВ-а?

Добар дио познанстава која ми од 2021. итекако помажу на директорској позицији Просвјетина издаваштва стекао сам на Академији, покренутој управо ради потребе сарадње млађих и образованијих припадника наше заједнице. Стога свима у културним и политичким круговима ове земље поручујем да усмјере пажњу на тај СНВ-ов концепт који даје опипљиве резултате, а његовим организаторима да га још више унапређују.

■ Ненад Јовановић

МАЊИНСКИ ЗАСТУПНИК

Кухиње и благаваонице за све школе

Коначни приједлог Закона о одгоју и образовању у основној и средњој школи био је на дневном реду у Сабору. СДСС-ова заступница Драгана Јецков осврнула се на прехрану школараца те подсјетила да је Влада препознала иницијативу професорица загребачког Правног факултета 'Право сваког дјетета на школски оброк'. Јецков је истакнула поражавајуће статистике о прехрани ученика у основним школама. — Чак 45 посто дјеце ништа не поједе. Неки родитељи сраме се пријавити дијете за бесплатни оброк. Појединој дјечи је управо тај оброк у школи један једини квалитетни оброк у дану. У 15 посто школа које су судјеловале у истраживању, родитељи су овршени јер нису могли платити оброке својој дјечи. Подаци ресорног министарства показују како је у основним школама у школској години 2021./2022. прехрана била организирана у 815 од 924

провјерене добављаче за континуирану опскрбу. Према Смјерницама, о припреми јеловника представници појединих разреда консултирали би се најмање два тједна унапријед. Школе су задужене и за редовиту контролу квалитете хране и хигијенских увјета њезине производње – навела је Јецков и додала да дио школа не испуњава ове увјете. Један дио школа је без кухиња, а неке су скучене и у њима нема површине и опреме за припрему потребног броја obroka. Благаваонице такођер нису свуда заступљене па дјеца могу конзумирати храну само унутар разреда. — Треба планирати инфраструктуру, доградњу нових или оспособљавање постојећих просторија школе, запошљавање радника и праћење оптерећења тренутно запослених тајника, администратора и кухињскога особља сукладно потребама у производњи, набави и преузимању хране. Дио одговора дало је ресорно министарство. Појашњено је да ће одобравати нова запошљавања кухара у складу с објективним потребама како би до 2027. године све школе које ће припремати топле оброке, осим инфраструктурних увјета, имале и кадровске увјете за припрему obroka – казала је Јецков.

15 посто родитеља овршено је због неплаћања obroka (Фото: Душко Марушић/PIXSELL)

матичне школе те 700 од 1.115 подручних школа, при чему неке немају школску кухињу и благаваоницу. Мјером будућих бесплатних obroka требало би обухватити свих 311.000 ученика од првог до осмог разреда основне школе, од којих готово 80.000 живи у сиромаштву – рекла је Јецков. Она је оцијенила да је досадашњи модел неријетко доводио до стигматизације дјеце која примају бесплатан оброк. У реализацији provedbe прехране дјеце у основним школама појавило се неколико питања практичне природе. — Имају ли све школе могућности задовољити пред њих високо постављене организацијске и техничке захтјеве? У Нормативима за прехрану ученика у основној школи изнесене су таблице с препорученим дневним уносом енергије и нутријената, врстама хране и упутама за планирање јеловника по доби и оброцима. Националним смјерницама за прехрану ученика у основним школама, између осталог, стоје упуте везане уз набаву и контролу квалитете хране. Смјерницама је предвиђено да би школе требале имати кухиње опремљене према стандардима Закона о храни и Правилника о хигијени хране, довољан број стручног особља, благаваоницу, мјесто са здравствено исправном водом за прање руку и пиће те

Указала је као на посебно рањиву групу, наравно и на ученике припаднике националних мањина који похађају наставу на материјем језику и писму. У Вуковарско-сремској жупанији неколико је таквих школа у којима се настава одвија на српском језику и писму и оне, како наводи Јецков, раде у 'свакаким увјетима'. Зато су институције српске заједнице врло често помагале школама. — То намјерно истичем и надам се да ће се у тзв. мањинским школама осигурати инфраструктурна уједначеност када су у питању кухиње, благаваонице, али и особе које ће припремати храну. До сада те уједначености није било. Вјерујем како ће се већи дио питања ријешити у ходу, односно да ћемо у догледно вријеме изнаћи практичан начин рјешавања проблема примјене прописа у пракси. Надам се да је финансирање obroka у основним школама тек први корак и да ћемо у што скорје вријеме расправљати и о финансирању obroka ученика средњих школа – закључила је Драгана Јецков.

■ Ања Кожул

MIRKO SAVKOVIĆ

Srpskom gimnazijom rušimo predrasude

Pravoslavna gimnazija u Zagrebu se lako uklapa u svjetonazor najrazličitijih grupa i pojedinaca. Mogli bismo u šali reći da je ona nešto poput evropskih vrijednosti za koje ne postoji saglasnost šta ih sačinjava

U NOVOM broju Tragova objavljen je vaš članak o medijskoj percepciji Srpske pravoslavne opće gimnazije 'Kantakuzina Katarina Branković' u Zagrebu, čiji ste bivši đak. Proveli ste empirijsko digitalno istraživanje pretraživanjem imena škole na tražilici Google. Kakve ste sve reakcije pronašli?

Rezultati su za mene bili dijelom iznenađujući jer su gotovo svi medijski sadržaji o školi pozitivni. Mediji školi pristupaju kao kuriozitetu i projektu koji može dovesti u pitanje društvene predrasude. Pokazuju razumijevanje za izazove s kojima se učenici susreću. Ipak, to jednoglasje ne postoji ako se pogledaju i komentari čitatelja. Postoji jasna razlika između stava autora i medijskih elita na jednoj, i čitateljstva na drugoj strani.

Navodite da o školi pozitivno pišu, primjerice, i tabloidni medij Kurir i liberalna Slobodna Evropa. Kako je došlo do iste percepcije škole ovih načelno suprotstavljenih medija?

Taj dio je posebno interesantan i primjer koji navodite svakako nije jedini. To bi moglo značiti da, uz sav prtljag koji možemo zamisliti, nekakva srpska gimnazija ili pravoslavna gimnazija u Zagrebu može funkcionisati kao prazni označitelj koji se lako uklapa u svjetonazor, ambicije i ideje najrazličitijih grupa i pojedinaca. Mogli bismo u šali reći da je Pravoslavna gimnazija nešto poput evropskih vrijednosti za koje ne postoji saglasnost šta ih sačinjava. Tako se na evropske vrijednosti mogu pozivati zagovornici 'ideje o dva totalitarizma', opONENTI nacionalističkog parohijalizma, pa čak i kritičari korupcije lokalnih političkih elita. Na isti način Pravoslavna gimnazija sa svojim bezopasnim manjinskim položajem u Zagrebu može simbolizirati Hrvatsku kao otvoreno društvo ili primjer stranim institucijama u izgradnji suživota. Kome šta već može da zatreba. Neobično je da ovaj položaj uživa, ili u njemu pati, institucija SPC-a. Učinilo mi se korisnim govoriti o namjernoj apolitičnosti škole kojom se pazi da se ne izazovu krive reakcije.

Kroz uspostavljanje škole nastojalo se, kako kažete, mijenjati dominantne obrasce doživljaja srpske zajednice i Srpske pravoslavne crkve u Hrvatskoj. Da li se u tome uspjelo?

To dobrim dijelom ovisi na kojem nivou posmatramo rezultate tih nastojanja. Dio osoba koje su sa školom surađivale, u njoj radile ili se školovale, svakako su imale priliku da preispitaju određene predrasude. To je danas značajan broj naših sugrađana od kojih su mnogi u svakodnevnom radu sa mladima. Taj doprinos osnivača, odnosno Zagrebačke mitropolije, nipošto ne bih zanemario. Naravno, teško da je škola sama svojim nastojanjima mogla promijeniti dominantne ili čak hegemonne obrasce. Mi danas možemo da vidimo nastojanja dijela političkih elita ili lokalnih pokreta koji promiču regionalno razumijevanje i suživot, no sve to lako pada u vodu u svega nekoliko dana političkih i medijskih zloupotreba ksenofobije i trauma. Postignuća u pomirenju se nisu pokazala trajnima i do nekih ćemo morati ponovo dolaziti. Položaj Pravoslavne gimnazije u tom je kontekstu vrlo osjetljiv i svaki se uspjeh već sljedeći dan može dovesti u pitanje, ali to nipošto ne znači da uspjeha nema.

Otvaranje ka liberalnoj javnosti i apolitičnost institucije se čini kao legitiman pokušaj pozicioniranja stigmatizirane manjine. No postoje li negativne strane?

Taj pristup je 2005. kada je škola osnovana, a evo i danas u 2022. vrlo razumljiv i mogli bismo reći – mudar izbor. To je pružilo učenicima mogućnost da rade sa izvrsnim nastavnim kadrom. Rizik je u tome što nekakav idealan model apolitičnosti ne može da postoji u praksi. Kako biste okupili sve segmente društva na jednome mjestu, morate odabrati set najnižih zajedničkih vrijednosti koji će omogućiti zajednički rad. Ideja inkluzije na određenim vrijednostima bliska je pravoslavnoj ideji sabornosti gdje ima mjesta za sve koji prihvaćaju određene autoritete i okvir. Ipak, to očigledno može dovesti do utišavanja legitimnih zahtjeva društveno neravnopravnih ili nevidljivih pojedinaca i grupa koje zahtijevaju promjenu dominantne kulture.

Primjećujete da se obrazovanje po A modelu u Podunavlju olako opisuje kao primjer segregacije, dok isti model obrazovanja u Zagrebu nije predmet kritike. Iste sudionike lijevo-liberalne javnosti, koji imaju dobre odnose s osnivačima Pravoslavne gimnazije u Zagrebu, često možemo čuti kako u medijima govore protiv podijeljenosti vukovarske djece u školi. Kako to objašnjavate?

U formalnom i pravnom smislu u Podunavlju se ne može govoriti o segregaciji. Slučajevе segregacije treba osuditi kada većinska zajednica u Međimurju odbija da njihova djeca pohađaju školu zajedno sa mališanima iz romske zajednice. Pravni nivo tu nije

dovoljan. Može da se preispita i ta lijevo-liberalna kritika koju spominjete i koja bi u toj formi meni djelovala čak i kao internalizacija nacionalističkih isključivih ideja. Tada bi manjine mogle samostalno organizirati svoje dodatne škole i kulturne institucije, dok bi javne institucije bile ne samo naše, već i hrvatske institucije. A model je vrlo inkluzivan i u njemu se ravnopravno uče sa držaji vezani za većinsku kulturu. Taj model bi u nekoj mjeri bio dobar za sve, a ne samo za manjinske učenike u multietničkim sredinama kao što je Vukovar.

Za razumijevanje položaja učenika i prosvjetnih radnika u gimnaziji koristite koncepte ontološke sigurnosti i manjinskog stresa?

Ontološka sigurnost povezuje se sa duhovnim stanjem osjećaja kontinuiteta, stabilnosti, reda i smisla kao i mogućnošću prevazilaženja anksioznosti, haosa i osjećaja ugroženosti. Razumijevanje konteksta doživljaja ontološke nesigurnosti može nam pomoći da razumijemo interpretacije i postupke koji bi se inače mogli učiniti iracionalnim. Kada govorimo o manjinskom stresu, tu se radi o statistički bitno višim razinama stresa sa kojima se svakodnevno suočavaju pripadnici stigmatiziranih manjinskih skupina. On je rezultat diskriminacije, straha i marginalizacije koji osobu dovode u stanje hroničnog stresa. Oba koncepta su mi se učinila izrazito korisnima za razumijevanje teme istraživanja.

Kako vidite budućnost Pravoslavne gimnazije, možda i najvažnijeg poslijeratnog projekta za integriranje Srba u Hrvatskoj?

Škola je danas neupitno pronašla svoje mjesto. Postaje sve interesantnija učenicima iz Zagreba i iz većinske zajednice. To je važan razvoj, ali mislim i da bi bilo izrazito važno očuvati originalnu ideju mitropolita JOVANA kada je škola osmišljena kao pristupačna za djecu iz provincije i iz siromašnijih porodica. Pri tome je važno kod djece iz Đevrski, Srba, Korenice, Komogovine ili Bobote poticati intelektualnu znatiželju i ambiciju, a to će se najbolje uraditi davanjem slobode najkvalitetnijem nastavnom kadru. ■

Sačuvati pristupačnost
škole djeci iz provincije –
Mirko Savković

Oдавde nitko nije
otišao u obnovljenu
kuću – Pavao Kardaš

Džaba se ovuda šuljate

Dolaze ovamo ministri i visoki dužnosnici.
Obiđu naselje poput zoološkog vrta pa odu.
A mi tu ulazimo u već treću zimu, kaže
stanovnik kontejnerskog naselja u Petrinji

KADA smo prošle godine, nekoliko dana prije božićnih blagdana, posjetili kontejnersko naselje u Petrinji, nitko od stanovnika tog privremenog naselja nije odbio razgovor za novine: uvjereni kako je to njihov posljednji Božić u kontejneru, sugovornici su nam potanko objašnjavali kako provode dane u druženju i međusobnom pomaganju, očekujući proljeće ili, u najgorem slučaju, jesen – kada su se namjeravali vratiti svojim, obnovljenim kućama. Posjetivši ih ovih dana, kad su već dobrano zagazili u treću zimu svojih muka

Mira Slijepčević

i nedaća, primjećujemo već na prvu da se njihov odnos prema novinarima duboko promijenio. Svega je njih troje pristalo na šturi razgovor, a samo je MILJA SLIJEPCJEVIĆ dopustila da objavimo njezino ime i prezime.

Stevo Vilić

— Razgovarat ću s vama samo zato što vas otprije poznajem. Prije nekoliko godina pisali ste o bespravno podignutoj crkvi usred mog dvorišta u Gornjoj Bačugi, iako ni tada od toga nije bilo neke vajde. Nakraju je taj objekt srušio potres, a mi od Sisačke županije nikada nismo uspjeli dobiti naknadu zbog uzurpacije našeg zemljišta. Tako mislim da ni sada neće biti koristi od vašeg pisanja. Lani je ovdje, u 'privremenom' naselju, umro moj suprug STEVAN, više jednostavno nije mogao izdržati veliku nevolju koja nas je snašla. Stoga sam našu kuću u Bačugi nedavno sama obišla: stoji jednako kao i onog dana, sva ispucana i naherena. Sad znam da ni ja neću doživjeti povratak. Kuću još nisu ni počeli rušiti, a kamoli podizati novu. Slobodno zapisite da ništa od toga neće biti, nema ničeg od obnove – ne krije Mira posvemašnji gubitak nade da će se uskoro opet naći pod svojim krovom. Dok obilazimo naselje, jedna nam sredovječna žena u prolazu dobacuje.

— Džaba se ovuda šuljate, nitko vam ništa neće reći. Ljuti smo na sve, pa i na vas novinare. Svi dođu i odu, a od toga nikakve koristi – kaže nam, uspješno izbjegavši svaki nastavak komunikacije. Nestaje iza prvog ugla, a mi čujemo tek poruku promršenu kroz zube već stisnute od hladnoće, 'pitajte bolje PLENKOVIĆA i MILANOVIĆA'. Nailazi i muškaraca s novinama u ruci.

— Ja vam neću ništa reći, jer mi je već svega dosta, a mogao bih imati i neprilika ako razgovaramo, kaže. Uspijevamo ga nekako uvjeriti da mu nećemo objaviti ni ime ni fotografiju.

— Ne bih volio da ljudi koji upravljaju ovim naseljem nešto krivo shvate. Oni se zaista trude olakšati nam život na svaki mogući način i jako smo im na tome zahvalni. Ali ovo ovdje nije naš dom: čekamo obnovu svojih kuća iz dana u dan, no nada je sve manja i manja. Obnova ide presporo, iako ovamo dolaze ministri i visoki dužnosnici, tajnici i župani, gradonačelnici i načelnici. Obilaze naselje poput izložbenog prostora ili zoološkog vrta, kažu riječ-dvije, pa odu. O tim posjetima vi novinari pišete nadugačko i naširoko, a mi tu ulazimo u već treću zimu – kaže nam, pa okrene leđa i nestane u jednom od kontejnera.

Voditelja petrinjskoga kontejnerskog naselja PAVLA KARDAŠA nije bilo teško pronaći. U njemu je gotovo cijeloga dana, jer se o tehničkom održavanju tih privremenih objekata mora brinuti do najsitnijih detalja.

— Ovdje je u ovome trenutku oko 170 stanovnika. Neki su s vremenom otišli rodbini ili prijateljima, neki pak odselili u druge gradove. Ima i onih koji su umrli ovdje. Sigurno je samo jedno: nitko još nije otišao oдавde u svoju obnovljenu kuću – kaže za početak.

— Ulazimo, evo, već u treću zimu od potresa. Trudimo se da stanovnici kontejnera što lakše podnesu boravak u ovom naselju, pa posebnu pozornost posvećujemo održavanju uređaja za hlađenje i grijanje objekata. Do sada, nasreću, s time nije bilo problema. No, ne možemo riješiti problem s vlagom za kišnih dana, jer para kondenzira i nakuplja se u unutrašnjosti kontejnera. To, doduše, prestane s prestankom padavina. Prije neki dan su nas obišli neki političari, ali neću to komentirati previše, moje je da održavam naselje. No pogledate li koliko je kuća obnovljeno u Zagrebu, bit će vam jasno i sve oko obnove Banije, prisjetite se samo one izreke 'daleko od oka, daleko od srca'. Ipak, još vjerujem da će se stvari pokrenuti. Mislim da puno toga zapinje pri utvrđivanju vlasništva objekata za obnovu – smatra Kardaš. Napuštajući Petrinju, zaustavljamo se u Majskom Trtniku, gdje kraj kontejnera smještenog uz rub ceste zatičemo STEVU VILIĆA.

— Kuća mi je potpuno devastirana, opasno je u njoj boraviti, no kontejner sam čekao gotovo dva mjeseca; ne pitajte kako smo supruga i ja preživjeli te hladne zimske dane! Nasreću, nismo se teže razboljeli. A što se obnove tiče, zahtjev i svi potrebni papiri već zamalo dvije godine leže u nečijoj ladici, valjda negdje u Glini. Istina, ovog je ljeta svratio do nas neki inženjer, pa nešto mjerkao, zapisivao i otišao. I to je sve od te obnove. U kontejneru nemamo uvjeta za život, u njemu samo prespavamo, a preko dana budemo u pregrađenoj štali: pola meni i ženi, pola svinjama. Postavili smo peć, pa čekamo obnovu. Malo nam smeta svinjski vonj, no sada je svinjokolja, pa ih 'selimo' na tavan. Valjda će onda biti bolje. Vidim da ta obnova nikako ne ide, ali se sve ipak nadam da je ovo naš posljednji Božić u štali – zaključuje Stevo. ■

Precizni podaci o katastrofi

Na internetskim stranicama Ministarstva prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine svakodnevno ažuriraju podatke o obnovi kuća na Baniji: tako se navodi da je petrinjski ured zaprimio 3.433 zahtjeva za obnovom, sisački 1.207, a onaj u Glini 860. Isto tako, potanko se navode brojevi i informacije o nekonstrukcijskim obnovama i samoobnovljenim kućama, kućama koje se obnavljaju konstrukcijski i onima koje su uklonjene. No onima koji već treću godinu čekaju ponovno useljenje u svoj dom pažnju privlači tek jedan jedini podatak, onaj da je na Baniji do danas nakon potresa podignuto svega šest – 6, da ne bude zabune! – šest novih kuća.

Neće Hrvatska, hoće Srpska

Sve nas je uhvatila nevjerica da ćemo se opet skućiti, a sad nas evo u prostranih 85 kvadrata, zahvaljujući SNV-u, Republici Srpskoj i bijeljinskom STECO-u, kaže Milan Vranjanin iz Luščana

Milan Vranjanin
ispred nove kuće

NEGDJE u ovo doba prošle godine, SNV-ovi predstavnici, ambasadori akcije 'Banija je naša kuća', posjetili su tri domaćinstva u petrinjskim Luščanima čijim su članovima u razornom potresu domovi bili posve uništeni. Nisu onamo pristigli praznih ruku – pratio ih je valjda najveći šleper ikad viđen u tom naseľju, prepun građevinskog materijala. Vidno obradovani i ugodno iznenađeni nenadanim darovima, MILAN, BOSILJKA i STEVO VRANJANIN tada su za Novosti izjavili kako se nadaju da će, nakon gospodarskog objekta kojeg će podići doniranim materijalom, i njihova kuća možda jednom doći na red za obnovu. Još dok je građevinski materijal istovarivan u to dvorište, predsjednik Srpskog narodnog vijeća MIŁORAD PUPOVAC pojasnio nam je neželjenu situaciju koja je zadesila luščanske i mnoge druge porodice oko Petrinje, navodeći preciznije SNV-ov motiv da im pomogne.

— Zadivljen sam hrabrošću, skromnošću i odlučnošću ovih ljudi da ostanu na ruševinama svojih domova. Osim krovova nad glavom, oni su u potresu ostali bez svega što im je omogućavalo život: stoke i štala, svinjaca i strojeva. Potres ih je ostavio bez mogućnosti da žive od svog rada, da budu

korisni i da privređuju onako kako se to ovdje oduvijek radilo. Zato sve oblike pomoći postradalima treba objediniti, djelujući zajednički i istodobno. To je jedini način, da se pored obnove kuća planira i obnova gospodarskih objekata, pa potom nabava stoke, poljoprivrednih strojeva i ostaloga za život neophodnoga. Jer ako im obnovimo kuće a ne povratimo i osiguramo ostale životne mogućnosti, ništa nismo uradili – kazao nam je Pupovac lani.

Štale su, nerijetko uz presudnu pomoć srpske zajednice i svih s njom povezanih organizacija, vrlo brzo obnavljane i iznova podizane, ali se na tome nije stalo: Sekretarijat za raseljena lica i migracije Republike Srpske, SNV i bijeljinski STECO centar udružili su sve moguće snage, pa smo prije par dana i mi pozvani na useljenje obitelji Vranjanin u novoizgrađenu kuću, podignutu na

Novac RS doniran je
za gradnju deset kuća –
Davor Ćordaš

istom mjestu i na istim temeljima na kojima je od potresa potkraj 2020. stajala tek hrpa ruševina.

— Danas smo posjetili sva banijska domaćinstva kojima su nakon potresa uz pomoć Republike Srpske sagrađene nove kuće, među njima i ovu obitelji Vranjanin u Luščanima. Naše je obećanje, uvjerismo se na svoje oči, time ispunjeno: zajedno s SNV-om, pokazali smo da postoje brži putevi pomoći postradalima, a sve uz poštovanje zakona i propisanih procedura. Republika Srpska je stradalima na Baniji donirala oko milijun i pol konvertibilnih maraka, utrošenih u gradnju deset kuća. Prva od njih je ova u Luščanima, ali vrlo brzo će biti dovršene i ostale. Potom ćemo zajedno sa SNV-om razmotriti daljnje oblike pomoći i donacija – rekao nam je DAVOR ĆORDAŠ, direktor Sekretarijata za raseljena lica i migracije RS-a.

Vranjani su svoj stari, uništeni dom podizali desetljećima, uz teška odricanja. No kada je grunuo razorni potres ostali su bez njega i bez svih gospodarskih objekata te drugih mukotrpno stjecanih dobara. Prava je sreća da u toj katastrofi nitko od njih nije smrtno stradao ili bio ozbiljnije ozlijeđen. Mjesec ili dva kasnije dobili su kontejner za privremeni smještaj, koji su pregradili, obložili i do neke mjere proširili dodatnim limernim pločama, kako bi se obranili od paklene vrućine i nesmiljene studeni. U takvim su, 'normalnim' ljudima teško zamislivim uvjetima živjeli pune dvije godine.

— Kad je nakon potresa započela obnova u Zagrebu i na Baniji, po novinskim člancima o sporosti birokracije i nerazumijevanju najodgovornijih nisam vjerovao da ću ikad, a kamoli već potkraj ove godine useliti u novu kuću. Sve su nas uhvatili beznade i teška nevjerica da ćemo se opet skućiti, a sad nas evo u prostranih 85 kvadrata, sagrađenih besprijekorno i vrlo kvalitetno zahvaljujući SNV-u, RS-u i bijeljinskom STECO-u. U kući je većina namještaja, spojeni smo već na vodu i struju, pa ćemo za koji dan po prvi put svi zajedno noćiti i opet skupa objedovati u svom novom domu. Hvala na tome svim dobrim ljudima, poznatima i nepoznatima – poručuje Milan Vranjanin.

TATJANA DRAGIĆEVIĆ iz Odjela za humanitarna i socijalna pitanja SNV-a smatra da primjer porodice Vranjanin nije samo pokazatelj dobre suradnje nego i najbolji pristup obnovi Banije. Iako ističe susretljivost drugih partnera, Ministarstva graditeljstva i Središnjeg državnog ureda za obnovu i stambeno zbrinjavanje, cijeli niz teško razumljivih propisa uvelike otežava svaki organizirani pokušaj pomoći, pa tako i kroz projekt 'Banija je naša kuća'. To se odnosi i na neriješene imovinsko-pravne odnose nad oštećenim objektima. Slavljeničko raspoloženje radi završetka nove kuće nije željela propustiti ni MIRJANA OLUJIĆ, zamjenica župana Sisačko-moslavačke županije.

— Ovo je izvanredan primjer suradnje nekoliko donatora, koja se pokazala vrlo efikasnom. Inače, u cjelini, nikako nisam zadovoljna državnom obnovom: ona je spora i neučinkovita, nimalo nalik onoj kojoj smo se nadali. Vrlo često sam na terenu. Susrećem se s ljudima koji ne samo što još žive u neprikladnim kontejnerima nego i danočno borave u oštećenim, po život opasnim kućama, pa čak i štalama ili svinjcima – kaže nam. Ipak, teško da itko može biti sretniji i zadovoljniji radi useljenja u svoj novi dom od domaćice Bosiljke Vranjanin.

— Već sam mislila da ovo neću živa dočekati! Pune dvije godine proveli smo u 'limariji' bez vode, wc-a i kupaonice, a strašne vrućine i još strašnije hladnoće potpuno su me izludjele. Toliko mi se sve zamjerilo da mi se sada kad nam je napokon opet svanulo čini da tako više ni dana ne bih mogla preživjeti – povjerala nam se uzbuđena Bosiljka. ■

Куповина угледа

Корупција у Хрватској већ је десетљећима правило, а не изнимка. Милијарде покрадених куна и стотине ухићења државних дужносника најбољи су доказ да је корупција у Хрватској редовито стање и начин на који друштво функционира. Антикорупцијски програми и акцијски планови усмјерени на искорјењивање те пошасте нису дали никакве резултате из два једноставна разлога. Први је тај што су они који пишу те планове и проводе их, врло су често и сами креатори корупције. Други разлог, у виду чињенице да бирачи корупцију не кажњавају већ гласају искључиво по идеолошким обрасцима, корупцију у Хрватској чини непобједивом. Тијеком процеса приступања Хрватске еу корупција је била највећа бабарога и кључни сегмент преговора с Еуропском комисијом. Еуропи су, барем номинално, такве разине плјачке државног прорачуна биле незамисливе у једној будућој чланици еу. Но, недавна ухићења у самом срцу еу, Бриселу, показују да морални пиједестал на којем је еу сједила десетљећима полако, али сигурно се урушава. Ухићења истакнутих чланова Еуропског парламента потресла су Еуропу прошлога тједна и могуће отворила Пандорину кутију из које би као лавина могла изаћи права истина о функционирању кључних институција еу, управо оних који све више ексклузивно кроје живот готово пола милијарде становника еуропског континента. Наиме, прошлога тједна ухићена је ева каили, једна од потпредсједница Еуропског парламента, што је позиција у самом врху Еуропског парламента и саме еу. Грчка политичарка, припадница социјалдемократске фракције у тој институцији ухићена је од стране белгијских власти због наводног постојања доказа да је од катарских власти примила високе новчане износе како би искористила своје службене овласти и испословала одлуке еу парламента које би биле од користи за ту ултра богату заљевску државицу. Уз Каили, ухићено је још неколико истакнутих политичара, парламентарних асистената и припадника невладиних организација који су, по тврдњама полиције и тужитеља, креирали злочиначку организацију с циљем продаје свог утјецаја и овласти. Такве оптужбе, које су заиста тешке, отварају питање самог функционирања еу. Лобирање, које је у еу постало главни иницијатор законодавних измјена полако се отима контроли. Закони еу утјечу на тржиште тешко 500 милијуна људи и глобални тржишни играчи чине све како би воду усмјерили на свој млин, односно законодавне процесе усмјерили у смјеру који ће им донијети компетитивне предности на тржишту. Данас је Брисел, главни град еу, препун лобистичких удружења која политичаре и чланове законодавног тијела дословно пресећу на ходницима и у њиховим уредима, те лобирају за своје интересе. Подаци о ухићењу Каили и о томе како је та наводна злочиначка организација устројена дају добар увид у свијет лобирања и на који начин они који желе играти прљаво могу зарадити милијуне еура од свог политичког рада. У центру прљавих дилова увијек су невладине организације које чине спону између носитеља политичких овласти и лобиста. Помоћу њих, контакта између политичара и интересних удружења остају минимални и омогућују да читаве операције лобирања остану испод радара. У тим невладиним организација политичари су често почасни чланови без организацијских и управних функција што им оставља савршен простор да имају увид у све без могућности да постану одговорни за било што. Оно што је Каили коштало ухићења и саме политичке каријере су големе количине готовине пронађене у њеном и становима осталих осумњиченика. Но, ова ухићења сама по себи нису толико битна. Каили и њена дружина у овом случају нису утјецали ни на какав законодавни текст, већ се били плаћени (према оптужбама) искључиво за

стварање позитивног имиџа Катар у свијету. Катар је протеклих година постао једна од најкритизиранијих држава с обзиром на догађаје везане уз организацију Свјетског првенства у ногомету. Све је започело оптужбама да су корупцијом купили организацију Свјетског првенства у ногомету 2022., а наставило се с трагичним оптужбама за смрт готово 6.000 мигрантских радника на градилиштима стадиона за само првенство. Катару и његовим шеицима, који располажу милијардама еура, таква слика се није свидјела па су покренули процес куповине угледа у кључним свјетским институцијама. Оно по чему су ова ухићења битна је чињеница да су се сумње и оптужбе о корупцији унутар еу институција показале истинитима. Овај случај није први корупцијски скандал у еу, али је први који је довео до ухићења високих политичких дужносника. Право питање је колико је оваких корупцијских недјела досад остало заташкано и то у случајевима када су на столу били законодавни приједлози и одлуке тешке десетке милијарди куна. Најпознатији такав случај о којем се и у овом тренутку води истрага Еуропског јавног тужитељства је купња чак 4.5 милијарди доза цјепива против Ковида-19 плаћених милијарде долара. У самом центру те потенцијалне афере налази се сама предсједница Еуропске комисије, урсула фон дер Лајен која је тај споразум, у име држава чланица еу, договарала путем смс порука са својим пријатељем, власником Фајзера. Фон дер Лајен је те смс-ове накнадно избрисала и на тај начин замрачила једине писане документе о увјетима и начину на који споразум склопљен.

Највећа посљедица ових ухићења засигурно ће бити губитак моралне позлате коју је еу досад уживала у односу на државе чланице које су од њених грађана врло често описиване као корумпиране и дисфункционалне. За очекивати је и благу промјену увјета за лобисте и строжу контролу политичара, али ипак ништа толико драстично да би истински промијенило начин на који еу функционира. Промјене које слијде ипак ће бити козметичке, с циљем заштите имиџа, а не истинских промјена према саставу који истински ради за грађане, а не за оне с новцем и моћи.

■ Душан Цветановић

Камиле катарске

Пораст туриста који су пратећи Светско првенство у фудбалу ове године дошли у Катар осетиле су катарске камиле на својим леђима. Због великог интересовања, имају много мање времена за одмор између јахања. Газде су већ исцрпљеним животињама растегле радно време на неколико смена, како би искористили налет туриста и њихову жељу да доживе (и, наравно, забележе фотоапаратом) и ово искуство. Неком у џеп, неком по леђима.

Ал' нису само катарске камиле грбаве. Тако се ових дана осећају многи док гледају несвакидашњу еуфорију око утакмица које се играју на Светском првенству и док гледају како све друго пада у сенку пред једном лоптом и једном једноставном игром око ње. У целом свету влада еуфорија. И тамо где се ратује, и где се гладује, и где се иначе у оволикој мери не прате овакве врсте спортова и такмичења. Неке анкете су показале да је чак 11 милиона Енглеза узело слободан дан, годишњи одмор или боловање кад је њихова репрезентација играла прву утакмицу. Чак су и неке школе прекинуле наставу. Феномен планетарне популарности Светског првенства има сигурно своје узроке и смислена објашњења, од најједноставнијег: 'хлеба и игара', па преко сложенијих социолошких тумачења, али ни једно од тих објашњења не може га омилити онима који ову хистерију посматрају са чуђењем и гађењем, нити га може омрзнати

онима с навијачким шаловима и осталим реквизитима. И не помаже неутралним посматрачима тог играка да га разумеју и прихвате.

С једне стране је магично до које мере су људи способни да се инфантилно предају и посвете игри, до које мере се поистовећују, удружују, стапају у навијачком заносу. До које мере су спремни да занемаре свакодневне бриге и проблеме, знајући да ће их они спремно сачекати и након краткотрајног заноса навијања. С друге је, опет, трагично колико су такви нагони усмерени једино на игру, на нешто што не захтева сложенији емотивни ни интелектуални ангажман, док је ретко који други (позитивни) нагон довољан да се барем на сличан начин људи уједине. Једноставна, популарна игра има моћ да мобилише масе, да их обузме и унифицира, да их доведе до трансa, до колективног стања свести.

Та сила се најбоље може упоредити с опијеношћу. Омамљеност, тренутно задовољство и бег од проблема, незадовољстава и суровости реалног света уз добровољно пристајање на мамурлук као цену за ретке тренутке блаженства. Или не нужно као бег од проблема, већ као бег у чисто уживање, хедонизам.

У сваком случају, Светско првенство у фудбалу неизоставна је коцкица у мозаику који чини општу информисаност. Једно је од ретких догађаја који изазива планетарну пажњу и помаму. Међутим, између умереног бодрења и феномена масовног страственог навијања свуда око нас, огroman је простор испуњен разним нелогичностима. Ако и изузмемо јак национални набој, који је неодвојиво везан за ову врсту спорта и његову културу навијања, ако изузмемо политику која је барем на овим нашим просторима уплетена у целу ову мрежу, па и економске факторе, који су у земљама које нису домаћини Светског првенства врло сведени (можда на продају пива и дресова), остаје и даље нека сила која сваког појединца пред тв екраном нагони да се понаша као да је на стадиону. Која му одузима осећај за ствари у окружењу, за појаве које су неупоредиво вредније било каквог ангажмана и пажње. Која му пружа искрену радост. Осећај да је успех репрезентације једним делом и наш успех ни једно рационално објашњење не може да неутралише. И то на неки начин јесте заједнички успех, али шта је то што нас баш њему привлачи да се баш с њим поистовећујемо... Зашто ни један други није довољно привлачан да га доживимо својим до те мере? И да ли нас то чини гладнима успеха? Да ли нам је потребна илузија као замена за наше промашене животе? Да ли смо се до те мере отуђили да нам је овај, свима приступачан и доступан, вид припадности, колективног осећаја толико потребан да га не умемо на други начин надоместити?

■ Оливера Радовић

#188
Издаје Српско
привредно
друштво
'Привредник'

Утемељено
1898.

Навијачи у
налету страсти
(фото: Марко
Прпић/pixsell)

OSLONAC MLADIMA

oslonac.privrednik.hr

Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. **OSLONAC MLADIMA** smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.

Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je OSLONAC MLADIMA. Zajedničkim radom samo u zadnjih deset godina izdvojili smo više od 2.500.000 kuna za učeničke i studentske stipendije.

Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je **OSLONAC MLADIMA!**
Posjetite našu web stranicu
oslonac.privrednik.hr
i saznajte kako možete donirati.

privrednik.hr

Pomozite uplatom i postanite
OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom
aplikacijom bilo koje banke i
donirajte odmah! Hvala Vam.

Posjetite naš P-portal
i informirajte se o srpskoj
zajednici u Hrvatskoj.

p-portal.net

Забораваљени Милинов

Сваки поглед на данашњи Хотел Дубровник требао би садржавати успомену на једну успјешну пословну обитељ, али и сјећање на жртве безобзирног усташког злочина

Светозар
Милинов,
власник и
градитељ
данашњег
хотела
Дубровник
у Загребу,
ликвидиран
је заједно
са цијелом
обитељи у
Јадовну

пише Леон
Ћеванић

Ријетки Загребчани знају да је хотел 'Дубровник' који се налази у самом центру града на Јелачићевом плацу дао саградити Светозар милинов. Све до 1940. године овај хотел носио је назив Хотел Милинов. Још се мање зна да је Светозар заједно са супругом милицом и четворо синова мучки смакнут у комплексу усташких ликвидацијских логора Госпић-Јадовно-Паг негдје у августу 1941. године.

Рођен 1869. године, Светозар Милинов већ се у раној младости почео бавити трговином сировинама за текстилну индустрију, а до почетка 20. стољећа проширио је свој пословни круг дотле да је словио за једног од најугледнијих и најспособнијих велетрговаца сукном на подручју града Загреба и његове шире околице. Проширивши своје пословање на трговање ситном галантеријом, плетеном робом, саговима, засторима, рубљем, те готовим одијелима, то му је омогућило да започне свој највећи пословни пројект – изградњу хотела. За овај је потхват одабрана једна од најатрактивнијих локација у граду, угао Трга бана Јелачића и Гајеве. На том се мјесту налазила кућа у власништву још једне старе и угледне загребачке трговачке обитељи, обитељи Хац. У тој кући већину живота провео је и павао хац, најбогатији хрватски трговац свог времена и градоначелник Загреба у периоду између 1872. и 1873. године. Ријеч је била о једнокатници на чијем се кату налазила међу имућнијим Загребчанима омиљена кавана Гранд кафе, уједно и прва кавана у повијести отворена на подручју Јелачићева трга.

Светозар Милинов одлучио је инвестирати у купњу ове куће, а потом у њезино рушење, те на концу градњу из темеља нове зграде. Конструкција је без већих проблема довршена у мају 1929. године, када јој је довршен кров. С уређењем интеријера настављено је до краја године, а у јануару 1930. Хотел Милинов свечано је отворен. Читав пројект реализиран је врло брзо и уз потпору тадашњих градских власти које су у њему видјеле добро уклапање у реорганизацији изгледа читавог Јелачићевог плаца. То је и вријеме градње и отварања тржнице Долац на мјесту тадашње истоимене сиротињске четврти и рушења старе Завлаке болнице милосрдне браће смјештене на адреси Илица 1, одмах преко пута Хотела Милинов. Сам хотел, осмишљен у стилу арт-декоа, савршено је одговарао новој визури центра града који су његове власти жељеле постићи.

Зграда Хотела Милинов пројектирана је као петерокатно здање с мезанином, те још двама додатним катовима смјештеним унутар препознатљивог црвеног торња од фасадне опеке изнад којег је постављена надградња с неонском рекламом имена хотела која је сама по себи, одмах по изградњи, постала својеврсни футуристички симбол Јелачићевог плаца, будући да је својим истицањем за вријеме магловитих ноћи остала забиљежена на низу умјетничких фото-

Хотел Милинов у
центру Загреба

графија, између осталих и онима тоше дапца. Ипак, вриједно је споменути и како је управо изградња торња хотела изазвала највише полемике међу ондашњим Загребчанима. Конзервативније грађанство сматрало је како се његовим постављањем нарушава усклађеност прочеља с осталим зградама на тргу. Због тога је на концу морао интервенирати и сам велики жупан компромисним рјешењем по којем је торањ с изворно замишљеног мјеста на средини кровишта хотела премјештен на његов десни угао. Један дио Загребчана никад није до краја прихватио постојање овог торња, подругљиво га прозвавши 'шкатуља'.

Хотел Милинов нудио је својим гостима избор од 96 комфорних соба с укупно 134 кревета и два ресторана, а у приземљу је била смјештена и модерно опремљена Милиновљева трговина с текстилним производима. Усто, Милинов је наставио с улагањима, финансијски потпомажући и изградњу Хотела Еспланаде гдје је, уз Дионичарско друштво за изградњу свратишта и купалишта у Загребу, поновно био главни инвеститор, али без удјела у његовом каснијем власништву.

Већ 1933. године, будући да је тада већ ушао у шесто десетљеће живота, Милинов престаје с трговачким радом, те се умировљује, активно радећи још једино унутар свога хотела. Трговање текстилом, али у нешто мањем објуму, наставили су његови синови Коста (рођен 1903.), Никола (рођен 1907.) и Војислав (рођен 1914.).

Ипак, 1940. године Светозар Милинов одлучује се потпуно повући из пословног свијета, те прихвата понуду бродарске компаније Дубровачка пловидба која откупљује Хотел Милинов,

те му мијења име у 'Дубровник'. Хотел ће под тим именом наставити радити све до данашњих дана, сажимајући у себи богату традицију, али и трагедију једне обитељи која га је утемељила.

Судбина Светозара Милинова и читаве његове обитељи окончана је дивљачким смакнућем. Наиме, одмах по успостави ндх, усташка власт започела је с малтретирањем обитељи Милинов, као уосталом и великог дијела осталог српског становништва. Већ 5. јула 1941. године тада 71-годишњи Светозар са 67-годишњом супругом Милицом, као и сва четворица његових синова, Ђорђе (рођен 1905.), Коста, Никола и Војислав, били су ухапшени уз обећање да ће бити депортирани у Србију. Но, дан касније отпремљени су у другом правцу, поставши тако једне од првих жртава усташког комплекса ликвидацијских логора Госпић-Јадовно-Паг. У Госпић, као прву постају логорског комплекса у којој се одлучивало који ће затвореници бити одвезени у Јадовно, а који на Паг, у Слано и Метајну, доведени су заједно, а потом су раздвојени. Светозар и његови синови пребачени су на Велебит, у Јадовно, гдје су побијени, док је Милица одведена у логор Слана на отоку Пагу гдје је исто тако мучена и убијена. Точни датуми смрти су непознати, но претпоставља се да су ликвидирани у августу 1941. године.

Читава прича о Милиновима још је тужнија јер само ријетки знају за трагичну судбину ове загребачке обитељи. Она нема ни снагу опомене. А, заправо, сваки би поглед на данашњи Хотел Дубровник требао садржавати успомену на једну успјешну пословну обитељ, али и сјећање на жртве безобзирног усташког злочина. ■

МАША КОЛАНОВИЋ

Равнодушност је метастазирала

Интригантна списатељица болних и табу тема данашњице

РАЗГОВАРАО
Бојан Муњин

Чак и ако не одемо дубље у расправу о клиничкој депресији која је постала пошаст међу млађом популацијом, у контексту доминантних афеката наше сувремености можемо примијетити како је равнодушност метастазирала. Као протуотров могу послужити инзистирање на солидарности и емпатији

Маша колановић пише интригантну поезију, приче и романи: 'Пијавице за усамљене', 'Јамерика: трип', 'Поштовани кукци', 'Слобоштина Барбие', и предаје на одјелу кroatистике на Филозофском факултету у Загребу. У својим знанственим радовима, јавним наступима и друштвеном ангажману, она се хвата у коштац с табу темама и болним питањима данашњице од којих други углавном окрећу главу. То је више него добар повод за разговор о стварима које нас се суштински тичу.

Прије 11 година објавили сте књигу 'Ударник! Бунтовник? Потрошач... Популарна култура и хрватски роман од социјализма до транзиције'. Што се с популарном културом у међувремену догодило или промијенило?

Ако на културу гледамо као на 'цјелокупан начин живота', како је дефинира британски теоретичар културе рејмонд вилијамс чијој сам се дефиницији склона приклонити, мој је дојам да су процеси све веће комерцијализације опколили њезино значење, а потрошачка култура је постала бешавна доминанта. Задњих је година, чини се, дошло и до својеврсне стагнације или успоравања критички ангажираних популарно културних интервенција у овом пољу, можда је дојам такав и због ефекта да је свијет стао или се хибернирао задње двије године због короне. Популарна култура тзв. средње струје, дакако, није застала, она буја на свим ралинама. Из моје перспективе, међутим, првенствено мислим на откривање оних текстова и пракси који чине мјесто разлике, ангажирани су и критични с интегритетом, те отварају пукотине које могу повести даљњу расправу, понудити садржаје о оним друштвеним проблемима о којима је потребно проговорити на другачији начин и изван доминантне оптике...

Хетерогеност гласова

Ако бисте требали одговорити на питање о потеским трендовима и тематским средиштима

актуалне књижевности у Хрватској, што бисте рекли?

Добар дио књижевне продукције у Хрватској везан је за теме прораде рецентне прошлости и рефлексiju актуалних друштвених проблема. У сржи тематских преокупација је питање о промјенама на идентитетској разини, рода, класе, етничитета... У том смислу књижевност има важну улогу у специфичној производњи 'друштвеног знања' и вјерујем да њезин учинак, колико год миноризиран у односу на друге типове мисаоног посредовања тога знања, има свој потенцијал који није незанемарив.

Тужно питање: може ли се данас живјети од писања?

Ја особно не живим од писања и искрено не знам како бих искључиво од писања преживјела. Ди-

Иако је изградња 'једне истине' о 90-има онај наратив који је утемељио нацију, приче о деведесетима никада не би требале бити довршене и што више прича будемо имали, вјерујем да ће друштвена катарза бити већа

вим се колегама који у томе устрају и успијевају. Не постоји јавна културна политика која би се побринула да писање задовољи инфраструктуру стабилног финансирања. Потпоре Министарства културе су једино иоле конкретно што постоји, но оне су недостатне да осигурају писцима довољне и стабилне приходе за живот. Што се финансирања тиче, писање у Хрватској је донекле пракса на разини хобија у којој су неки аутори и ауторике околностима успркос постигли завидан професионални учинак, али бојим се да то није само хрватски случај.

У вашим знанственим радовима бавили сте се и темом доживљаја појма Југославија некада и данас. Колико би новим културалним идентитетима на тлу бивше државе било корисно да у својим меморијама задрже и разнолика искуства, добра или несретна, из прошлих времена? Настојим у свом знанственом раду, истраживању и предавањима избавити социјалистичку повијест из редукције значења, чему често свједочимо на разини средње струје јавног и политичког размишљања. Ти су дискурси успјешно одрадили свој посао редуцирања социјализма на првенствено тоталитарну димензију или неке увријечене стереотипе, али социјалистичка је прошлост, уосталом као и свака друга прошлост, комплексан феномен који треба проговорити својим вишегласјем, па и у политичким димензијама онога доброг и несретног, како кажете. Мислим да би за домаћи контекст, за почетак, њезина нормализација као предмета проучавања, темељеног на документарној култури и богатом архиву, припомогла у отпору против симплификације коју неријетко прати политичка острашћеност и стигматизација.

Да ли је могуће говорити о југославенској прошлости без набреклих жила?

Говорити о социјализму кроз студиј књижевности и културе могуће је као она друштвена педагогија која упућује на хетерогеност гласова и искуства и

у коначници доводи до тога да не постоји ‘само једна истина’, како гласи стих популарне пјесме. И не само као предмет меморијског вишегласја, социјализам је потребно апострофирати и због политичког потенцијала у расправама које отварају питање о јавном здравству, образовању, урбанизму – свему ономе што је данас угрожено комунално добро. То је питање које се све више јавља и код млађе генерације када уводимо памћење социјализма као тему расправе.

Такођер, бавили сте се и темом капитализма, локално и глобално, у контексту његове улоге или утјецаја у умјетности, култури и свакодневном животу. Поједностављено речено, чини се да је данас капитализам доведен до бијелог сјаја, док су култура и умјетност понешто потамнили? У оваквим ситуацијама донекле предвидљиво понављам више пута цитирану тврдњу ФРЕДЕРИКА ЏЕЈМСОНА да је лакше замислити крај свијета него крај капитализма. Заиста, ни корона није довела у питање капитализам, иако је објелоданила његове бројне контрадикције и указала на евидентну друштвену неједнакост. Капитализам као да има језиву моћ апсорпције свега у предмет комодификације, експлоатације робе и то је за питање аутентичности једног писца или списатељице данашњице, уз преживљавање или управо због преживљавања, можда највећи изазов.

У контексту тема ваших радова, чини се на многим странама, у култури и свакодневном животу, да је људска емотивност гурнута на руб или је потпуно нестала. Депресија је често стање ствари данас. Требамо ли се бојати или остаје нека реална нада у будућности?

Чак и ако не одемо дубље у расправу о клиничкој депресији која је постала пошаст међу млађом популацијом, у контексту доминантних афеката наше сувремености, дакле, афеката у смислу подруштвењених емоција, можемо примјетити како је равнодушност метастазирала. Као протухотров могу послужити инзистирање на солидарности и емпатији. И не бисмо их смјели препустити само индивидуалним одговорима, већ бисмо их као друштво требали практицирати и вјежбати од вртића и школских клупа, не би ли барем донекле оне постале вриједности друштва и његове увјетоване реакције на различите кризе. Себично је и донекле опасно препустити их само индивидуалном сензибилитету и избору.

Растварање илузорног

Прије отприлике годину дана судјеловали сте у Загребу на скупу ‘Мала школа деведесетих’. Када би, онако фантазирајући, сва та искуства из 90-их ставили у малу бочицу, које боје и укуса би она била?

Тешко ми је сабрати донекле ‘невини’ поглед на деведесете. С једне стране то су године мог дјетињства, обојене специфичним искуством и емотивно обојеним сјећањима на то раздобље, с друге стране им кроз истраживање аналитички приступам преко ‘документарне културе’ времена. У проради оних питања за која у тренутку мог искуственог проласка кроз 90-е није постојала политичка свијест, једноставно зато јер сам тад још била дијете, деведесетима прилазим и растварам их кроз истраживање и креативно оживљавање. Кад се помијешају те компоненте, бочица би била сиве боје, с неким умјетним шљокицама: било би у њој и црних и крваво ружичастих нијанси.

Раздобљем 90-их и касније бавили сте се у роману ‘Слобоштина Барбие’, на темељу којег је недавно у Загребу премјерно изведена и истоимена представа. На крају многих болних тема које се појављују у вашем роману поставља се питање: колико је човјек илузорно биће?

Представа се из моје перспективе одлично надовезала на роман и сретна сам што је књига доспјела у паметне и креативне руке редатељице НАТАЛИЈЕ МАНОЈЛОВИЋ и драматургиње ИВАНЕ ВУКОВИЋ, да не спомињем осталу сјајну екипу. Тај сам роман писала у својим 20-им годинама и сад је већ прошло неко вријеме које ми допушта више додатне рефлексије. У говору о 90-има мени је особно било врло тешко дати једнозначан, заокружен одговор који би сабрао све комплексности тог раздобља. Схватила сам да једини аутентичан и етички прихватљив одговор јест испричати своју причу. Да се опет вратимо на ту ‘једну истину’ из националне поп химне... Иако је изградња ‘једне истине’ о 90-има онај наратив који је утемељио нацију, приче о деведесетима никада не би требале бити довршене и што више прича будемо имали, вјерујем да ће друштвена катарза бити већа.

Ваша збирка прича ‘Поштовани кукци’ најављена је као постсоцијалистичка зона сумрака, у којој се између осталог мијешају ретроградне политичке идеје и јефтини конзумеризам. Такво стање није присутно само код нас. Какве су могућности отпора у ‘врлом новом свијету’?

Сватко би требао изнаћи властити модус одговора. Мој је био креативно очуђење над тим доминантним омотачем наше сувремености. Усмјерила сам се на растварање илузорног, лажног дискурса различитих жанрова капиталистичке културе, који стоје у раскораку наспрам аутентичних људских проблема и судбина, производе тупило и својеврсно понижење које доживљавамо доминантно адресирани као ‘купци’. Знају ми прићи неки читаћељи који ми кажу да након моје књиге оно ‘поштовани купци’ у дућану искључиво чују као ‘поштовани кукци’ и да им то на неки помакнут начин даје осјећај достојанства. Апсурд, како то гордо звучи.

На крају, да ли су у времену апсурда, барем у вашој генерацији, могуће мале заједнице истомишљеника и простори емпатије и солидарности, који својим постојањем и дјеловањем показују себи и другима да човјек није само безнадно усамљено биће, бачено на милост и немилост ружне стварности?

Ја свједочим око себе да такве мале заједнице заиста постоје, јер примарно ми јесмо бића

заједнице и не можемо функционирати осамљено. Корона нас је доста фрагментирала, а и нова технологија је доста метастазирала и још више нас је бацила у те чахуре осамљености. У таквој ситуацији, по нужности, отпор је у заједници. То може бити заједница сусједа у мом кварту која ми пуно значи и помаже ми као самохраној мајци, али постоје и друге заједнице солидарности и помоћи, на примјер у прихваћању и помоћи избјеглицама на разне начине, које су се за вријеме мигрантске кризе показале кључним. Владе појединих држава показале су се немоћним или неспособним да помогну, али су се удруживали често анонимни појединци, који су помагали тим невољним људима. Код мојих пријатеља у Бечу за вријеме избјегличке кризе непрестано су становали неки људи, којима су они помагали или су прикупљали храну и одјећу или су давали правне савјете мигрантима, у тренутку када су многи од њих били окрутно депортирани или су умирали на границама европских држава. Или, моја пријатељица у Загребу, и ми сви заједно с њом, укључивали смо се у помагању избјеглицама код Славонског Брода. О томе се не говори, али такве заједнице постоје. С друге стране, сви ми који смо освједочени *онлајн* комуникацијама, не само у вријеме короне него и у свијету нове технологије, знамо да ништа не може замијенити живи људски контакт.

Какве су перспективе таквих заједница?

То је почетак сваке промјене: човјек треба заједницу, у њој, уколико је та заједница позитивно усмјерена, он рефлектира самога себе и таква заједница реално може имати афирмативну моћ солидарности и емпатије. Заједница је највећи отпор капитализму каквог данас гледамо у људској фрагментираности и осамљености. Постоје људи који другачије живе, који своју дјецу тако одгајају или који устрају у томе да студентима на факултету понуде алтернативу у размишљањима, насупрот окрутним императивима којима су они данас изложени и којима је тешко одупријети се. Освјештавање, присутност и разговор с младим људима, стрпљиво и полако, уз мукотрпан рад и устрајност, без гаранција за успјех, једино је што нам још преостаје. Али када не бих посједовала оптимизам у вриједности за које се залажем, онда би заиста све било јако мрачно. То ипак даје наду у овом безнадном сценарију свијета у којем живимо. ■

120 СТИПЕНДИСТА У ГОДИНИ ЈУБИЛЕЈА

Привредник у школској/академској 2022/23. години стипендира укупно 120 ученика и студената, што је највећа бројка стипендиста на годишњем нивоу до данас

Ријетка су удружења која могу обиљежити 125 година од оснивања. 125 година добротворног рада. Оно што Привредник чини посебним је управо то што не само да помаже младе људе да се школују и образују, него потиче и развија емоцију да је помагање највећа вриједност која се на крају исплати, речено је на свечаној академији овог уторка у Музичкој академији у Загребу, којој је Српско привредно друштво Привредник обиљежило 125. годишњицу од оснивања.

–Тачно прије 125 година Привредников оснивач и утемељитељ, највећи Привредников добротвор Владимир матијевић је говорио: ‘Највеће је добротворно спремати и оспособљавати ваљане људе, особито омладину, за рад, дати, наћи, збринути им поштена рада и зараде и заштитавати њихове интересе.’ Помоћи и заштитити ‘ваљане људе, особито омладину’ Привредников је примарни циљ кроз све године свог постојања и дјеловања. Исто тако, ништа мање важан циљ

је привредно, културно и просвјетно снажење српског народа и очување и развијање српског националног идентитета, рекао је никола лунић, председник Привредника.

Привредник је једна од најстаријих добротворних организација у Хрватској и уз младе је од краја 19. стољећа. Увијек је био њихов ослонац, унаточ забранама и протјеривањима, вођен основним начелима: рад, штедња и честитост, то је остао и данас, речено је на свечаној академији. –На Привредникове вриједности, његову имовину, у прошлости се неколико пута безобзирно насртало до његовог уништења. Но, Привредник се увијек изнова враћао у живот. Његов рад, резултате, његове вриједности нитко није могао затрти, порећи, јер су били хумани, али зато је државна сила и слијепа моћ у два наврата (ндх и комунистичка Југославија) одузела Привреднику сву непокретну имовину, коју су његови добротвори завјештали искључиво за помоћ у школовању сиромашне српске дјеце,

и ставила је у своје интересе и функције. Та имовина данас је разасута по многим мјестима у Хрватској. Највише је има у Загребу. Дио те имовине је у државном власништву, дио у власништву локалне самоуправе, а дио узурпиран и бесправно се користи. У дијелу имовине у Загребу Привредник је подстанар за коју плаћа најамнину. Та имовина нажалост до данас није враћена Привреднику. Том чињеницом највише су ускраћени управо млади људи јер многим нисмо у могућности помоћи, иако им је помоћ неопходна за школовање и образовање. Многима је образовање једини пут изласка из безнађа сиромаштва, указао је Лунић на неправду која у великој мјери кочи и ограничава Привредникове активности и племениту мисију.

Он је подсетио и да се изазови нових друштвених околности и ситуација понешто разликују од пријашњих времена, али да положај Срба у Хрватској у својој суштини остаје исти: подручја у којима у значајном броју живе и даље су де-

Свечаном академијом у Музичкој академији у Загребу Српско привредно друштво Привредник у уторак је обиљежило 125. годишњицу од оснивања

пише Оливера Радовић

Велико признање патријарху Порфирију (фото: Јовица Дробњак)

вастирана и привредно и културно запуштена и неразвијена, а асимилација у урбаним срединама је често бијег од нелагоде, страха и дискриминације. Велики број оних који желе бољи и достојанственији живот излаз је нашло, нажалост, у одласку и исељењу.

Међу онима који су одличили да бољу будућност траже и граде управо у Хрватској, ове године је и укупно 120 Привредникових стипендиста. Они већином долазе из крајишких подручја у Хрватској, долазе из Книна, Бенковца, Голубића, Бискупје, Имотског, Борова, Вуковара, Негославаца, Боботе, Мирковаца, Плашког, Крњака, Срба, Грачаца, Вргинмоста, Бјеловара, Глине, Топуског, Дарувара, Пакраца, Белог Манастира, Даља, Осијека, Загреба,... Из Фонда 'Владимир Матијевић' за стипендирање надарених ученика и студената слабијих материјалних могућности ове године додијељено је 60 студентских и 58 ученичких стипендија. Ради се о одличним ученицима и студентима веома слабог имовинског стања. Мјесечна стипендија из овог фонда за студенте износи 160 еура, а за ученике 80 еура. Из Фонда 'Ивана Вујновић' за стипендирање одличних студената додијељене су двије стипендије у мјесечном износу од 200 еура. Дакле, Привредник у школској/академској 2022/23. години стипендира укупно 120 ученика и студената, што је највећа бројка стипендиста на годишњем нивоу до данас. –Кад помислим на тих 125 година Привредника, помислим колико је само људи проживело своје младости сличне овој мојој, а са том истом потпором, са тим истим ослонцем коју пружа Привредник. Коликом је броју људи за то вријеме Привредник ојачао наду толико потребну у овој доби, омогућио стабилну базу на којој је онда свако градио неку своју специфичну надградњу, а која без те базе сигурно не би била могућа. То је разлог толике захвалности коју вечерас осјећам, рекао је леон њеванић, студент треће године повијести на Филозофском факултету у Загребу и стипендист фонда 'Ивана Вујновић', који се овом приликом захвалио члановима и донаторима Привредника у име свих стипендиста.

–Много је времена прошло од оснивања, али темељна начела и задаће Привредника непромијењени су до данас. Рад, штедња, честитост – вриједности су у темељу Привредниковог постојања и дјеловања. Протоком времена оне не губе важност ни актуалност, напротив, управо њих Привредник устрајно преноси на младе, истакнула је мелита мулић, савјетница за људска права и цивилно друштво у уреду предсједника рх и изасланица предсједника Републике Хрватске господина Зорана Милановића.

–Основа Привредника је увек био напоран рад и извршност, што су врлине које су нам у данашњем друштву насушно потребне. Најважније што Привредник има јесу његови стипендисти, млади људи посвећени свом образовању и развоју, усмјерени на поштивање своје традиције, културе и вриједности. Зато ми је неизмјерно драго што се број стипендиста континуирано повећава, рекла је потпредсједница Владе Републике Хрватске ања шимпрага, и поручила ученицима и студентима да су они темељ друштва, здрави темељ једног друштва који шаље поруку да будућности има.

Завидни Привредникови резултати, упркос скромним ресурсима којима располаже, постигнути су захваљујући храбрости и солидарности људи добре воље који желе и могу помоћи главној Привредникову дјелатност стипендирања талентираних ученика и студената. Захваљујући помоћи државе Србије и солидарној помоћи српских организација у Хрватској, међу којима је један од већих донатора Српско народно вијеће, Привредник из године у годину повећава број стипендиста. Обративши се свечаном скупу, предсједник снв-а милорад пуповац најавио је да ће и убудуће снв финансијски потпомагати Привредникове фондове и да је један од главних приоритета поврат Привредникове имовине.

Институцијама, организацијама и многим појединцима који препознају важност улагања у образовање и важност очувања културног и националног идентитета, ове године придружио

Свечана Привредникова академија (фото: Сањин Струкић/PIXSELL)

Привредникови стипендисти (фото: Јовица Дробњак)

се успешни бизнисмен из Швицарске никола поповић, који је потомак Срба из Загреба који су некада помагали Привредник. Он је наставио њиховим стопама значајном личном донацијом за стипендирање ученика и студената.

–Човек који добије шансу увек мора да размишља како да другима пренесе тај дуг. Ја имам усвојену децу којој говорим да једног дана када на њих дође ред, и они морају усвојити децу. Ако у животу добијете срећу ван својих очекивања, морате да се одужите. Ви који сте стипендисти, подсећате ме на судбину моје мајке, Личанке, која је имала глад за образовањем, али није имала могућности за образовање. Ви имате Привредник. Али није циљ да се само образујете и да имате одскочну даску за цео свет. Ви сте одавде, циљ је да будете успешна карика у ланцу Хрватске, да се развијате у овом крају и да помогнете свим својима да крену истим путем, поручио је Поповић и истакнуо да ће и даље помагати стипендисте.

Народна посланица у Народној скупштини Републике Србије сања лакић пренела је честитке предсједника Републике Србије господина александра вучића и поручила свим стипендистима да је Србија коначно довољно снажна да их све пригрли на прави начин и да су увек добродошли у својој мatici.

– Идеја коју је у овај комад земље засадио српски трговац Владимир Матијевић је идеја која за циљ има улагање у памет, у младост, у децу, а самим тим у будућност. То је идеја која вам каже да знањем можете да се поносите, али то је и идеја да се поносите својим српским именом, својим српским презименом, својом историјом, традицијом, обичајима, вашом вером. То је идеја у којој чувате своје са највећом љубављу, али и пошуете и волите своје комшије и са њима живите у миру, поручила је Сања Лакић.

Како је предсједник Привредника истакнуо, без традиционалне духовне и материјалне подршке и помоћи Српске православне цркве, било би знатно теже остваривати постављене циљеве. А посебно без материјалне и духовне подршке Његове Светости патријарха порфирија који својим личним средствима помаже рад Привредника. За сву помоћ и подршку коју већ годинама пружа Привреднику, Његовој Светости патријарху српском Порфирију на свечаној академији уручено је највеће Привредниково признање – Велика диплома Владимира Матијевића за изнимно доброчинство и активизам у заједници у духу традиционалних Привредникових начела рад-штедња-честитост.

– Највећа добит свих наших активности јесте сусрет, заједничарење свих који су упућени једни на друге, без обзира на то ко одакле долази, ко којим језиком говори, које је боје коже, пола и по реду ко је било које различитости у односу на неког другог, поручио је патријарх српски Порфирије захваливши се за признање од Привредника.

У културном дијелу програма наступила је Пјевачка дружина Светлане Спајић са пјесмама из Крајине, Далмације, Херцеговине, сјеверне Босне као и Косова и Метохије. Ово је иначе био и први наступ ове пјевачке дружине у Загребу, иако дружину још од самог оснивања 2009. године прати свјетска репутација. 'Лепши повод за свој први концерт у Загребу није могла дружина да замисли', закључила је Светлана Спајић. ■

Пјевачка дружина Светлане Спајић (фото: Јовица Дробњак)

Битлси с времена на време

И група С времена на време и Битлси имали су у својим песмама пуно необично лепих мелодија, и једни и други слагали су гласове најбоље на свету

Т е 1972. године – тако би рекао Бане Бумбар у серији 'Грлом у јагоде' – гледао сам Про арте у Тучепима. Сам Бог зна зашто је де-чаку, од непуних тринаест година, наложио да последње паре преостале од некаквог као ледовања са школом не потроши на чоколаду него на карту за концерт Про арта на летњој тераси хотела 'Јадран'. Не бих данас ништа додао утисцима које сам изнео те вечери из тог грозоморног хотела. Чак сам и ја, коме је то био први концерт на који није отишао са школом или са родитељима, схватио да је то свирка за лову, у којој нема места за страсти. Али, звуци које је производио Ђорђе Новковић на оргуљама и пијанину били су на моменте чаробни, и временом сам схватио да сам почашћен да сам га слушао уживо јер ће се ускоро повући са бине. Такође, годинама касније вероваћу да бас гитара треба да звучи баш онако како је те вечери звучала кад ју је свирао слободан м. ковачевић. Мајстори се препознају и кад свирају тезгу. То сам те вечери научио.

У паузи између блокова свирке јело се и пило и конобари су летели између столова тако непретно да сам морао да уложим озбиљан напор да се пробијем до гужве која се направила у дну сале: тамо је владимир савчић чоби потписивао фотографије. До десет дана пре тих Тучепа био је највећа југословенска звезда, а онда је мишо ковач победио у Сплиту са 'Проплакат ће зора' и помножио све са пет. Тог лета у Тучепима чинило се да сви имају грамофоне и да сви пуштају само ту једну песму или да је неко везао траку у круг, па кад се песма заврши, одмах почне поново. Погледао сам преко рамена једне цуре зажагрених образа и видео да јој Чоби исписује своју адресу на фотографији. И, гле, била је то адреса у мом непосредном комшилуку. Ма како, јеботе, нисам видео да се доселио?! Здравом комшија – рекох изненада, чак сам и сâм себе изненадио. Он ме погледа, испитивачки, на моменат збуњено, али стари је то лисац: 'Станујеш у мом крају?' – упи-

та, већ му се лице одобривољило. Не, рекох, ти станујеш у мом крају. Ја сам у 98. Чоби се насмеја и пружи ми руку: 'Здраво, комшија. Наврати понекад на кафу.'

Наравно, ја сам тај позив схватио озбиљно и тако је то код мене почело. Прослављам, дакле, педестогодишњицу бављења 'домаћом' популарном музиком. Примам и честитке и изразе дубоког жаљења. У тих педесет година било је довољно догађаја вредних и једног и другог.

Те 1972. године Индекси су прославили десетогодишњицу великим концертом у Скендерији и серијом хитова: 'Плима', 'Сањам', 'Балада', 'Све ове године'. Песму 'Повратак Џека Трбосека и осталог зла', исто из те године, узимао сам за пример кад сам хтео да објасним да се и у Југославији тога доба могао направити одличан стерео снимак са тачно ухваћеном динамиком. И то у Сарајеву, где се чинило да нема услова ни за шта, а отуд су увек вребала изненађења. Тако је те године први сингл објавила и група Јутро. Није важно које су песме биле на синглу – ионако ниједна од њих није ваљала ништа – него је важно што ће из тога испасти Бијело дугме. Сингл, наравно, није објављен у Сарајеву него у Крушевцу, јер нуно, брега и другови нису ни слутили да се баш тих дана и у Сарајеву, петнаест година после Југотона, оснива дискографска кућа. Биће то после чувени Дискотон, који ће још касније, кад попусти свака естетска контрола Партије, постати највећи произвођач стварне народне музике.

Те 1972. године, баш негде у време кад сам се вратио кући из Тучепа, у Београду је основана група С времена на време. Када то констатујем, пет деценија касније, не могу а да не кажем да ће то постати моја најдража група. Годину или две после тога, док сам црвеним и плавим албумима почињао да изучавам Битлсе, паралелно су излазили први синглови моје будуће најдраже групе, и ја нисам видео никакву разлику између своја два најдража бенда. И једни и други имали су у својим

песмама пуно необично лепих мелодија, и једни и други слагали су гласове најбоље на свету, и једни и други експериментисали су са утицајима и правили фантастичну музику.

У јесен исте године, пошто је мало 'тезгарио' по Шведској, вратио се у Београд срђан марјановић, и та два фактора, С времена на време и Марјановић – уз владу и бајку који су још невино и наивно имитирали сајмона и гарфанкла – учинили су да настане 'акустичарски талас', зато што увек мора да буде неки талас. И, да, и највећи хит из тог периода, а то мора бити 'Први снег' групе Сунцокрет, има свој јубилеј – округло четрдесет пет година.

Године 1972. објављен је и безимени први албум Корни групе, који у ствари и није први албум Корни групе него саундтрек за први београдски телевизијски шоу програм у боји, начињен за промоцију Другог програма Телевизије Београд. Део публике остао је разочаран потпуном хладноћом тог винила, део је пак остао одушевљен чињеницом да ништа не разуме. Албум је оставио дубок утисак на Радомира Михаиловића Точка, коју и владу дивљана.

Године 1972. важна је за историју филма јер су своје премијере имали филмови: 'Кум' – по многим анкетама најбољи филм свих времена – затим 'Последњи танго у Паризу' – где је први пут на филму приказан анални секс – и, најзад, 'Дубоко грло', филм којим је отпочело такозвано 'златно доба порнографије'. Југославија је те године дала два велика филма: 'Мајстор и Маргарита' Александра Петровића и 'Валтер брани Сарајево' Хајрудина Крваваца. Петровић је те године добио 'златну арену' у Пули, а Крвавац је направио још један ратни спектакл.

Припадао сам онима који у почетку нису хтели ни да чују да троше џепарац на 'Валтера' кад се унапред знало како ће се завршити, уз још једну глорификацију Партије као неопходног чиниоца сваке праведне борбе – што баш и није била препорука за гледање. Али, мада се код 'Валтера' знало да Немци свакако неће изгубити на крају, Шиба Крвавац је успео да направи филм готово сасвим лишен комунистичке партијске патетике и смести радњу у групу илегалца, бораца за слободу који не морају нужно бити комунисти – мада су дотадашњи идеолошки притисци учинили да се то можда већ подразумевало. Непрекидна акција улила је неопходну снагу иначе танком сценарију, а ту је Крвавац увек био на свом терену. Нисам никада волео тај филм јер су готово сви глумци неочекивано неуљубиви, као да је глума од свега била најмање важна. (А можда и јесте тако било.) За југословенску поп културу имао је значаја утолико што је инспирисао генерацију сарајевског 'новог примитивизма'. После ће се радња преселити у Београд, и то ће већ бити 'Отписани'.

Свашта се догађало те године. Срушен је Јат-ов авион, али весна вуловић је преживела. Била је епидемија великих богиња, преживели смо. Латинка Перовић и Марко Никезић поднели су оставке у Савезу комуниста Србије због неслагања са политиком савеза. Чинило нам се да смо и то преживели. После се све временом свело на преживљавања. ■

ИМПРЕСУМ

Година xv / Загреб | петак, 16/12/2022

ПРИВРЕДНИК #188

ИЗДАВАЧ
Српско привредно друштво
'Привредник' и Српско
народно вијеће
ГЛАВНА УРЕДНИЦА НОВОСТИ
Андреа Радак
УРЕДНИК ПРИВРЕДНИКА
Никола Лунић
РЕДАКЦИЈА
Паулина Арбутина, Душан
Цветановић, Слађана
Чанковић, Бојан Муњин,
Дијана Савић, Оливера
Радовић, Маша Самарџија
и Драгана Зечевић

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК
Дарко Матошевић
ДИЗАЈН
Парабуреау /
Игор Станишљевић
& Дамир Бралић

Привредник се финансира средствима
Савјета за националне мањине Владе
Републике Хрватске.

РЕДАКЦИЈА
Прерадовићева 18,
10 000 Загреб
Т/Ф ++385 1 4854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

Заборављене
педесетого-
дишњице

пише Душан
Весић

Легендарни Битлси
(фото: Wikipedia)

INFORMATOR

Novi akademci s diplomama

Tvornica diplomaca

Diplome su uručene u ruke jedanaestero mladih polaznika Političke akademije SNV-a

TRODNEVNIM radom završila je 11. Politička akademija SNV-a. Njenim učesnicima, mladim aktivistima iz svih krajeva Hrvatske osim Dalmacije, uručene su diplome uz poziv da se aktivnije uključe u rad srpskih institucija i organizacija.

Predsjednik SNV-a i saborski zastupnik MILORAD PUPOVAC je odgovarao na pitanje polaznika vezana za probleme u sredinama u kojima se ništa ne dešava. Postavljeno je pitanje vječnih rukovodilaca koji ne rade dobro, a ne mogu biti zamijenjeni drugima zato što su stekli moć ili nemaju protukan didata.

— Postoji više nivoa politike, od stvaranja stranačkih koalicija do rješavanja komunalne infrastrukture. Stranka mora biti autonomna od centara moći u državi, od odnosa na druge stranke, ali i na trenutno raspoloženje u općoj populaciji i srpskoj zajednici. Ona mora osluškiivati, ali ne povlađivati jer to vodi u populizam – naglasio je Pupovac te pozvao polaznike da se priključe programskim aktivnostima.

Univerzitetski profesor DEJAN JOVIĆ razgovarao je s polaznicima na temu njihovih stavova što će biti sa srpskom zajednicom za deset godina. Ustanovljeno je da je u odnosu na ranije generacije smanjen broj optimista, da je ovogodišnja generacija kritična prema negativnim pojavama u lokalnim sredinama, ali i da ima ideje kako bi se sadašnje stanje poboljšalo.

— Moje mišljenje je o Akademiji je vrlo pozitivno jer mislim da u dodatno educira srpski podmladak u hrvatskoj za organiziranje djelovanje u bliskoj budućnosti. Privući mlade ljude po meni možemo kroz sport i umjetnost. Naravno, i folklor na ruralnim područjima je nešto što se treba njegovati jer su mnogi aktivisti počeli u folkloru – rekao nam je DEJAN PJEVAC iz Rijeke.

— Akademija je bila jako korisna. Ona je dobra i za povezivanje mladih da stvorimo nova prijateljstva, ali i načine zajedničkog rada. Mladi u mojoj okolini su jako nezainteresirani. U Vijeću radim devet mjeseci, ali

nisam upoznala ni jednog 'lokalca' iz Siska svojih godina da je aktivan – rekla je TAMARA ROKSANDIĆ iz Siska, tajnica VSNM-a Sisačko-moslavačke županije.

■ N. J.

Poruka ekstremistima

Sve zločine treba osuditi, a počinitelje izvesti pred lice pravde, rekao je Nikola Ivanović

KOD spomen-obilježja blizu sela Jeminovac u Požeško-slavonskoj županiji, položeni su vijenci i održan parastos za nedužne civilne žrtve ubijene u decembru 1991. godine, u Čečavcu, Čečavačkom Vučjaku, Jeminovcu, Ruševcu i Šnjegaviću. Tada je u jednom danu ubijeno četrdeset i dvoje mještana srpske nacionalnosti, 24 žene i 18 muškaraca, uglavnom staraca. Pomen je održao paroh požeški NIKOLA PETROVIĆ.

VSNM Požeško-slavonske županije, zajedno s mještanima, podigao je spomen-obilježje nedaleko od sela Jeminovca u čast stradalih civila. Većina posmrtnih ostataka do danas nije pronađena, a za masakr još uvijek nitko nije odgovarao.

— Ovo je jedan od najokrutnijih zločina u Hrvatskoj, posebno zbog toga što su žrtve bile većinom stari i bolesni ljudi koji su željeli ostati na svojim ognjištima jer su voljeli svoj kraj i vjerovali da im nitko neće učiniti

Komemoracija u Jeminovcu

nekakvo zlo – istaknuo je požeško-slavonski dožupan NIKOLA IVANOVIĆ.

— Pozivamo sve građane koji raspolažu informacijama o nestalim osobama ovoga kraja i drugih područja, da svojim saznanjima pomognu hrvatskim institucijama. Taj poziv upućujemo i Srbima kojima su možda poznati podaci o nestalim Hrvatima – rekao je Ivanović.

— Ovom prilikom izražavamo žaljenje i zbog svih stradanja Hrvata na području naše županije i Hrvatske. Bio sam član srpske delegacije koja je odala počast stradalima u Vukovaru. Uskoro ću otići na Bučje, u Donji Čaglic i druga mjesta stradanja građana hrvatske nacionalnosti. Svjesni smo da su srpski ekstremisti činili zločine nad hrvatskim civilima, kao što su hrvatski ekstremisti ubijali Srbe. Sve zločine treba osuditi, a počinitelje izvesti pred lice pravde i primjereno kazniti, uz iskrenu nadu da se zločini neće ponoviti te da će Srbi i Hrvati prevladati sve što ometa njihove odnose, poštujući vrijednosti demokracije i zajedničke antifašističke borbe – podvukao je Ivanović.

Vijence su položili ambasadorica Srbije u Zagrebu JELENA MILIĆ, zamjenica gradonačelnice Grada Pakraca MIRSADA POPOVIĆ DAMJANOVIĆ, delegacije srpskih manjinskih vijeća Požeško-slavonske, Virovitičko-podravске i Bjelovarsko-bilogorske županije, Gradskog VSNM-a Požega, te predstavnici udruženja antifašista iz Pakraca i Požege.

■ N. Jovanović

Euri za Gorane

NA Županijskoj skupštini Primorsko-goranske županije, vijećnici SDSS-a DEJAN JAKŠIĆ i VESNA BLANUŠA podržali su prijedlog proračuna za 2023. godinu koji je dao župan ZLATKO KOMADINA. Njime su osigurana sredstva i prihvaćeni prijedlozi srpskih vijećnika, pa će u 2023. PGŽ između ostalog uložiti 79.633 eura u obnovu i asfaltiranje Goranske ulice u Moravicama, 20.000 eura za uređenje prostorija dječjeg vrtića u Moravicama, 20.000 eura za uređenje svlačionice NK Gomirje te 40.000 eura za uređenje zgrade nekadanje škole u Ljubošini. Vijećnici su se također snažno založili za ulaganje u proširenje serpentine na cesti u ulici Dobra u Vrbovskom u iznosu od 437.985 eura, kao i nastavak sufinanciranja asfaltiranja nerazvrstanih cesta jedinicama lokalne samouprave. Nastavlja se proces ishođenja građevinske dozvole unutar priprema za izgradnju školske sportske dvorane u Moravicama.

— Suradnju sa županom Komadinom i njegovim zamjenikom PETROM MAMULOM ocijenio bih kao vrlo konstruktivnu te se nadam da će nam sljedeća godina donesti kvalitetnu realizaciju usvojenih programa. Za nas je izuzetno bitan nastavak razvoja Gorskog kotara – izjavio je vijećnik Dejan Jakšić. Osim toga, kroz nedavno usvojene izmjene i dopune Proračuna PGŽ za 2022. godinu prihvaćen je prijedlog dodjele 33.180 eura za obnovu stolarije na Domu kulture u Moravicama. Ti radovi su već počeli.

Zadovoljstvo županijskim, ali i usvojenim gradskim proračunom za Novosti je izrazio i zamjenik gradonačelnika Vrbovskog ĐORĐE BUSIĆ.

— U gradskom proračunu usvojeno je ono što smo tražili, a to su uređenje svlačionice NK Gormirje, škole u Ljubošini i prostorija dječjeg vrtića u Moravicama koje treba urediti i osvježiti. Tu su također asfaltiranje 900 metara ulice u Moravicama i obnova stolarije na zgradi gdje su smještene srpske organizacije u Dokmanovićima. Naredne godine trebalo bi do kraja biti uređeno Mačjansko jezero na kojem je već postavljena brana – kazao je Busić. Naročito je pozdravio najavljene radove na izgradnji dvorane Željezničke srednje škole u Moravicama.

Prihvaćeni prijedlozi vijećnika - Moravice

— To je vjerovatno jedina srednja škola u zemlji koja nema svoju dvoranu, pa učenici vježbaju u dvorani Doma kulture pa moraju prelaziti nezaštićeni prijelaz na pruži, dodao je dogradonačelnik.

— Kontinuiranim radom, pristojnom komunikacijom i uvažavanjem svih aktera društveno-političkog života u našem gradu i županiji sigurni smo da ćemo napraviti još puno za naš kraj, ocijenio je i predsjednik VSNM-a Vrbovsko MILAN VUKELIĆ, ističući zajedništvo Srba i njihovih predstavnika.

■ N. J.

Više za kulturnu autonomiju

Sredstva iz državnog proračuna iznosit će osam miliona više nego u ovoj godini

PO dogovoru Vlade i predstavnika nacionalnih manjina, sredstva iz državnog proračuna za potrebe nacionalnih manjina u 2023., prije svega za programe kulturne autonomije, iznosit će 58 miliona kuna, 8 miliona više nego u ovoj godini – izjavio je predsjednik Savjeta za nacionalne manjine ALEKSANDAR TOLNAUER na obilježavanju Dana Koordinacije vijeća i predstavnika nacionalnih manjina Grada Zagreba, u Centru kulture na Peščenici (KNAP). Podsjetivši na 19-godišnjicu Koordinacije, formirane u decembru 2003., godinu

ИНФОРМАТОР

nakon donošenja Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina.

— Nikakva prava, pa ni manjinska, nikad nisu vječna. Imamo tendencije da se ta prava revidiraju i da budu manja, odnosno da nisu potrebni predstavnici manjina. Zato je Zagreb pozitivan primjer pozitivnog odnosa prema manjinama – rekao je Tolnauer.

Izaslanica gradonačelnika LJILJANA KLAŠNJA podsjetila je na zadatke Koordinacije osnovane s ciljem unapređenja zajedničkih interesa manjina i Zagreba.

— Grad Zagreb niz godina njeguje visoke standarde u promicanju manjinskih prava, svjestan da raznolikost treba biti čimbeni-

Predstavnici
crnogorske manjine

kom, ne podjela već obogaćivanja društva. Svi mi dajemo doprinos promicanju tolerancije i ljudskih prava. Pripadnici nacionalnih manjina ostavili su ogroman broj građevina, ulica, osoba i značajnih mjesta povezanih sa Zagrebom koji je uvijek bio otvoren za sve koji su željeli živjeti u njemu, pa je Koordinacija izdala i knjigu o nacionalnim manjinama u Zagrebu i njihovom doprinosu, rekla je.

JURAJ BAHNIK, predsjednik Koordinacije vijeća i predstavnika nacionalnih manjina Zagreba, naglasio je da je da je implementacijom Ustavnog zakona u Statut grada Zagreba, usvojeno praktično rješenje po kojemu manjine mogu učestvovati u životu grada. Uslijedio je umjetnički program u kome su učestvovali kulturno umjetnički ansambli Crnogoraca, Čeha i Poljaka, kao i muzički nadarena djeca iz redova makedonske manjine. Albanska muzička grupa Ilirka pod vodstvom SHENIDE BILLALI iz Kluba albanskih žena Hrvatske 'Kraljica Teuta' izvela je muzičko-baletski igrokaz o mitskoj kraljici Teuti koja se po predanjima u 3. vijeku pr. n.e. na Jadranskoj obali borila protiv Rimljana i Grkljana.

■ N. J.

Burni dani 1996.

SVJEČANOM akademijom u karlovačkom Gradskom kazalištu Zorin dom, pododbor Srpskog kulturnog društva Prosvjeta obilježio je 25. godišnjicu. Pododbor je osnovan pred kraj 1996. pa je proslava četvrt vijeka rada odložena za godinu dana zbog pandemije. Održan je prigodni kulturno-umjetnički

Svečana akademija
pododbora Karlovac

program, a o povijesti pododbora govorio je predsjednik MILAN LAPČIĆ. Prisutnima se potom obratio i generalni sekretar SKD Prosvjeta SLOBODAN ŽIVKOVIĆ, a kasnije je održano druženje svih prisutnih.

Ideju za osnivanje pododbora dali su karlovački profesori VLADIMIR FUNDUK i STEVO KOMADINA dok je 'papirnatu operativu' obavljao tadašnji generalni sekretar Prosvjete, Karlovčanin DUŠKO RADA KOVIĆ. Potom su inicijatori razgovarali s 'viđenijim' karlovačkim Srbima jer je trebalo sakupiti 20 potpisa inicijatora osnivanja pododbora. Za prvog predsjednika bio je izabran Vladimir Funduk. Osnovane su literarna, likovna, šahovska i etno-sekcija. Važno je istaknuti da su osnivačkoj skupštini, petnaestak mjeseci nakon akcije Oluja, prisustvovali tadašnji predsjednik karlovačke Matice Hrvatske prof. IVAN JURKOVIĆ i njegov zamjenik STANKO ROŽMAN, što je bila velika moralna potpora kulturnih predstavnika većinskog naroda. Pododbor je bio i inicijator povratka pravoslavnih sveštenika u Karlovac pa je tako prvi poslijeratni sveštenik bio DUŠKO SPASOJEVIĆ. Pododbor je do sada organizirao i sudjelovao na više od 200 likovnih kolonija, organizirao preko 30 izložbi, održan je veliki broj književnih tribina i posjećeno je više od 20 mjesta značajnih za kulturu i tradiciju. Uspostavljena je bliska saradnja s brojnim društvima srpskim organizacijama i institucijama iz Hrvatske, Republike Srpske i Srbije te sa antifašistima. Lapčić je zahvalio SNV-u koji je kupio prostor gdje su sada smještene sve karlovačke srpske organizacije.

■ M. C.

Finale s Konstraktom

'Mislila sam da ću nastupati pred petnaestak ljudi, a ovdje je puna dvorana', rekla je zvijezda Eurovizije

IZNENAĐUJUĆE velik broj ljudi skupio se 7. decembra uvečer na skraćenom akustičnom 'Triptihu' ANE ĐURIĆ KONSTRAKTE koja je sa svojim kolegama zatvorila ovogodišnje Dane srpske kulture. 'Mislila sam da ću nastupati pred petnaestak ljudi, a ovdje je puna dvorana', pomalo u šali rekla je tokom nastupa Konstrakta, ističući da sada 'nije umjetnica'. Aplauz publike su uz nju zaslužili instrumentalni pratioci

MILOVAN BOŠKOVIĆ i JOVAN ANTIĆ, te vokalna pratnja Alise.

— Ovo je više prijateljski dolazak jer ne radimo koncert nego akustični triptih s tri pesme 'Nobl', 'In corpore sano' i 'Mekano' koje sve govore o Srbiji – izjavila je za Novosti Konstrakta nakon koncerta. Dodala je da srećom ima velik broj događaja koji jačaju kulturne veze između ljudi, ali da nisu svi dovoljno oglašeni u javnosti.

— Konstrakta je idealna gošća za još jedan novi početak, početak na kraju 'Tabule rase', ovogodišnje izložbe u sklopu Dana srpske kulture koja je u fokusu imala kulturne suradnje hrvatskih i srpskih umjetnika

U društvu
obožavatelja – Ana Đurić

zadnjih sto godina – istaknula je kustosica izložbe DAVORKA PERIĆ.

Programne su posjećivali mnogi građani Zagreba, što je u velikoj mjeri ostvareno kroz društvene mreže i nezavisne medije jer mainstream mediji uglavnom nisu pratili događanja, iako smo im slali informacije i najave. Kulturnu vezu Zagreba i Beograda obradili smo kroz različite programske cikluse koji su prikupljali publiku iz specifičnih različitih kulturnih krugova i područja – zaključila je Perić. Podsjetimo da je ANA ĐURIĆ KONSTRAKTA, arhitektica kantautorica, koja je kao pjevačica stekla kulturni status među hrvatskom publikom, posebno ljudima koji rade u kulturi, jer je kroz svoju nastup na Euroviziji pjesmom 'In corpore sano' i odličnim performansom netipičnim za ovu vrstu glazbene manifestacije ukazala na društvene probleme te zaintrigirala evropske i muzičku publiku.

■ N. J.

Inspirativna vremena

U OKVIRU ovogodišnjih Dana srpske kulture, JADRANKA VINTERHALTER, historičarka umjetnosti i muzejska savjetnica, održala je predavanje 'Susreti umjetnika i kustosa, 10 godina rada (1974./84.)', 400 km razdaljine (Beograd-Zagreb). Predavanje je bilo posvećeno intenzivnim vezama kustosa i umjetnika kroz programe beogradskih i zagrebačkih muzejsko-galerijskih ustanova. Fokus je bio na beogradskom Muzeju savremenih umjetnosti (MSU) gdje je radila tih deset godina, Galeriju

SKC u Beogradu, Galeriju suvremenih umjetnosti, Galeriju SC-a i Galeriju primijenjene umjetnosti u Zagrebu. Okidač za pokretanje pitanja o intenzitetu kulturnih veza bila je nedavna izložba radova fotografkinje GORANKE MATIĆ.

— To je bilo inspirativno vrijeme suradnje institucija u Beogradu, ali i svih kulturnih institucija u zemlji. Razdoblje od 1974. do 1984. je bilo prepuno događanja, pa mi je ostalo u najboljoj uspomeni, rekla je Vinterhalter koja je 80-ih preselila u Zagreb i tu ostala živjeti.

— Moram priznati da su vrlo brzo nakon što su normalizirani odnosi, kulturnjaci počeli itekako surađivati, tako da nemam dojam o ozbiljnom prekidu. Mi i dalje posuđujemo umjetnine iz Beograda u Zagreb i obrnuto. Govorim o likovnoj sceni. Oni koji se bave filmom, teatro i muzikom još više surađuju – naglasila je Vinterhalter.

Dodajmo da je osim u MSU-u u Beogradu, Vinterhalter radila i kao kustosica u Muzejskom dokumentacijskom centru (MDC) u Zagreb (1984. –1994.), u Soros centru za suvremenu umjetnost / Institutu za suvremenu umjetnost Zagreb (1994. – 2000.) i Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu (2000. –2013.). Učestvovala je u brojnim međunarodnim istraživačkim i izložbenim projektima. Objavljuje stručne priloge iz muzeologije i muzejske prakse, kao i tekstove o suvremenoj umjetnosti i umjetnicima.

■ N. J.

Obnova sinagoge

KULTURNI centar prim. dr. Krešimir Švarc koji je smješten u nekadašnjoj jevrejskoj sinagogi u Koprivnici, ulazi u novu fazu obnove. Rezultat je to prošlotjednog ugovora između Grada Koprivnice i izvođača radova. Financiranje projekta obezbijedio je Grad Koprivnica u saradnji s Ministarstvom kulture i medija s kojim je postignut ugovor o dodjeli bespovratnih sredstava. Sveukupni iznos ugovorenih sredstava je 2,5 miliona kuna koje će da budu iskorištene za izradu projektne dokumentacije i zaštitu sinagoge. Gradonačelnik MIŠEL JAKŠIĆ (SDP) projekt obnove kulturno i društveno važnog objekta podupire od samog početka.

— Ovo je izuzetno važan događaj za kulturnu ponudu i baštinu našega grada. Lagana obnova koja traje već 15-ak godina sada dobiva svoj puni tempo. Uvjereni smo da će nakon ovoga sinagoga dobiti potpuno novi sjaj – rekao je Jakšić te još dodao kako obnova dokazuje otvorenosti koprivničkog duha koji prihvaća različitosti, doprinosi tolerantnom i humanom životu. U proces obnove uključila se i struka, odnosno Nadležni konzervatorski odjel u Bjelovaru koga vodi pročelnik Milan Pezelj, koji je rekao da će građevina biti obnovljena cjelovitom konstrukcijskom sanacijom. Nada se da su ova sredstva iz Fonda solidarnosti samo početak njenog stavljanja u punu funkciju.

■ Z. V.

‘Лазих’ на Златибору

Беломанастирски куд био је једини из Хрватске између 56 друштава с 1.310 играча

ПЕТНАЕСТ чланова беломанастирског скуд-а ‘Јован Лазих’ било је на Златибору од 1. до 4. децембра ‘11. Међународном фестивалу ветерана фолклора’ под називом ‘Опет се Златибором цура шеће’. Фестивал је организовало Удружење за неговање народне традиције ‘Златибор’, уз помоћ Општине Чајетина и Туристичке организације Златибор. То је био шести скуд-ов наступ на том фестивалу.

— Ове године били смо једино друштво из Хрватске између 56 друштава с 1.310 играча. Фестивал је окупио учеснике из Србије и српске дијаспоре: Аустрије, Босне и Херцеговине, Црне Горе, Хрватске, Словеније и Републике Српске.

Наступ на Златибору

Петак смо искористили да се дружимо с учесницима, сретнемо са старим пријатељима и упознамо нове. Обишли смо Златибор, попели се на Шуматно брдо, поклонили се сенима палих бораца на Спомен-обелиску и костурници стрељаним партизанским рањеницима 1941. године, посетили цркву Преображења Господњег и упалили свеће, провозали се панорамским точком. Увече је била организована журка за учеснике суботњег фестивала. По повратку у хотел, дружење смо наставили с друштвом из Љубљане- испричала је председница скуд-а др. СВЕТЛАНА ПЕШИЋ.

Идућег дана концертна сцени Културног центра Златибор потрајао је – осам сати. Приказане су игре из централне Србије, Војводине и Срема, крајишке игре и игре из Црне Горе и Боке которске, па игре из Посавине и Поткозарја те с Косова. У недељу су посетили Дрвенград, етносело Емира Кустурице, саграђено за потребе филма ‘Живот је чудо’. Обећање домаћину и другарима да се видимо и идуће године, дали смо једногласно’, каже на крају председница скуд-а др. Светлана Пешић.

■ Ј. Н.

Стогодиш- њица опта- ције

У БЕЛОМАНАСТИРСКОМ Српском културном центру, а у организацији Пододбора скд-а ‘Просвјета’, одржано је предавање о оптантима и промоција књиге ‘Срби оптанти из Мађарске у Краљевини Југославији (1921–1941)’. Предавање је одржао историчар и писац књиге др. МИЛАН МИЦИЋ из Новог Сада, аутор 40 књига и генерални секретар Матице српске.

— Моја породична историја у знатној је мери утицала на теме којима се бавим. Ја сам потомак српског добровољца Јована Мицића, пореклом са Баније. Одрастао сам у добровољачком насељу Војвода Степа у Банату, тако да се ова тема наметнула сама по себи, поготово што та тема није адекватно обрађена у нашој историографији и није присутна у колективном памћењу – каже др. Мицић.

Пред 60-ак посјетилаца, од којих су неки потомци оптаната из Мађарске, др. Мицић је одржао веома садржајно предавање о Србима из Мађарске који су након Првог свјетског рата изабрали да се с територије која је остала у Мађарској преселе у новостворену Краљевину схс. Оптација је службено започела у прољеће 1923. па ће се идуће године обиљежавати 100. годишњица тог трауматичног историјског процеса, који је трајао до 1930. и којим је у знатној мјери промијењена етничка структура у Мађарској и у Војводини. Оптанти потјечу из мађарске Барање и Поморишја те из околине Баје и Будимпеште, а углавном су се населили у Бачкој, Банату, Барањи и Срему. Књигу ‘Срби оптанти из Мађарске у Краљевини Југославији (1921–1941)’ издао је 2020. Српски институт из Будимпеште. Због епидемије коронавируса прије беломанастирске промоције представљена је јавности једино у Новом Саду.

■ Јован Недић

Вунени лепотани

ПРВЕ децембарске суботе 2022. године, у беломанастирском Српском културном центру, председница Српског удружења жена (СУЖ) ‘Дукат’ Радмила ОГЊЕНОВИЋ отворила је изложбу вунених ‘чаршапа’ под називом ‘Нити прошлих времена’. ‘Чаршап’ се у прошлости користио као свакодневни украс у кућама – посебно у ‘предњој соби’

– и то као простирка на кревету или ‘асталу’. Имао је и важну улогу у друштвеном животу и био обавезни дио дјевојачке спреме – мираза. Данас се мање користи, али многе породице љубоморно чувају вриједне и изузетне, уникатне примјерке.

Љубитељи старина и традиције могли су видјети прекрасне примјерке готово заборављених ‘чаршапа’ из бакиних ‘ормана’, раскошних боја и јединствених шара, који би и данас у сваком дому били лијепо украс.

— Уз народне ношње, вунени ‘чаршапи’ најлепши су, најоригиналнији и најпосебнији пример народног стваралаштва. Овом изложбом желеле смо указати на богату традицију барањских Срба и отргнути је од заборава. Вунени ‘чаршапи’ су у потпуности израђивани ручно. Израда је била спора и требало је више месеци рада, те добро искуство. Сваки од њих има своје боје и шаре, које су се радиле бодом крстића. Сваки ‘чаршап’ је лепотан за себе, посебан, аутентичан, али истовремено и мистичан – рекла је на отварању Радмила ОГЊЕНОВИЋ.

■ Ј. Н.

У Војаковцу радно

ВРИЈЕДНИ мјештани Војаковца наставили су са грађевинским радовима на будућем Ватрогасном дому. Након санирања кровишта и уређења околиша, прије неколико дана, на ред је дошла обнова пода. На под је тако постављена арматурна мрежа преко које је додана бетонска подлога. У овој физички тешкој и техни-

чки захтјевнијој фази рада, учествовали су већином млађи становници, чланови Добровољног ватрогасног друштва из сусједних Вујића Војаковачких те Мјесног одбора Војаковац. Помоћ је пружена и од градског предузећа Комуналац које је послало мали миксер за бетон и посао учинило далеко бржим и сигурнијим. Зграда новог Ватрогасног дома, судећи према садашњем темпу и опсегу рада, завршит ће се идуће године. У томе се слажу и сви учесници у радној акцији. Ватрогасни дом у Војаковцу након изградње, осим за потребе војаковачких ватрогасаца, служиће и за друге друштвене сврхе. Садашња зграда настала је још у вријеме Војне Крајине и служила је потом, како се сјећају старији мјештани, као општински затвор, трговина и друштвени дом.

■ З. В.

Stogodnjak (664)

16. 12. – 23. 12. 1922: сјећања на golgotu srpske vojske na putu kroz Albaniju, krajem 1915. i početkom 1916. godine, ne blijede. Uz tužnu godišnjicu u novinama se uvijek pojavi poneki novi, prigodni zapis nekog od izravnih sudionika dramatičnog ratnog vremena. Sada je u novinama objavljeno sjećanje Vitomira Braničevskog pod naslovom ‘Preko Albanije’. U njoj autor ovako, uz ostalo, slika tu kalvariju: ‘Poslednji akt krvave drame. Putevi kojima je prošla srpska vojska ogrezli u vodi. Kiše neprekidno traju. Hiljade napuštenih ko- nja, živih skeleta, lutaju nedoglednim barama, tražeći uzalud da čime utole glad. Zaglibljuju se, tonu... jedu pesak i crkavaju. Na sve strane plove naduveni konjski leševi. Istu sudbinu doživljuju vojnici koji su iznemogli zaostali za voj- skom. Osušene ljudske figure promiču i idu za vojskom koja je davno prošla. Jedni satima leže kao nepokretne stva- ri. Jedva pokazuju znakove života... U šupljini debelog drveta usturen čovek. Na njegovom krilu zgrčen dečak od dva- naest godina. Mrtvi, s otvorenim očima. Po svoj prilici otac i sin. Grupica vojnika bajunetama guli meso sa konjskog ko- stura. Jedan stari vojnik, koji drži osu- šenu konjsku vilicu, peva: ‘Oj, Moravo, moje selo ravno...’ Kroz prostranu mo- čvaru promiču tri ljudske mršave pri- like. Na njima sure vojničke šajkače i kratki nagoreli šinجلي. Uputiše se maloj humki na kojoj su ležala četiri mrtva tela, u istim kapama, u istim šinjelima. Dvojica dođoše i sviše se nad mrtvim te- lima i ostadoše nepomični. Dođe i treći i pada preko živih drugova. Jedan od njih utonu u vodu i više se ne pojavi... Vetar zavija, fijuče, lome se drva, a šiblje peva. Kao da su mrtve duše ustale da igraju satansko kolo...Svukud pustoš. Mrtva tišina. Samo oblaci i magla. Nema više zemlje ni sveta. Bila je nekad i jedna dobra vojska...’

* zagrebačkim Novostima pismom se javio izvjesni Ilija Gašić, apotekar iz Srijema, ne krijući svoju muku objavlje- nim novinskim člankom o strahotama engleske kolonijalne vlasti u Indiji, ali i nečim što se ‘uporno prešućuje, jer tuđe muke su izgleda uvijek teže od naših’, pa piše: ‘Iznosite kako su Englezi spro- vodili u jednom zatvorenom vagonu zarobljene Indijce, od kojih je većina pomrla. A što da kažemo na ‘kulturnu’ Austro-Ugarsku iz 1914. kada su na dan 30. jula bez borbe ‘hrabro’ zauzeli Šabac, pa kupili stare ljude i nekoliko ih sto- tina zatvorili u šabačku crkvu. Tu su ih držali bez vode i hrane punih 48 sati. Mnogi su se ugušili od smrada i nedo- statka zraka, a u oskudici vode kvasili su usta uljem iz crkvenih kandila. Neki su i poludjeli. Njih su ‘kulturni’ vojnici austro-ugarske vojske poubijali kao i sve ostale koji su bili zatočeni u crkvi. Sve njih su – djecu, žene, starce – zatr- pавали u zajednički veliki grob kod crkve koji i danas stoji kao nijemi svjedok bar- barima dvadesetog stoljeća. I zašto se to, ta naša strašna prošlost, prešućuje? Nemam ništa što pišete o Indijcima, ali pišite i o našima...’

■ Đorđe Ličina

Полигон за кријумчарење

Кријумчарске мреже су све јаче, а пуцњаве показују да се на терену воде озбиљне борбе за територију и за клијенте и да кријумчари имају осећај моћи не само над избеглицама, већ и у Србији где раде, каже Милица Швабић

СЦЕНЕ које затичете у војвођанском Хоргошу, свега пар стотина метара од граничног прелаза са Мађарском, подсећају на место злочина. Трагови да су ту недавно боравили људи су свуда – од боца уља, празних лонаца, дечјих лутки, па до натписа на зиду ‘Тенк ју Србија’.

Једина срећа у свему је да ти људи нису страдали.

Након што је у јавност процурио снимак сукоба и пуцњаве у Хоргошу, који су медији представили као сукоб миграната, по трећи пут у последњих пола године, на терен су изашле снаге жандармерије и специјалних антитерористичких јединица како би сакупили и похапсиле тих око хиљаду избеглица, колико их је било у неформалним камповима у близини границе са Мађарском, јер су ‘они злоупотребили гостопримство’, како је то рекао нови министар унутрашњих послова Србије Братислав Гашић.

У позадини сукоба заправо је обрачун кријумчарских група, које су повезане и са појединцима из полицијских структура, о чему је писао новинар БИРН-а Саша Драгојло. Он истиче да су ове акције полиције само пр акције које су усмерене на то да се примири јавност.

Слике из Хоргоша, из неформалних кампова у близини границе са Мађарском

— Привођени су обични мигранти који немају везе са криминалом. Они су злоупотребљени и враћени на југ, иако ће опет доћи на север. Ништа их неће зауставити и овакве акције ништа неће урадити осим што ће их сатанизовати као читаву групу – истиче Драгојло.

Напомиње да је неког помака ипак било јер је, након текста о преводиоцу, вођи кријумчарске банде, као и након инцидента због притиска из ЕУ-а, полиција спровела акције против кријумчара. Неколицина их је ухапшена, али Драгојло се пита докле иду те акције.

— Оно што нисмо видели је процесуирање полицијских припадника који су умешани, који омогућавају кријумчарење и који су створили овакву врсту не одговорности. Један од кријумчара ми је рекао да једино у Србији, на читаво балканској рути, имате кријумчаре који шетају са калашњиковима у насељеним местима. То се нигде не дешава, а дешава се само зато што мају одређену заштиту у безбедносно-полицијским структурама – наглашава он.

И Милица Швабић, правница из Центра за развој социјалних политика Кликаktiv, истиче да су кријумчари прилично самоуверени.

— Кријумчарске мреже су све јаче. Границе са свим овим оградама и патролама нису спречиле људе да оду до земаља камо су кренули, а ситуације у земљама порекла

Милица Швабић, правница из Центра за развој социјалних политика Кликаktiv

нису ништа боље. Затварање граница људе није обесхрабрило, само их је гурнуло у руке кријумчара – закључује она.

Колико је кријумчарење постало уносан посао говори и податак, који нам саопштава наша саговорница, да је 2019. године цена преласка из Србије у Мађарску била од 400 до 600 евра, а сада иде и до 6.000 евра.

— Кријумчарске мреже су све јаче, а ове пуцњаве показују да се на терену воде озбиљне борбе за територију и за клијенте. Показују и да су кријумчари поприлично самоуверени, да имају осећај моћи не само над избеглицама, већ и у Србији где раде – напомиње Милица Швабић.

На руку кријумчарима иде и поопштравање контроле на границама, долазак Фронтекса, чији су представници одавно на границама у Србији. То додатно подиже цену услуга јер су кријумчари једини који ‘својим везама омогућавају прелазак преко границе’, како каже Гордан Пауновић, директор Инфо Парка, организације која се бави мониторингом избеглица.

— Балканска рута је постала потпуно кријумчарска рута ако хоћете у Мађарску, Хрватску, Румунију – истиче Пауновић, а као једину руту која је донекле без кријумчара наводи ону према БиХ.

— Преко Дрине си могао са 50 евра да пређеш чамцем у БиХ и онда се сналазиш до Бихаћа, па даље. Та је рута остала за оне са мање новца, који немају да плате кријумчаре – објашњава Пауновић и додаје да на терену виђа исте оне кријумчаре које је виђао и 2016. године, који му се чак понекад јаве.

Поскупљење услуга кријумчара, као и немогућност свих оних који желе да се докопају ЕУ-а да плате те услуге, покреће читав низ проблема, попут проституције, да би се зарадило за бег, истиче Милица Швабић.

— Цене су све веће. На терену виђамо случајеве присилне проституције жена и малолетних дечака, присилни рад на који су људи приморани како би отплатили високе цене. Људе затварају у приватним кућама и становима док њихова породица не исплати новац за откуп. Све ово прати читав низ других кривичних дела и мучења људи – упозорава наша саговорница.

Као проблем наводи и деловање, односно неделовање полиције која не региструје избегле, иако је то обавеза коју има по домаћим законима и међународним конвенцијама.

— Регистрација значи да полиција омогући људима приступ државном систему азила, камповима, да људи могу да се обрате лекару, центру за социјални рад. Међутим, полиција то одбија да уради – каже она и напомиње да бројне избеглице желе да се региструју како би се склониле од кријумчара, али полиција их најчешће избацује на улицу, што их враћа кријумчарима.

Према слободним проценама, у Србији се тренутно налази око 12.000 избеглица. Пола их је смештено у прихватне кампове, који су у овом моменту попуњени. Након акције полиције у кампове је смештено око хиљаду избеглица, али њихов број се увећава из дана у дан и то, што је посебан парадокс, у Србију улазе из земље ЕУ-а, односно Бугарске. Гордан Пауновић истиче да они несметано прелазе границу са Србијом, да би одатле опет пробали да уђу у ЕУ.

— То јесте парадокс, али ни Бугарска ни Грчка нису добиле шенген. Само Хрватска. Бугарска користи сличну технику коју користи и Грчка, а посебно Србија. Пресреће мигранте на првим километрима, репресија се обавља на улазу, а ако то пређу, онда их гурају ка Србији – истиче он.

За време свог недавног боравка у Београду, европски комесар за проширење Оливер Вархелји рекао је да ће ЕУ издвојити чак 350 милиона евра до 2024. године за земље западног Балкана, што се односи и на ‘заштиту граница’. Пауновић тврди да је и полицијска акција била темпирана баш пред долазак Вархелјија, који је ‘један од људи који су креирали мађарску политику према мигрантима, која је изразито антихуманистичка’. Драгојло истиче да је политика ЕУ-а лицемерна, као да се од Србије очекује да, као граничар, буде батинаш.

— Мислим да ће ситуација бити још гора и да ће се повећати репресија над избеглицама. Тај људски моменат, где су избеглице између две ватре, кријумчара којима је најважнији профит, а са друге стране су споразуми, договори, апели да се појача гранична контрола, која ће мотивисати полицију да буде што оштрија – истиче он.

Ово је увод у хуманитарну катастрофу, упозорава Драгојло и додаје да ће се миграције још повећавати због ‘економске кризе, климатске кризе, ратних околности и политичких нестабилности у земљама одакле избеглице долазе’. Наглашава да је Србија постала главни полигон за кријумчарење, као и да кроз Србију пролазе људи из преко 15 земаља у покушају да дођу у ЕУ, за њих земље благостања, али упитно је какав ће статус добити кад једном у њих стигну.

Договори и споразуми, као и новац који ће се усмерити ка Србији, само ће репресију са северних граница Србије преусмерити на јужне, ка Северној Македонији и источне, ка Бугарској, истичу наши саговорници. Зима која је тек почела додатно смањује избор. Кампови су већ попуњени, па се очекује поновно пуњење испражњених склотови који пружају макар неку заштиту. ■

Gorljiva protivnica ratova

Za Tvrtka Jakovinu Latinka Perović je bila povjesničarka i angažirana intelektualka koja je pripadala ‘drugoj Srbiji’, Svetlana Slapšak ističe njenu oštru kritiku srpske nacionalističke politike, a Mira Bogdanović njenu metamorfozu prema liberalizmu

Latinka Perović
(Foto: Boris Ščitar/
PIXSELL)

MEDU nekrolozima i biografskim crticama u povodu smrti LATINKE PEROVIĆ, istaknute srpske povjesničarke i političarke koja je preminula 12. prosinca u Beogradu u 90. godini, mogli bismo izdvojiti one koji je opisuju kao prosvjetiteljicu, ‘majku druge Srbije’ ili pak kao sinonim

za alternativu prevladavajućoj nacionalističkoj stvarnosti. Pa ipak, podsjetimo da je široj javnosti Perović bila najpoznatija kao sekretarka Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije od 1969., da bi prilikom slamanja srpskog liberalizma, zajedno s tadašnjim predsjednikom CK SKS-a MARKOM NIKEZIĆEM i suradnicima, bila smijenjena 1972. godine. Nakon političkog pada karije-

ru je izgradila kao povjesničarka zaposlena u Institutu za noviju historiju Srbije. Latinka Perović jedno se mora priznati: bila je gorljiva protivnica ratova 1990-ih i režima SLOBODANA MILOŠEVIĆA, čime je zadobila novo poštovanje, ali i nove protivnike.

Razgovarali smo sa suradnicima Latinke Perović, ali i onima koji su joj argumentirano upućivali kritike. Povjesničar sa zagrebačkog Filozofskog fakulteta TVRTKO JAKOVINA poznavao ju je još od dvijetisućitih. Napisala je pogovor njegovoj knjizi ‘Budimir Lončar: Od Preka do vrha svijeta’.

— Suradivali smo i sretali se u različitim gradovima, širom bivše države. Bila je osoba koja je, kako je običavala govoriti, pripadala neželjenoj eliti, ili ‘drugoj Srbiji’, koja se družila, ako hoćete, s ‘drugom Hrvatskom’. To bi značilo da je pripadala onome što bi bilo antinacionalističko, što ne bi odstupalo od vrijednosti koje je njegovala, bila je netko tko je želio protumačiti, kako je na jednom mjestu napisala, zbog čega u ime nacionalnih ideala ili politike često birate protunacionalne interese. Drugim riječima, zalažete se za izgradnju takvog društva u kojem su vam okvir, a mogao bih slobodno dodati i zastava ili simbol, puno važniji od njegova sadržaja. Latinka Perović je pritom, dakako, govorila o Srbiji, ali stvari su primjenjive na brojne druge sredine, naročito na europskom jugoistoku – kaže za Novosti Jakovina.

Kao povjesničarku naš sugovornik pamti je kao osobu koja se vrlo detaljno bavila istraživanjem predrevolucionarne elite u Rusiji šezdesetih i sedamdesetih godina 19. stoljeća, kao povjesničarku koja je proučavala zapise OBRENOVIĆEVIH političara iz tog vremena u Srbiji, koja je proučavala DOBRICU ČOŠIĆA i bavila se liberalima, pri čemu je ušla u određene važne i velike teme bez kojih Srbiju 19. i 20. stoljeća ne bi bilo moguće jednostavno objasniti.

— Kad se nije bavila povijesnim temama, ona je bila angažirani intelektualac, održavala je predavanja i, rekao bih, čak ohrabivala jednu političku orijentaciju u srpskom društvu, koja je postala ta ‘nedominantna elita’ koja nije ustuknula pred nacionalizmom – ocjenjuje Jakovina.

Istaknuta slovenska antropologinja, filozofkinja i feministkinja SVETLANA SLAPŠAK prisjetila se za početak Latinke Perović kao vodeće ličnosti tadašnjeg Centralnog komiteta, u vrijeme kad je zbog aktivnosti u studentskom pokretu Slapšak na pet godina bio oduzet pasoš.

— Kad sam je upoznala, na nekoj antiratnoj konferenciji pred kraj prošlog veka, taj sam podatak javno ispričala. Umela je da primi te moje reči. Jer, za razliku od drugih koji su pali u (političku, op. a.) nemilost, ona je umesto jadikovanja ili pokušaja da se vrati, mirno i dosledno izgradila novu karijeru u političkoj istoriji i teoriji. Marljiva i uporna, prešla je ceo put učenja, usavršavanja, istraživanja, proveravanja, ponekad otežanog objavljivanja. I istovremeno je postala jedan od najvažnijih svedoka za istraživanja svoga doba. Negovala je kritički stav i logiku, dve dragocene osobine koje je toliko mnogo ljudi sa područja nauke i kulture izgubilo ili prodalo u doba jugoslovenskih ratova, još pre i još dugo kasnije – kaže za Novosti Slapšak.

Kao njezine ključne teme naša sugovornica ističe političku historiju Srbije 19. stoljeća i Jugoslavije 20. stoljeća.

— Kao oštra kritičarka srpske nacionalističke politike, prirodno se našla među onima koji su u doba njene političke moći bili na drugoj strani. U priču i u idealizovanje ‘srpskih liberala’ iz sedamdesetih godina prošloga veka nikad nisam naročito verovala. Ona je svojim radom posredno pokazala da misli u liberalnim okvirima i na humanističkim

osnovama. Priznajem da joj zavidim na, ako se sme reći, lepoj smrti: radila je do zadnjeg trenutka, na Pešćaniku je objavila zanimljivo razmišljanje o delu MIROSLAVA KRLEŽE. Imala je predanu pažnju i pomoć nesumnjivo najplodnije i najzanimljivije istoričarke modernog doba na Balkanu, DUBRAVKE STOJANOVIĆ. Ona će izvesno osvetliti još mnoge dimenzije života i rada Latinke Perović – zaključuje Svetlana Slapšak.

SOCIOLOGINJA MIRA BOGDANOVIĆ dijelom kritički ocjenjuje ostavštinu Latinke Perović, posebno nakon što je 2015. objavljena njezina mahom hvaljena knjiga ‘Dominantna i neželjena elita. Beleške o intelektualnoj i političkoj eliti u Srbiji (xx-xxi vek)’. U jednom intervjuu Bogdanović je, između ostalog, govorila o tome da Perović u spomenutoj knjizi stvara idole i kultove, pri čemu se i od same autorice stvara idol i kult.

— Vijest o smrti Latinke Perović zatekla me u radu na kritičkoj analizi njezinih skorajšnjih kraćih tekstova objavljenih na Pešćaniku. To mi je služilo kao uvod u analizu njezinog prikaza ‘Dnevnika 1989 – 1995’ MILOVANA Đilasa. Ti se radovi mogu gledati iz njezine perspektive kao iskustvena potvrda filozofije povijesti koju je autorica razvi(ja)la u zadnjih tridesetak godina. Također, u svojoj knjizi ‘Elitistički pasijans: Povijesni revizionizam Latinke Perović’ (Beograd, 2016) podvrgla sam kritici njezina nova politička gledišta. Držim do postojanosti. Moji su dio antifašističkog komunističkog pokreta u Hrvatskoj. Zato sam zdušno dijelila i podržavala njezin dosljedan antinacionalistički stav, koji sam imala i prije poznavanja s Latinkom Perović – kazala nam je Mira Bogdanović.

Naša sugovornica kaže da pogled Latinke Perović na svijet iz doba pripadnosti komunističkom pokretu stoji nasuprot shvaćanjima u njezinom novijem prevrednovanju povijesne baštine: dogodio se, naime, kolasan političko-ideološki prevrat.

— Trebalo je postaviti legitimacijske ideološke skele ka liberalizmu, jednako kapitalizmu i obratno, potražiti ih unatrag. Tako je pronađena ‘krhka liberalna vertikala’, individualizam kao suprotnost komunističkom kolektivizmu. Značilo je to i relativizaciju baštine realnog socijalizma ili negaciju njegovih modernizacijskih učinaka. Istinska modernizacija je moguća samo u liberalnom kapitalizmu. U svojoj knjizi ukazala sam na značaj globalno-povijesnog prijeloma i pokušala analizirati njegove efekte u ovoj metamorfozi Latinke Perović – dodaje Bogdanović.

U svojim sjećanjima na Perović vratila se još malo dalje u prošlost.

— Kad sam se početkom osamdesetih počela družiti s Latinkom Perović, u Institutu za historiju radničkog pokreta u Beogradu, ona još nije bila u ‘metamorfozi’. Kad sad razmišljam o tome, nalazila sam srodnost u interesovanjima. Dolazila sam iz Amsterdama, sredine gdje je izučavanje radničkog pokreta akademska disciplina, a kod nas je to bio dio ideološko-političkog aparata. Zato je Institut za proučavanje radničkog pokreta, gdje je Latinka Perović radila po padu sa vlasti, nakon preokreta pretvoren u Institut za noviju historiju Srbije, bez ikakve pobune. Zato sam kasnije bila iznenađena svođenjem u radovima Latinke Perović svega na ruski utjecaj, dakle vječiti komunizam, što je glavni motiv, potka i osnova njezinih novijih radova. Ovaj je preokret u velikoj mjeri bio politički motiviran, a o tome svjedoči usporedba istih radova Latinke Perović prije i nakon njezine konverzije na liberalizam – zaključuje Mira Bogdanović. ■

Protesti u tuniskom Sfaxu potaknuti krizom s otpadom i zagađenjem zraka (Foto: Hasan Mrad/DeFodi Images)

Kolonizacija klime

Iako Međunarodni panel o klimatskim promjenama u javnosti ostavlja dojam nepristranosti, uključivosti i pravedne zastupljenosti stručnjaka iz svih dijelova svijeta, većina istraživača iz zemalja globalnoj juga žali se na nemogućnost objavljivanja u prestižnim znanstvenim časopisima, pri čemu je to uvjetovano isključivo materijalnim statusom znanstvenika i institucija u kojima rade

KONFERENCIJA o klimatskim promjenama koja je nedavno održana u Egiptu bila je, kao i one prethodne, popraćena brojnim primjedbama na račun vlada zapadnih zemalja. S pravom ih se kritiziralo zbog njihove prijemčivosti za lobiranje fosilnih industrija, a time i onemogućavanje donošenja odluka o radikalnim koracima za zaustavljanje klimatske krize. Rjeđe se međutim u javnosti mogu čuti kritike na račun samog Međunarodnog panela o klimatskim promjenama (IPCC), koji producira najrelevantnije izvještaje o klimi

i u javnosti uglavnom ostavlja dojam nepristranosti, uključivosti i pravedne zastupljenosti stručnjaka iz svih dijelova svijeta.

Štoviše, na samoj web stranici IPCC-ja, u dijelu u kojem se opisuje proces odabira autora i urednika, eksplicitno se navodi da njihov biro za selekciju i njegove radne skupine 'u obzir uzimaju niz znanstvenih, tehničkih i socioekonomskih perspektiva i pozadina, kao i geografsku i rodnu uravnoteženost'. Time se osigurava, piše dalje na stranici Panela, 'da izvještaji ne budu pristrani u korist neke regije i da nijedno važno pitanje za neku određenu skupinu ne bude izostavljeno'.

Upućenijima u problematiku poznato je, doduše, da prvi nacrti izvještaja obično sadrže eksplicitniju kritiku postojećeg ekonomskog sistema, odnosno njegovog utjecaja na klimu, a da finalne verzije budu znatno razvodnjenije zbog pritisa ekonomsko-političkih elita. No manje je poznato da i sam IPCC pati od dubokih institucionalnih predrasuda, odnosno da u njemu postoji stakleni strop za istraživače iz zemalja globalnog juga, zbog čega takvu strukturu neki od njih nazivaju nastavkom kolonijalizma drugim sredstvima. Nedavno je tako portal The Intercept izvijestio o nekim aspektima

institucionalne pristranosti unutar IPCC-ja i razgovarao s nizom istraživača iz zemalja globalnog juga. Većina njih žali se na loš pristup akademskim bazama podataka i nemogućnost objavljivanja u prestižnim znanstvenim časopisima, pri čemu je taj loš pristup uvjetovan isključivo materijalnim statusom znanstvenika i institucija u kojima rade.

IPCC prihvaća samo znanstvene radove koji sadrže citate priznatih autoriteta na svojim znanstvenim poljima. No mnogi istraživači iz siromašnih zemalja nemaju pristup citatnim bazama kao što su Scopus,

čiji je izdavač nizozemski Elsevier, ili Web of Science (britansko-američki Clarivate), jer su im iznosi pretplata toliki da ih Elsevier drži u tajnosti.

The Intercept je, međutim, došao do podataka da američka sveučilišna knjižnica Texas A&M University Libraries za pakete baza Scopus i Web of Science plaća oko 140, odnosno 212 tisuća dolara godišnje, dok cijena paketa Elseviera na vrhunskim sveučilištima može dosegnuti i 1,2 milijuna dolara.

Članci istraživača iz siromašnih zemalja rijetko se objavljuju i u časopisima kao što su Nature i Science, koji se smatraju ‘zlatnim standardom’ za objavljivanje radova o klimi. Nature (izdavač mu je njemačko-britanska grupa Springer Nature) odlučio je, naime, 2020. godine naplaćivati i samo ‘procesuiranje članaka’, odnosno njihovo objavljivanje. Ukoliko autori žele objaviti rad tako da on bude dostupan svima koji ga žele čitati (*open access*) moraju platiti i do 10 tisuća eura, a ta je svota ekvivalentna godišnjoj plaći asistenta na medicinskom fakultetu u Indiji i mikrobiologa u Bangladešu, ili pak četvrtini maksimalnog iznosa istraživačke stipendije federalne vlade u Brazilu.

Drugim riječima, iako je većina znanstvenih istraživanja, odnosno spoznaja objavljenih u takvim časopisima javno financirana, izdavači tih časopisa parazitiraju na javnom novcu, svjesni da je prevladavajuća kultura akademske zajednice takva da je bez objavljivanja u prestižnim časopisima u njoj nemoguće opstati.

O kolikim se zaradama radi zorno ilustrira podatak koji je britanski Guardian objavio prije desetak godina, a koji se odnosio na zaradu Elseviera 2010. godine. Znanstveni ogranak tog izdavača uprihodio je te godine nešto preko dvije milijarde funti i ostvario profit od 724 milijuna, čime je njegova profitna marža od 36 posto bila veća od onih Applea, Amazona i Googlea. Čak je i njemački Deutsche Bank, piše Guardian, nazvao bizarnim taj ‘trostruki sistem plaćanja’ u kojemu ‘država financira većinu istraživanja i plaće većine znanstvenika koji provjeravaju kvalitetu tih istraživanja, a onda kupuje većinu objavljenih proizvoda’.

NOVOSTI su o tome razgovarale s NIKOLOM BILIŠKOVOM, višim znanstvenim suradnikom na Institutu Ruđer Bošković i ambasadorom Klimatskog pakta Evropske unije, koji onedavno boravi na kanadskom Sveučilištu McGill kao gostujući istraživač. I on smatra da je praksa prema kojoj znanstvenici moraju plaćati za objavljivanje vlastitih radova izrazito nepravedna, te kaže da si ne može priuštiti da publicira tako da njegov rad bude svima dostupan.

Biliškov kaže da Institut Ruđer Bošković, kao i druge znanstvene institucije u Hrvatskoj, nemaju pristup časopisima koji bi za njihov rad bili optimalni, dok je na Sveučilištu McGill u Montrealu praktički sve dostupno.

— U tom je smislu razlika između Hrvatske i Kanade ogromna, a primjećujem i da urednici, koji su prva razina koju je potrebno proći prilikom prijave za objavljivanje, imaju tendenciju odbijati članke kada vide da dolaze iz Hrvatske ili neke druge zemlje koja ne spada u najbogatije, dok se s druge strane članci puno niže kvalitete objavljuju jer dolaze s adrese neke prestižne institucije – priča Biliškov.

Srećom, kaže, svima je dostupan piratski sajt Sci-Hub, gdje se svim člancima može pristupiti besplatno, zbog čega smatra da bi Hrvatskoj ‘bilo bolje da financijski podupire Sci-Hub i na taj način zaobiđe velike igrače na tržištu’.

Kao ilustraciju ‘gramzivosti izdavača koji ostvaruju enormne ekstraprofite’ Biliškov

Sustav se temelji na ideji da ćemo vječno moći crpiti bogatstva, koja se uglavnom nalaze na globalnom jugu a koriste na globalnom sjeveru. Iz toga proizlaze sve nepravde. Tako i ova na razini znanosti, koja je inkarnacija kolonijalizma odjevena u akademske toge – kaže Biliškov

navodi kako je jedan od kriterija za napredovanje da nekom znanstveniku ili znanstvenici rad bude objavljen na naslovnici prestižnog znanstvenog časopisa. No i to se dodatno plaća, pa naš sugovornik zaključuje kako bi znanstveno izdavaštvo lako moglo biti ‘najunosnija grana biznisa uopće nakon trgovine drogom i oružjem’.

Takva klasna selekcija znanosti neminovno rezultira iskrivljenom perspektivom u samom znanstvenom pristupu rješavanju problema klimatske krize jer literaturom dominiraju istraživači iz bogatih zemalja.

Ta se dominacija najbolje ogleda u takozvanom integriranom modeliranju (IAM) koje IPCC koristi za izradu projekcija stanja svjetske ekonomije u uvjetima globalnog zagrijavanja. Budući da izrada IAM-ova zahtjeva velike timove ljudi i velike resurse, većinu proizvodi samo osam znanstvenih institucija, od kojih se njih šest nalazi u Evropi (Njemačka, Austrija, Nizozemska, Italija, Švicarska i zajednički evropski istraživački centar u pet članica), te po jedna u Japanu i SAD-u.

Kako kazuju naš i sugovornici The Intercepta, ti modeli najčešće polaze od pretpostavke da će do kraja stoljeća, dokle modeli sežu, zemlje bogatog sjevera nastaviti proizvoditi i zagađivati jednakim intenzitetom, dok se od zemalja globalnog juga očekuje da podnesu teret mjera za ublažavanje štetnih posljedica toga *statusa quo*.

YAMINA SAHEB, francusko-alžirska ekonomistkinja koja za IPCC proučava probleme stanovanja, navodi primjerice da su projekcije prosječnog stambenog prostora po osobi ‘groteskno nejednake’. U modelima se tako predviđa da će prosječni stambeni prostor u sjevernoj Americi do 2050. godine narasti sa sadašnjih 60 na 65 kvadrata, dok će u Africi za jedva par centimetara premašiti sadašnjih 10, a ponegdje i pet kvadrata.

Saheb kaže da svi IAM-i polaze od pretpostavke daljnjeg ekonomskog rasta, kao i ‘magičnih svojstava tehnologije’ koja bi trebala smanjiti emisije stakleničkih plinova i tako omogućiti daljnji rast, iako takva tehnologija uopće ne postoji. I Nikola Biliškov navodi da se ‘kroz sve klimatske pregovore provlači iluzija da se sva šteta može riješiti upotrebom tehnologije unutar postojećeg sustava’.

— No to naprosto ne drži vodu jer se taj sustav temelji na krivoj pretpostavci o neograničenosti Zemljinih resursa i ideji da ćemo vječno moći crpiti ta bogatstva, koja se uglavnom nalaze na globalnom jugu a uglavnom koriste na globalnom sjeveru. Iz

Nikola Biliškov
(Foto: Slavko Midžor/PIXSELL)

toga proizlaze sve nepravde o kojima govorimo, pa tako i ova na razini znanosti. Ona je jedna od inkarnacija kolonijalizma odjevena u akademske toge – kaže Biliškov.

Perpetuiranje nejednakosti vidljivo je i u modelima kojima se predviđa upotreba energije. JASON HICKEL s Londonske škole ekonomije i ALJOŠA SLAMERŠAK s Autonomnog sveučilišta u Barceloni u članku objavljenom (i javno dostupnom) u časopisu Lancet Planet Health, tako su analizirali 172 scenarija o korištenju energije u IAM-ovima,

Yamina Saheb (Foto: Privatna arhiva)

Yamina Saheb navodi da su projekcije prosječnog stambenog prostora po osobi ‘groteskno nejednake’. Predviđa se, naime, da će on u sjevernoj Americi do 2050. narasti sa 60 na 65 kvadrata, dok će u Africi jedva premašiti 10, a ponegdje i pet kvadrata

pa došli do zaključka da samo 11 njih predviđa značajnije smanjenje razlike između globalnog juga i sjevera. U većini scenarija afričke i bliskoistočne zemlje imaju prosječnu godišnju potrošnju energije od 30 gigadžula po osobi, pri čemu taj prosjek povećavaju naftom bogate monarhije, dok je prosjek zemalja sjevera 100 gigadžula po osobi.

Jednako problematičan aspekt odnosi se na spekulativne modele smanjenja emisija stakleničkih plinova prema kojima bi se nastavljanje dosadašnje prakse na sjeveru ‘poništavalo’ kombinacijom sadnje monokultura, proizvodnje bioenergije i izdvajanja i spremanja ugljičnog dioksida (BECCS modeli). Ti scenariji međutim zahtijevaju goleme površine obradivog tla, koje se mahom nalaze u zemljama globalnog juga i po nekim bi procjenama zauzimale trostruku površinu Indije, dovodeći vrlo izvjesno do katastrofalnih posljedica na bioraznolikost i proizvodnju hrane.

Nikola Biliškov rekao nam je da su takve disproporcije i diskriminacija prisutni ne samo unutar IPCC-a, nego i cijelog znanstvenog sustava jer se ‘u prvi plan stavljaju modeli koji su prilagođeni globalnom sjeveru, što je očito povezano s lobiranjem velikih kompanija kako bi se održao prevladavajući socioekonomski sustav koji je kriv za ekološku krizu, dok se od globalnog juga očekuje da se u to ime prilagodi i žrtvuje’.

Za kraj opisuje svoje iskustvo iz Kanade, države koja ‘ima sedam puta veći ekološki otisak od Hrvatske i gdje se jasno vidi kolonijalistički mentalni sklop, naročito u odnosu države prema starosjedićkim narodima’.

—Tamo se, iza leđa većine javnosti koja živi u gradovima uz granicu s SAD-om, vodi otvoreni rat između pokreta za klimu i onoga za provođenje ogromnih ekstraktivnih projekata. Država doslovno na starosjedioce šalje vojsku, tjerajući ih s njihovih teritorija kako bi tamo mogli crpiti rude – kaže Biliškov.

Za kraj nam je ispričao i kako je glavna banka Sveučilišta McGill, gdje trenutno boravi, Royal Bank of Canada, ‘jedan od najvećih investitora u fosilna goriva u svijetu’. — Kao i na drugih sveučilištima, i tamo postoji pokret ‘Divest McGill’, koji traži da sveučilište prestane primati donacije fosilnih kompanija. No reakcija sveučilišta obično se svede na provođenje nekakvog bijednog *greenwashinga*, poput postavljanja kanti za recikliranje – zaključuje naš sugovornik. ■

INTERNACIONALA

Nova 'utrka za Afriku'

Veliki samit SAD-a i afričkih lidera: Biden pokušava obnoviti opadajući utjecaj Washingtona. Najvažniji trgovinski partner Afrike je Kina, a najveći izvoznik oružja Rusija

PEDESETAK šefova afričkih država i vlada doputovalo je u utorak 13. decembra u Washington na trodnevni veliki samit o odnosu Afrike s još uvijek vodećom silom svijeta i njenim predsjednikom JOEOM BIDENOM. Konačni rezultati susreta u trenutku nastanka ovog teksta nisu poznati, no mnogo se toga promijenilo od prošlog samita iz 2014. Tada je predsjednik BARACK OBAMA najavio da će Sjedinjene Države 'i dalje pomagati Afriku', ali i da on od nje očekuje da 'sama preuzme odgovornost za svoje probleme'. I dok je još te 2014. samit bio pokušaj SAD-a da povrati svoju dominantnu ulogu u regiji, ekonomski utjecaj Amerike u međuvremenu je nastavio padati, dok je istovremeno rasla važnost konkurentskih zemalja, prvenstveno Kine. Stoga se uoči aktualnog sastanka i američka retorika donekle promijenila. Umjesto pozivanja kontinenta na odgovornost, SAD sada obećava 55 milijardi dolara pomoći. No to možda više i nije najvažnija poruka koju afrički lideri žele čuti. I iz afričke perspektive mnogo se toga promijenilo. Tamošnji su šefovi država i vlada navikli da ih se poziva na velike samite i nude obilne investicije. Proteklih godina slične su sastanke s njima organizirali Kina, Rusija, Francuska i zaljevske zemlje, ali i Japan i Turska. Iako SAD još uvijek ima velik diplomatski i vojni utjecaj, primjerice u aktualnim ratovima u Etiopiji i Somaliji, on više nije nezaobilazan faktor. Rusija se proteklih godina nametnula kao najveći izvoznik oružja i pružatelj vojnih usluga afričkim državama: 44 posto svez oružja koje je kontinent kupio je rusko, a američkog tek 17 posto. Kina je pak u proteklih desetak godina udvostručila razmjenu s Afrikom dok je ona u istom periodu s SAD-om čak opala. Prema podacima koje je iznio New York Times, prošle je godine vrijednost razmjene Afrike s Kinom iznosila preko 260 milijarde dolara, a sa SAD-om svega 64, dakle četiri puta manje.

Afrika je bila i jedna od glavnih tema Bidenovog sastanka s francuskim kolegom EMMANUELOM MACRONOM 1. decembra. Francuska je među rijetkim potencijalnim saveznicima SAD-a značajnije prisutna u Africi, ali i dvije zemlje imaju svojih razlika i nesporazuma. Još je veći problem brzi pad utjecaja Francuske u bivšim afričkim kolonijama, što je dobro ilustriralo i nedavno prisilno povlačenje francuske vojske iz Sahela, djelomično u korist Rusa. Turska i zaljevske zemlje znatno zaostaju za velikim silama po utjecaju, ali i one imaju svoje interese i pokušaje, koji se ne poklapaju nužno s onima njihovih američkih saveznika. U novoj 'utrci za Afriku' – kako se obično naziva podjela Afrike između kolonijalnih sila u 19. stoljeću – afrički lideri imaju više izbora i opcija. Što se tiče uvoza tehnologije, osiguravanja oružja ili infrastrukturnih investicija nikada nije bilo lakše zamijeniti jednu silu drugom.

Iako se i danas često doživljava kao najnerazvijeniji kontinent s 'endemskim' problemima rata, gladi i bolesti, Afrika nikada nije bila geopolitički važnija. To je uvjerljivo najbrže rastući kontinent u smislu stanovništva, a ujedno i jedan od najbogatijih u pogledu resursa, osobito rijetkih metala ključnih za gotovo sve suvremene tehnologije. Ta dva bogatstva, zajedno sa suprotstavljenim interesima različitih sila, glavni su generatori nestabilnosti u dijelovima kontinenta. U najavama vošingtonskog samita, Amerika je osim 'pomoći' Africi ponudila i suradnju u tehnologijama istraživanja svemira i zaštite okoliša, a najzainteresiranija je – kako čitamo između redaka – za privlačenje afričkih talenata i iskorištavanje resursa. On što afrički lideri, međutim, žele i već dugo zahtijevaju je otkazivanje neotplativih dugova, naknada štete nastale zbog klimatskih promjena koje su uzrokovale zapadne zemlje i odustajanje od patenata (osobito za lijekove), koji ograničavaju tehnološki razvoj kontinenta. Ništa od toga, međutim, SAD ne može ozbiljno ponuditi. Amerika je napravila značajan iskorak obećavši pomoć Africi u dobivanju stalnog mjesta u Vijeću sigurnosti UN-a, no vodeća sila svijeta i u tome kasni jer je Afrika slična obećanja već dobila od drugih zemalja. Čak je i ponuda od 55 milijardi dolara (pomoći) zapravo niža

od 60 milijardi dolara investicija koje im je prošle godine obećao kineski predsjednik Si Đinping.

■ Nikola Vukobratović

Nadoplati i biraj

E, baš je to svijetu nedostajalo! Iz Amerike stižu vijesti o novoj aplikaciji pod nazivom Tablz, koja korisnicima omogućuje da biraju stol u restoranu, naravno uz plaćanje. Želite li mjesto do prozora, ili barem što dalje od zahoda – klik i nadoplatite, pa će vam takvo biti rezervirano. A koliko ćete rezervaciju platiti ne može se znati puno unaprijed, jer ovisi o tome koliko je drugih ljudi zainteresirano: kao i kod aplikacija za dijeljenje prijevoza, cijene na Tablzu rastu s potražnjom. Ima li poštenije od toga? 'Možete poboljšati hotelsku sobu, rent-a-car, sjedala u avionu... Svaka druga industrija odredila je cijene putem takvih nadogradnji, osim restorana', komentirao je nedavno svoj ingeniozni pothvat suosnivač Tablza FRAZER NAGY. Zračni promet je tijekom godina zaista postao najočitiiji primjer te prakse. Prijava prtljage košta, odabir sjedala košta, stajanje u brzem redu košta. Avio prijevoznik Ryanair prije desetak godina gurao je i prijedlog naplate korištenja zahoda na kraćim letovima, naknade za koju bi se moralo izdvojiti jedan euro, da je zaživjela. Brojne kritike rezultirale su odgodom, a iz Ryanaira su u međuvremenu nabacivali i prijedloge o kabinama za stajanje i kabinama za sjedenje – kabine za stajanje bi, naravno, bile jeftinije. Siromašniji putnici koji žele vidjeti svijeta privezani bi se stoječke drmusali zračnim prostorom, dok bi im potplaćene radnice valjda objašnjavale da je prednost nezgode dočekati na nogama, kao što ih dočekuju i one.

Tablz je samo najnoviji primjer onoga što novinar NELSON D. SCHWARTZ naziva 'ekonomijom baršunastog užeta' (ciljajući na uže koje dijeli privilegirane od ostatka), iskeširajte dovoljno i možete biti prvi u redu posvuda, od koncerata i zabavnih parkova do prijevoza i bolnica. Nije da nismo znali, ali evo nam još jedne aplikacije i još jednog ekonomskog termina da podcrtat društvene podjele u kapitalizmu. Inače, u istraživanju provedenom u SAD-u prije pandemije, 44 posto ispitanika izjavilo je da običavaju i uživaju jesti vani, u restoranima s punom uslugom (u kojima su posluženi nakon što sjednu, a plaćaju nakon jela). Ne može se zato baš reći da se promjene i poskupljenja restoranskih usluga tiču samo minornog dijela američke populacije. Naravno, prioritetnije je gledati prema onima koji odavno ne jedu po restoranima ili to nikada nisu ni radili. Sve je više onih koji, zbog krize i inflacije, ne jedu uopće. Prema podacima američkog ministarstva poljoprivrede, više od 10 posto američkog stanovništva, odnosno oko 33 milijuna ljudi, nema svakoga dana dovoljno hrane na stolu. Naročito je to slučaj u ruralnim područjima i manjinskim zajednicama. Takvima bi dobro došlo bilo što na table, a za Tablz će lako.

■ Ivana Perić

KRATKO I JASNO

Režim se služi žih strahom

Izvršena je egzekucija i drugog sudionika masovnih protesta u Iranu započetih zbog policijskog ubojstva Mahse Amini. Još je dvadeset i pet osoba osuđeno na smrt. Kako komentirate takvu reakciju vlasti?

Kao i svaki autoritarni režim i iranski se služi strahom da bi ostao na vlasti. Pa još ako je i teokratski poput iranskog, koristi se i inkvizicijskim metodama. Mlade Iranke i Iranci koji se bune protiv sistema ove, kao i 2009. ili 2019. godine, ne strahuju više od Božje kazne. Njima je stalo do boljeg života i ljudskih sloboda. Ovaj put ne posustaju ni poslije javnog vješanja optuženih za moharebu, što znači 'rat protiv Boga'. Jeziva su ta vješanja kranovima na trgovima Teherana, vidio sam ih poslije revolucije 1979. To, međutim, pokazuje da ni režim ne odustaje od represije.

Nedavno je objavljena vijest o ukidanju moralne policije, što se zasad ispostavlilo netočnim. Kakvi su izgledi da dođe do određenih reformi?

Pokret je masovan, ali nije toliko revolucionaran zato što nije organiziran politički i nema vodstvo. Nema karizmatičnog lidera, kao što je 1978/79. bio imam HOMEINI koji je okupio mase ne na strahu, nego na otporu korumpiranoj dinastiji PAHLAVI i njenim američko-imperijalističkim mentorima. U međuvremenu se stvorio reformistički otpor unutar samog sistema. On ima svoje vođe, ali i na njih motri armija od blizu 200.000 'čuvara revolucije', pasdarana i basidža. Oni će te vođe, ukoliko se pridruže masama, opet strpati u zatvor po nalogu vladajućeg konzervativnog režima koji podržava Homeinijev nasljednik, vrhovni vođa ajatolah ALI HAMENEI.

Iran od Rusije kupuje borbene avione, a rusku vojsku opskrbljuje bespilotnim letjelicama. Sjedinjene Države tvrde da dvije zemlje uspostavljaju 'punokrvno obrambeno partnerstvo' koje predstavlja opasnost za njihove susjede. Što mislite o tome?

Iran i Rusiju privremeno je zbližio PUTINOV rat u Ukrajini, jer su se sada obje zemlje našle pod strogim zapadnim sankcijama, pa im je u interesu da se međusobno potpomažu. Kupuju jedni od drugih ono što im je uskraćeno, a neophodno potrebno, čak i naoružanje, kao što su dronovi. Na marginama tog rata formiran je i interesni savez Irana ne samo s Rusijom, nego i Kinom. Nikad, međutim, Rusi i Iranci ne mogu biti partneri. Ne samo zbog ideoloških razlika, nego i zbog vjekovne borbe za dominaciju nad Kavkazom i Kaspijskim morem.

■ Tena Erceg

Predsjednik DR Konga Felix Tshisekedi govori na forumu o klimi i energetske tranziciji (Foto: Evelyn Hockstein/Reuters)

Kandidatura BiH

Dodjela kandidatskog statusa BiH za članstvo u EU-u pokrenuta je nakon što su taj status dobile Ukrajina i Moldavija. Sama kandidatura neće mnogo utjecati na situaciju u zemlji, smatra Eric Gordy

Gradska vijećnica u Sarajevu u bojama zastave EU-a (Foto: Armin Durgut/PIXSELL)

VIJEĆE za opće poslove Evropske unije, odnosno ministri država-članica zaduženi za opća pitanja 13. decembra preporučili su da se Bosni i Hercegovini dodijeli status zemlje kandidatkinje za punopravno članstvo u EU-u. Ovaj tekst nastaje prije definitivne odluke, koja je predviđena za samit šefova vlada članica Unije zakazan za četvrtak, 15. decembra. Ipak, bezrezervno afirmativne izjave zvaničnika poput češkog ministra za Evropu MIKULÁŠA BEKA, slovenske ministrice spoljnih poslova TANJE FAJON ili potpredsjednika Evropske komisije MAROŠA Šefčoviča daju naslutiti da tu ne bi trebalo biti iznenađenja. U nacrtu dokumenta stoji i kako Vijeće poziva sve političke lidere

u BiH da brzo sprovedu obaveze utvrđene sporazumom postignutim 12. juna 2022. i hitno okončaju ustavnu i izbornu reformu u skladu sa ključnim prioritetima, u šta spada osam prioriteta koji će prilagođavati zakonodavstvo, promjenu Ustava, ekonomiju i druga područja poput slobode medija ili borbe protiv korupcije.

‘EU očekuje da se brzo oforme funkcionalna zakonodavna tijela i vlasti na nivou BiH, entiteta i kantona, kako bi se usredsredili na reforme na putu ka EU’, navodi se u spomenutom nacrtu dokumenta o proširenju, stabilizaciji i procesu pristupanja. Također se naglašava hitnost pomjeranja BiH na putu ka EU-u.

ERIC GORDY, profesor političke sociologije na Odseku za slavističke i istočnoevropske studije Univerziteta u Londonu, misli da kandidatski status neće mnogo utjecati na situaciju u BiH.

— U suštini, Evropska komisija će ponuditi državi povlastice pod uslovom da država ispuni određene uslove koje nije u mogućnosti ispuniti. Tu imamo još i slučaj Severne Makedonije, koji govori da čak i u slučaju da država ispuni uslove neće dobiti navedene povlastice. Situacija u Bosni i Hercegovini dodatno je komplicirana zbog toga što postoje utjecajne stranke čiji se interes ni u kom pogledu ne poklapa sa ciljem integracije u EU. Zbog toga mi se čini najverovatnije da će kandidatura doneti nastavak postojećeg stanja začinjeno dodatnom frustracijom – napominje on.

Pitanje dodjele kandidatskog statusa za BiH pokrenuto je nakon što je Unija odobrila taj status za Ukrajinu i Moldaviju. Na dodjeli statusa zemlje-kandidata insistirao je posebno premijer Slovenije ROBERT GOLOB, a podršku je dala i Hrvatska. Glavni skeptici su Francuska, Nizozemska i Njemačka. Odgovor na pitanje ‘zašto baš sad’ za mnoge je jednostavan i nalaze ga u Ukrajini i ratu čiji pipci zahvataju i sam Balkan te BiH. Sa tim se slaže i Gordy.

— Razumno je misliti da ima veze sa ratom u Ukrajini. U prvoj instanci, Ukrajina i Moldavija dobile su ubrzane kandidature bez obzira na činjenicu da su mnogo manje postigle na ispunjenju uslova članstva, zbog percepcije u Briselu da su zaslužile poseban tretman zbog velikog sigurnosnog tereta koji nose. Ali ta odluka je žestoko kritikovana na Balkanu, gde su regionalne vlade tražile barem jednak tretman, ako ne i priznanje za trud koji je uložen u dug proces približavanja – navodi Gordy.

Osim toga, EU osjeća potrebu ‘za pokazivanjem moći u regionu’, dodaje naš sagovornik i to ‘zbog toga što proces pomirenja između Srbije i Kosova slabo ide, kao i zbog toga što bi Rusija imala veliku dobit od ponavljanje netrpeljivosti na Balkanu, ili bilo gde, jer bi time pažnja EU-a bila preusmjerena sa Ukrajine. BiH je Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju potpisala 2008., a zahtjev za članstvo prvi put je predala 2016. godine. Evropska komisija u oktobru je preporučila da se BiH proglasi kandidatkinjom za članstvo u Uniji unatoč činjenici da je ta zemlja do danas ispunila samo jedan od četrnaest reformskih prioriteta, koji su kao preduvjeti definisani još 2019.

‘Sada bi trebalo prenijeti dobru vijest ljudima u BiH da Evropska unija ispunjava ono što je njen dio posla. Sada je na Bosni i Hercegovini da ispuni svoj dio posla’, kazao za Al Jazeera Balkans evropski komesar za proširenje OLIVÉR VÁRHELYI.

■ Dejan Kožul

sila je šestero ljudi, uključujući bivšeg člana EP-a, nekoliko pomoćnika, ali i jednu od šesnaest potpredsjednica i potpredsjednika EP-a, socijaldemokratkinju EVU KAILI, pod optužbama za ‘sudjelovanje u zločinačkoj organizaciji, pranju novca i korupciji’. Optuženi su da su primali novac od Katara, a u zamjenu za političko lobiranje u interesu te bogate države, i ne samo nje. Riječ je o ‘političkim intervencijama kod zaposlenih u EP-u u korist Katara i Maroka’, izvještava portal Politico, koji je dobio uvid u nalog za hapšenje bivšeg talijanskog eurozastupnika PIERA ANTONIJA PANZERIIJA. I uhapšeni i predstavnici Katara negirali su te optužbe. Međutim, u njihovim domovima pronađeno je ukupno 1,5 milijuna eura u gotovini. Istovremeno je Kaili poznata kao glasna braniteljica Katara: dok se emirat nalazio na udaru javnosti zbog mizernog stanja ljudskih i naročito radničkih prava, kao i standarda zaštite na radu (britanski Guardian 2021. objavio je da je prilikom izgradnje stadiona za svjetsko prvenstvo u nogometu poginulo 6.500 migrantskih radnika), grčka potpredsjednica EP-a zemlju je hvalila kao ‘predvođenika’ u tim istim radničkim pravima. Kada je Doha otkazala posjet delegacije EP-a koja je trebala ispitati napredak u navedenim poljima, Kaili je otputovala sama i nakon sastanka s dužnosnicima ponovno Kataru izricala laude.

I dok predsjednica Europske komisije URSULA VON DER LEYEN navodi kako su EU-u potrebni ‘najviši standardi’ što se tiče nezavisnosti i integriteta, pojedini mediji ili pojedinci, poput njemačkog eurozastupnika RENÉA REPASIIJA, tvrde da ‘slučaj Kaili’ predstavlja tek vrh ledenice sante što se tiče ‘lobiranja’ u korist pojedinih zemalja ili mutnih aranžmana. O Kataru se, primjerice, gotovo istim riječima kao i Kaili oglašavao i potpredsjednik EK-a MARGARITIS SCHINAS. Berlinski Die Tageszeitung podsjeća da je, nakon primanja Azerbajdžana u Vijeće Evrope, grupa njemačkih političara iz CDU-a i CSU-a otišla na luksuzno putovanje u Baku (kritičari su to nazvali ‘kavijar-diplomacijom’). Svoj dio kolača, naravno, nastoje zahvatiti i korporacije. Ured europskog javnog tužitelja tako istražuje postupak nabave Pfizerovog cjepiva protiv koronavirusa vrijednog 1,8 milijardi dolara, a kada se ispotalo da je sama Von der Leyen izmjenjivala brojne SMS-ove poruke s jednim od Pfizerovih direktora, EK je izjavila da spomenute poruke ne može naći. Bliskost eurokrata i moćnih firmi ilustrira i činjenica da je bivši šef Komisije JOSÉ MANUEL BARROSO novo radno mjesto našao u američkoj investicijskoj banci Goldmann Sachs, gdje je sada savjetnik. Referirajući se na hapšenje Eve Kaili, šef Transparency Internationala MICHIEL VAN HULTEN ustvrdio je da je EP dopustio ‘razvoj kulture nekažnjivosti, s kombinacijom labavih finansijskih pravila i kontrola te potpunim nedostatkom neovisnog (ili bilo kakvog) etičkog nadzora’. Drugim riječima, slučajevi poput ovog posljedica su sistema. Komisija je najavila skorašnje osnivanje etičkog tijela koje bi trebalo nadzirati sve EU-institucije, međutim, to tijelo prema najavama neće imati istražne ili izvršne ovlasti. Istovremeno ista EK s pozicije moralne superiornosti drži lekcije državama u kojima se razgranala korupcija, poput balkanskih zemalja.

■ Jerko Bakotin

PERSONA NON CROATA

Foto: Wikimedia Commons/
David Krikheli

Ruski opozicijski političar ILJA JAŠIN osuđen je 9. prosinca na osam i pol godina zatvora. Riječ je o veteranu antiputinističke opozicije i protivniku rata u Ukrajini. Pojedini zapadni mediji proces nazivaju ‘najvažnijim političkim suđenjem u Rusiji od zatvaranja ALEKSEJA NAVALJNOG’. Jašin je optužen za širenje lažnih informacija, a nakon serije objava na YouTubeu u kojima je govorio o zločinima nad civilima u Buči nedaleko Kijeva. ‘Jašin je stvorio opasnost formiranja negativnih stavova prema oružanim snagama Ruske Federacije’, glasi presuda suda u moskovskom Meščanskom rajonu.

■ J. B.

Slučaj Kaili – vrh sante?

KORUPCIJSKI skandal koji je prošlog petka, odnosno 9. prosinca, potresao Europski parlament otvara daleko više i daleko bolnija pitanja nego što se čini iz raširenih reakcija poput one da je riječ o ‘političkoj katastrofi’, kako je slučaj ocijenilo više uglednih medija. Podsjećamo, belgijska federalna policija uhap-

Noćne more dijaspore

Svaki put kada bi marokanska reprezentacija pobijedila na mundijalu mediji su donosili vijesti o ‘divljanju’ u Bruxellesu, ali nismo čuli ništa o izrabljivanju marokanskih radnika u Belgiji, kao ni o nizu drugih oblika diskriminacije koje ta zajednica ondje kontinuirano trpi

U BELGIJI možeš zaraditi samo na svojim mrtvima, rezimira mladi ISMAEL, kojemu jedini prijatelj kojeg ima tepa da je ELON MUSK pogrebnog biznisa. Dok je Muskova inovacija da onome što je već dva stoljeća poznato kao željeznica dodaje ‘hiper’ pridjeve, Ismael je malčice inovativniji, ili barem efikasniji. On u Belgiju odlučuje uvoziti zemlju iz Maroka, i tako jeftinije osigurati ‘domaće tlo’ za pokapanje preminulih iz velike belgijsko-marokanske zajednice. Pretvoriti se u smrti u vapnenac gorsko-planinskih lanaca Atlasa ili u sitni pijesak Sahare, Belgijanci marokanskog podrijetla žele po svaku cijenu, jer to je tradicija. A o tradiciji se ne razmišlja, zaključuje Ismael, sretan zbog nekritičke podmazanosti svoga biznisa. Premisa je to belgijske serije ‘Tlo’ (2021.) koju su režirali ADIL EL ARBI, BILALL FALLAH i MATHIEU MORTELMANS.

Serijom se dalje u ovom tekstu nećemo baviti, ali odškrinula nam je vrata u marokansku zajednicu koja u Belgiji broji oko pola milijuna ljudi. O njoj ste ovih dana mogli čuti i u našim medijima, koji su hitro i hitno prenosi vijesti o ‘divljanju’ u Bruxellesu svaki put kada je na Svjetskom nogometnom prvenstvu pobijedila marokanska reprezentacija. A

pobjeđivali su fino, stoički u obrani, moćni u kontrama, i s prvenstva redom ispalili bivše afričke kolonijalne gazde Belgiju, Španjolsku i Portugal – još samo fali da na popis dodaju i Francusku (ovaj broj Novosti zaključujemo na dan te utakmice).

I većina marokanske reprezentacije sastavljena je od igrača marokanskog podrijetla koji su rođeni izvan Maroka, takvih je 14 od 26 u ekipi. Nijedna druga momčad na prvenstvu nema toliko igrača rođenih izvan zemlje koju predstavljaju. ACHRAF HAKIMI, NOUSSAIR MAZRAOUI i drugi igrači imigranti druge generacije u Europi, slika su i preslika migrantskih puteva starih koliko i samo Svjetsko prvenstvo.

Marokanci su u Belgiji prisutni još od 1912. godine, kada je Francuska počela na arbajt dovlačiti radnike iz svojih sjevernoafričkih kolonija, dopuštajući nekima da prijeđu u Belgiju. Nakon Drugog svjetskog rata, belgijski se gospodarski oporavak bazirao na brzom oživljavanju rudarstva i teške industrije, a u tome je nedostajalo (jeftine) radne snage. Vlada je zato stvorila razne programe za gastarbajtere, a prvi pregovori o zapošljavanju radnika iz Sjeverne Afrike počeli su 1957. godine. Sporazum o gastarbajterstvu potpisan je s Marokom 1964. godine, čime je

Maroko postao prva sjevernoafrička država koja je sklopila takav sporazum s Belgijom. Sljedećih godina veliki je broj marokanskih radnika, uglavnom mladih muškaraca, regrutiran na teški rad u Belgiju. Program je otkazan deset godina kasnije, zbog recesije (1973. – 1975.), ali zbog kasnijih spajanja obitelji marokanska zajednica održala se i širila i nakon tog perioda.

Danas je to zajednica od pola milijuna ljudi, a u vijestima koje ovih dana donose naši mediji djeluje kao da Belgiji prijete državni udar posredovan nogometnim ludilom. ‘Kaos u Bruxellesu, navijači Maroka palili automobile nakon pobjede nad Belgijom’, piše Index. ‘Svaki novi uspjeh marokanske reprezentacije Bruxelles pretvara u bojno polje’, prenosi Jutarnji list. ‘Neredi u centru Europe: Nema mira za Bruxelles, marokanski navijači ponovno divljali po gradu, intervenirala i policija’, izvještava Tportal. Doznajemo da su stanice podzemne željeznice zatvorene, ulice blokirane, da navijači pale čak i električne romobile. Osim pirotehničke i palice, neki kamenjem gađaju policajce, što je slika nad kojom čovjek malo zastane, ako se prisjeti koliko često marokanski navijači u zrak podižu palestinske zastave. U svakom se tekstu čitatelje tješi da su reagujuće jake policijske snage, da je katastrofu spriječila specijalna policija. Gradonačelnik Bruxellesa PHILIPPE CLOSE ‘najoštrije osuđuje’ incidente, preporučuje navijačima da ne dolaze u centar grada, ali i dodaje da nisu svi Marokanci krivi i da ima među njima ‘braće’ koja pomažu zaustaviti nered.

Nereda po Bruxellesu dakako ima, kao što ih je vazda bilo i u Parizu kada je na bilo kojem prvenstvu pobjeđivala alžirska nogometna reprezentacija, ali valja uočiti kako se o tim neredima izvještava iz godine u godinu. Naši mejnstrim mediji (i europski iz kojih naši svoje tekstove kopipejstaju), uglavnom pretjerano i dekontekstualizirano ispucavaju vijesti koje na kraju služe za pravdanje jačanja policijske represije.

Navijači Maroka
poslije pobjede nad
Portugalom (Foto: Nicolas
Maeterlinck/Belga)

Ne čujemo zato ovih dana ništa o povijesti izrabljivanja marokanskih radnika u Belgiji, kao ni npr. o činjenici da je mnogo vjerojatnije da će stanari s marokanskim prezimenom u Belgiji biti diskriminirani na tržištu najma. Prema istraživanju s Vrije Universiteit Brussel (VUB) koje su proveli PIETER-PAUL VERHAEGHE i ABEL GHEKIERE, za ispitanike s marokanskim prezimenom bila je 28 posto manja vjerojatnost da će ih najmodavac pozvati u razgledavanje stana nakon što se jave na oglas. U drugoj studiji, provedenoj na ispitanicima u šest europskih zemalja (Belgiji, Francuskoj, Španjolskoj, Italiji, Njemačkoj i Nizozemskoj), 64 posto Marokanaca reklo je da je imalo stalnih poteškoća u pronalaženju posla, 57 posto u pronalaženju stana i 42 posto u prakticiranju svoje vjere. Na sve se to nadovezuje i policijsko nasilje i svakodnevno mikroteroriziranje.

Najbrojnija marokanska zajednica u Bruxellesu živi u imigrantskom kvartu Molenbeeku. Naziv kvarta će vam možda zazvoniti – radi se o rodnom mjestu SALAH ABDESLAMA i terorističke ćelije s kojom se povezivalo napade u Bruxellesu 2016. i u Parizu 2015. godine. Osim po terorizmu, Molenbeek bi morao biti poznat i kao druga najsiriomašnija općina u Belgiji. Mladi su u Molenbeeku frustrirani, nemaju posla, ne znaju što bi od života, kazao je ovih dana medijima MOHAMED EL MARCOUCHI, belgijski boksač marokanskog podrijetla. I sam je ondje odrastao, svjedočio stalnim pretresima i privođenju na ispitivanja u policijske postaje, puno prije terorističke etikete kojom je po svim stanovnicima kvarta još jače udario pendrek ‘sigurnosnih snaga’.

Iste sigurnosne snage slabo reaguju kada su u pitanju napadi na marokansku zajednicu. Upravo je ove godine obilježeno dvadeset godina od ubojstva mladog marokansko-belgijskog para HABIBE EL HAJJI i AHMEDA ISNASNIJA, koje je u maju 2002. ustrijelio njihov susjed HENDRIK VYT, inače pripadnik krajnje desne stranke Vlaams Blok. Unatoč širokom zakonskom okviru protiv rasizma i mržnjom potaknutog nasilja, samo je lani diljem zemlje prijavljeno oko 1.100 takvih slučajeva. Tri četvrtine svih prijavljenih slučajeva diskriminacije bilo je raso motivirano.

A kad se već glavnog grada Europske unije i Maroka dotičemo, podsjetimo da je prije dvije godine obnovljeno i partnerstvo Europske komisije i Maroka u području migracija. U zajedničkom programu navodi se ‘potpora upravljanju granicama, pojačana policijska suradnja, podizanje svijesti o opasnostima nezakonite migracije i poboljšana suradnja s agencijama EU-a nadležnim za unutarnje poslove’. Dok je marokanska zajednica u Belgiji sustavno getoizirana, u Maroku se politikom iz Bruxellesa pojačavaju ‘sigurnosne operacije’ protiv izbjeglica i migranata iz različitih afričkih zemalja, kojima se sve osobe tamnije boje kože arbitrarno protjeruje na jug zemlje. Da ne bi slučajno pokušali prijeći Mediteran i uvaliti se u neki europski geto.

A kako je lijepo živjeti u Maroku, svjedoči i pojava novih žargonskih izraza, koji su zemljom počeli cirkulirati kroz pjesme repera i nogometnih ultrasa. Sve se više čuje izraz ‘kilimini’, u prijevodu ‘onaj koji od mene jede’, a kojim se opisuje marokanska elita – od poduzetničkih sinova u bijesnim automobilima do političara koji propovijedaju o veličanstvu nacije dok sirotinja razmišlja na koji se gušenjak još može ukrcati. Kada na ulice izađe takva raja, pa i povodom nogometne euforije, čuvar sistema zapravo plaši mogućnost oslobođenog bijesa, naglog gubitka kontrole. Bijes ili sreća potlačenih, ne znaš što je gore. Dokaz da su živi, užas! Neće svi da se, kao biznismen Ismael, ukopaju u svome mrtvilu i svojim mrtvima. ■

MAKSIMIR
I MIROGOJVitezi
tužnoga lika

PIŠE Sinan Gudžević

Znaš, kad god pogledam lice našega golmana Livakovića, meni misao ide na Aristotela. Ti si negdje našao da je on kazao kako su svi ingeniozni ljudi melankolični, je li tako. Livaković je u svojoj oblasti svakako ingeniozan, a vitez je tužnog lika

BOK GUDŽEVIĆU, ovdje MILANEZE, kako me zove MIRO REDE, ili centarhalf MILANOVIĆ, kako me zoveš ti. Vidi, da ti kažem nešto o golmanima, ti si otac jednom golmanu, ti ćeš imati uha i sluha za to. Ti si mi pričao kako golmane, vratare ili te, kako da kažem, metaforičke čuvar mreža jedna enciklopedija naziva posljednjim ljudima. Enciklopedisti kao enciklopedisti, imenuju gledajući od centra prema vratima. Ti posljednji ljudi su prvi u postavi, a često i po zaslugama. Od njih ekipa počinje, nekada su na leđima imali obavezan broj 1, danas neki imaju 99 ili 88. Propisi kojima se uređuju brojevi na leđima igrača predviđaju da ovi mogu biti samo dvocifreni, a ja kad god vidim golmana s brojem 99, onda pomislim na tu knjigu o golmanima kao stvarno posljednjim ljudima. E, ti prvi posljednji ljudi nose i sjaj i tamu svojih ekipa više nego drugi igrači. Sjeti se samo golmana BARBOSE, koji je bio vjerovjatno najveći brazilski golman svih vremena. On je pa skoro pedeset godina, do smrti živio osramoćen i žigosan kao krivac za poraz Brazila od Urugvaja u završnoj utakmici svjetskog prvenstva 1950. u Brazilu. A krivac je bio koliko sam krivac ja koji sam deset godina kasnije igrao za Zagreb i za Lokomotivu! Jadni Barbosa: nogometni savez Brazila je čak godine 1994. zabranio tadašnjem golmanu TAFFARELU da se sretne s Barbosom, jer da Barbosa donosi nesreću! Sjećaš se, pričao si mi kako je Barbosa posljednje godine svoga života nekom novinaru rekao: 'U Brazilu za ubojstvo zakon predviđa 30 godina zatvora. Prošlo je mnogo više godina od toga tolikog zakonskog roka kad se igrala finalna utakmica 1950, a ja osjećam da sam još na robiji za nešto što nisam skrivio.' Eto, na Barbosi se iskalio i bijes brazilskog rasizma, potrajao je pola stoljeća dok je sljedeći golman crnac mogao stati na gol Brazila.

No da ti kažem. Na slici koju sam ti maločas poslao, uz mene stoji ŽELJKO NJEŽIĆ. Nježića si viđao sigurno u Zagrebellu, kad smo igrali onaj svoj nogomet. Nježić je bio golman, bili smo suigrači pet godina u Zagrebu, pet u Lokomotivi. U Zagreb je Nježić došao kad je prvi golman bio veliki ZORAN MIŠIĆ, porijeklom MIŠEVSKI, koji je bio jedan od najvećih golmana Jugoslavije, iako nije imao sreće da brani za Jugoslaviju. Prije Mišića je Zagrebov golman bio veliki MAČEK, koji je bio maček samo prezimenom, inače je na голу bio panter. Maček je za Zagreb branio u vrijeme VUKASA, poslije je bio trener, trenirao je i Nježića. Dakle, Nježić je najprije bio rezerva Mišiću, poslije je stao na gol. Nježić je bio odličan golman, odlično građen, jedno vrijeme ga je tražio i Partizan. Ali je taj prelazak spriječio OTTO BOBEK, zaboravio sam detalje. Ne znam znaš li da je Nježić stvorio golmana LIVAKOVIĆA. Stvorio je i druge golmane. Ti su ga golmani prozvali DEDA. E, Dedi su njegovi učenici, golmani Livaković i Čondrić, iz zahvalnosti i za uspomenu, prije tri godine poklonili nov auto, Deda je bio jako dirnut. Deda je umro prošle godine u ljeto, ja sam mu govorio na pogrebu. Sahranjen je na Mirogoju, pedesetak metara niže od ZAMBATE i od LAMZE. Tako se

Maksimir sve više seli na Mirogoj. I ja ću, kad odapnem, a nemam namjeru da odapnem nikako, ali ako ikad odapnem, i ja ću ondje leći, kraj moje supruge. Pa će me ona i sa Mirogoja ispratiti na utakmice i dočekivati me na Mirogoju. I tamo ću sretati Nježića, koji je kao i ja, dijete partizana prvoborca, nosioca Spomenice 1941.

Znaš, kad god pogledam lice našega golmana Livakovića, meni misao ide na ARISTOTELA. Ti si negdje našao da je on kazao kako su svi ingeniozni ljudi melankolični, je li tako. Livaković je u svojoj oblasti svakako ingeniozan, brani gol jedne od četiri preostale ekipe na takmičenju koje je ništa manje nego svjetsko prvenstvo, a vitez je tužnog lika. Nogometni vitezi tužnoga lika bili su i MILUTIN ŠOŠKIĆ i LJEV JAŠIN. I VLADIMIR BEARA je bio

Nekadašnji centarhalf
Dragan Milanović i
golman Željko Nježić
(1945–2021) na igralištu
Zagreb zvanom
Zagrebellu

melankolik, iako se to kod njega nije vidjelo baš lako, jer je bio ljepuškast. E, te melankolične golmane kad bi se pogledalo, pitalo bi se, ljudi, koja muka te ljude muče, tko im je umro, te su ovako tužna lika. Jašin je imao najtužnije lice, a bio je najbolji. Godine 1963. dobio je Zlatnu loptu od Fife, onu koja se dodjeljuje najboljem igraču svijeta za tu godinu. Dosad je jedini golman koji ju je dobio. Jašin je krunski dokaz da je Aristotel u pravu.

ESAD. Vidimo da ne treba biti puno mudar, pa zaključiti da te golman može načiniti svjetskim prvakom. Igraš na neriješeno, uspije ti da igraš na neriješeno, u produžecima održiš to neriješeno, pa onda pustiš golmana da čini čuda. Za to sve kažeš zasluge nosi i snosi jugoslavensko takmičenje po imenu Kup maršala TITA. Tu je, kažeš, po tvojim istraživanjima, prvi put uvedeno odlučivanje pobjednika penalima. Utakmica se završi neriješeno, igraju se produžeci, i dalje bude neriješeno. Da se ne bi dalje igralo, a između dva rata je bilo utakmica i od po 150 minuta, odluku o tome koja će ekipa proći dalje donose igrači izvodeći penale. Čini se da je prva tako odlučena utakmica bila ona između Kvarnera i Proletera iz Osijeka. Riječani su prošli dalje. Poslije su jugoslavenski patent uzele druge zemlje, najprije Italija pa Švicarska, za svoja natjecanja. Izvan granica će na evropsku i svjetsku razinu patent biti primljen mnogo kasnije. Bez toga jugoslavenskoga izuma ne bi bilo svih onih čuda

koja su činili DUCKADAM, VIKTOR, CASILLAS, BUFFON i mnogi drugi. Penali su u eliminacijskim utakmicama donijeli najveće uzbuđenje, a bome i najveće žalosti. Sjećaš li se kako je u Beogradu Čehoslovak Ivo Viktor začarao ULIJU HOENESSA da je ovaj šutnuo loptu visoko iznad gola? Penal koji je u Firenci FARUKU HADŽIBEGIĆU obranio argentinski vratar SERGIO GOYCOCHEA bio je posljednji udarac Jugoslavije na jednom svjetskom prvenstvu. Zauvijek. Rekao si mi da je o tom penalu jedan Talijan napisao knjigu i naslovio ju je 'Posljednji Farukov penal'. Pa nekako je ispalo tako da je Jugoslaviju na svjetskom prvenstvu pokopao njezin vlastiti izum.

Znam da je Jašin obranio najviše penala od svih golmana na svijetu. Fifa je objavila da

ih je ukrotio preko 150! A kad je on branio još nije bilo pravila da se neriješene tekme za kup rješavaju penalima. Možemo samo misliti koliko bi još penala ukrotio čarobni i legendarni Crni Pauk, sav u crnom, i rukavice su mu bile crne, da je samo branio za svoj moskovski Dinamo i za sssr penale nakon produžetaka! Više puta mi je pričao Zambata, kako mu je GALIĆ nabacio loptu, on uhvatio volej, lopta kao strijela ide tamo gdje pauk plete mrižu svoju, a Jašinova ruka stigne loptu i mreže i paukova i Jašinova ostanu netaknute.

A čuo si i da je Argentinac JOSÉ ALBERTO PÉREZ, kao golman River Plate u dvije godine obranio 14 penala uzastopno! E, taj rekord neće oboriti nitko nikada, osim ako se ostvari san onoga pjesnika MONTALEA koji je zamislio da u utakmicama nikada ne bude postignut niti jedan gol. Možda će to vrijeme i doći, jer centarfori sve više odu miru, a golmani rastu kao gljive. I sve su bolji, kao što vidiš. Kad medicina ne može načiniti čudo, pozovi Livakovića. A pogledaj Marokance: došli do polufinala, primili samo jedan gol, i taj su dali sami sebi. Njihov je golman BONO takav kao da ga je trenirao dobri Nježić, na svom specijalnom pijesku u iskopanoj rupi. I on je melankolik, po mom skromnom sudu i uvjerenju. A može te svojim branjenjem učiniti svjetskim prvakom i dovesti te dotle da pomisliš kako ti napadači i ne trebaju. Eto dokle su ti *posljednji ljudi* doveli naš ludi sport nogomet. Pozdravi mi svoga sina, golmana Gudževića! ■

Vaši budući omiljeni bendovi
gostuju kod Nine Volić
i Filipa Šovagovića

TELEVIDUJ KLIK

gledajte na
Youtube kanalu
televizije Vida

VIDA

kanal koji vidi ono što
drugi ne žele vidjeti

Kanye kroz gusto granje

Nakon niza antisemitskih izjava, Kanye West zadobio je pozornost američkih desno orijentiranih medija. Jedva su dočekali da posrnula superzvijezda izbací svoj bizarni tok svijesti koji unutar jedne rečenice luta od osobnih frustracija preko samohvale do otvorenog govora mržnje i natrag

USKEČU iz sredine nultih komičar DAVE CHAPPELLE glumi slijepog Afroamerikanca, člana Ku Klux Klana, nesvjesnog vlastite rasne pripadnosti. Posljednjih nekoliko mjeseci KANYE WEST, reper, producent i modni mogul danas poznatiji kao Ye, tu je naizgled pretjeranu dosjetku pretvorio u stvarnost. West je od početka producerske i reperske karijere poznat po eratičnom, eksplozivnom ponašanju, no povremeni skandali, poput čuvenog ometanja pobjedničkog govora TAYLOR SWIFT na dodjeli MTV-jevih VMA nagrada, ipak nisu mogli pripremiti javnost na bujicu kontroverznih izjava koja je uslijedila, a posebno se ističe ona o 'ropstvu kao izboru'. Ta i slične izjave gurnule su ga, možda i ne posve promišljeno, prema desnom političkom spektru. Unatoč nepredvidivom ponašanju i evidentnoj egomaniji, West je donedavno držao status popkulturnog inovatora, a paralelno s glazbenom karijerom gurao je i onu modnog mogula. Tijekom godina nanizao je suradnje s Adidasom, Gapom te u novije vrijeme također kontroverznom Balenciagom, koja se nedavno našla pod udarom kritika zbog reklamne kampanje u kojoj su dječji modeli dovedeni u S/M kontekst.

Nakon niza antisemitskih izjava, West je zadobio pozornost američkih desno orijentiranih medija. Oni su jedva dočekali da posrnula superzvijezda izbací svoj nepovezani, bizarni tok svijesti koji unutar jedne rečenice luta od osobnih frustracija preko samohvale do otvorenog govora mržnje i natrag. Cijela situacija kulminirala je krajem studenog s gostovanjem u emisiji Infowars teoretičara zavjere i krajnje desnog političkog komentatora ALEXA JONESA, a potom i kod *alt right* provokatora GAVINA MCINNESA početkom prosinca. Kanye je u Jonesov studio došao noseći crnu masku koja mu potpuno prekriva lice, a koju odnedavno sporadično koristi kao modni dodatak, i u pratnji najnovijeg trabanta, mlađahnog neonacista i poricatelja Holokausta NICKA FUENTESA. Dvojac je pomutnju izazvao već tjedan ranije, kad je West dovukao Fuentesu na večeru s bivšim predsjednikom DONALDOM

TRUMPOM. Trump je kasnije rekao da mu se Fuentes svidio i time uzburkao republikance ionako nezadovoljne idejom o njegovoj ponovnoj kandidaturi. Kanye je tamo pak zagovarao ideju o sebi kao predsjedničkom kandidatu dok je Trumpu ponudio potpredsjedničko mjesto, što je ovaj naravno odbio.

Gotovo četverosatni intervju kod Alexa Jonesa obilježen je bizarnim kvazireligijskim stilom i nizom izjava poput 'volim sve ljude, volim i HITLERA', 'Hitler je napravio niz dobrih stvari, izmislio je autoceste i mikrofone', 'Holokaust se nije dogodio'. Dok je West marljivo križao točku po točku iz vodiča za antisemite, vidno uznemireni Jones pokušavao je racionalizirati njegove verbalne projekte i parafrazirati ih tako da pašu njegovom narativu, no West mu to naprosto nije dopuštao.

U svem tom trkeljanju razotkrilo se nekoliko stvari koje puno govore kako o suvremenoj *celebrity* kulturi, tako i o nastojanju desnice da ugrabi bilo kakav kulturni kapital okrhnut od srednje struje i okrene ga u svoju korist. Kanye West nehotično je i barem nakratko omeo tu strategiju. Kada je istupao protiv prava na pobačaj, konzervativni komentator i ortodoksni Židov BEN SHAPIRO prigrlio je njegove izjave objeručke. No nakon što je počeo ubacivati antisemitski element u svoje izjave, nedugo nakon pothvata s 'White Lives Matters' majicama na pariškom Tjednu mode koji je desnica pohvalila, Shapirova sofistička logika pomalo je počela popuštati, da bi ga sada proglasio potpunim luđakom. Nakon monologa u Infowars činilo se da će Westu teško biti mjesta čak i u krajnje desnom prostoru, no

sama činjenica da je njegov performans došao do tog stupnja, da se ponavlja i *de facto* eskalira kroz nekoliko tjedana intenzivne medijske turneje, puno govori o političkoj, kulturnoj i društvenoj klimi u kojoj je kult slavnog pojedinca postavljen iznad zajednice i njezinih potreba.

Činilo se da su Amerikanci lekciju naučili izborom Donalda Trumpa, no ovih dana je ponavljaju skupa s cijelim svijetom prateći dvojicu samoljubivih samoprozvanih genija, Westa i ELONA MUSKA. Potonji se kupovinom Twittera napokon razotkrio kao privilegirani i ne previše obrazovani diletant koji se miješa u sve od američkih izbora, filmova i serija na streaming servisima do rata u Ukrajini. Desnica se voli pozivati na meritokraciju, no figure poput Muska i, još izravnije, Westa, koje svojim ponašanjem prizivaju eskapade mladih tinejdžera iako su obojica dobrano pregazili četrdesetpetu, pokazuju da njena pravila ne vrijede za bogate navodne *idiot savante*. I Westa i Muska u javnosti se tretiralo kao polubožanstva dok je njihova pojava bila medijski ograničena i koncentrirana na jedno, relativno usko područje djelovanja. Ničim izazvanim ulaskom u prostor društvene kritike obojica su se pokazali kao priglupi provokatori kojima novac i slava daju izliku za izigravanje globalno prepoznatljive inačice birtijaškog mudraca.

West je kao novopečeni kršćanin posebno iritantan sa svojim neprekidnim osudama pornografije, posebice zato što dolaze nedugo nakon što je objavljeno da je na poslovnim sastancima s Adidasom prikazivao kućni pornografski materijal, a njegova navodna vjera razotkriva se kao još jedna kratkotrajna fascinacija. Također, unatoč raskidu suradnje branio je modnu kuću Balenciaga zbog spomenutog skandala, iako mu je pedofilija jedna od omiljenih novijih tema. Ne treba ni pogađati – i za nju su pritom odgovorni Židovi koji su je, kako tvrdi, legalizirali još od biblijskih vremena.

Antisemitizam nije jedina odlika Westovih najnovijih provokacija. Tu su i mizoginija i moralna panika koje se očituju u suludim izjavama poput 'svaki put kad muškarac gleda pornografiju on iznova gleda traumatiziranje vlastite kćeri' ili 'svatko tko lajka sliku žene u tangama na instagramu je seksualni predator'. Hip-hop kultura se tijekom desetljeća nije posve uspjela osloboditi negativnih aspekata antisemitizma, homofobije i mizoginije, no West ih predstavlja kao iskaze religijskog zanosa, borbe protiv zla i pravedničkog gnjeva, čime ih barem iz svoje perspektive legitimizira. Jednostavnije rečeno, nakon godina što vlastitih što tuđih uvjeravanja, Kanye West doista je povjerovao u tobožnju vlastitu genijalnost.

Njegove performanse mnogi pripisuju bipolarnom poremećaju od kojeg boluje, no to mu ne daje pravo da se ponaša kao politički kreten, baš kao što tisuće drugih ljudi sa sličnom dijagnozom to ne rade. Ono što mu u vlastitim očima daje to pravo jest činjenica da nije navikao na osporavanje. Koliko god bile skandalozne njegove izjave, one su nam upozorenje da neprekidno trebamo propitivati ideju talentiranih pojedinaca, legitimitet koji im taj talent daje i njihov sveukupni doprinos društvu. Slavne osobe imaju jednako pravo na greške, bolesti i mane kao i svi drugi. Jednako tako, zbog svoje vidljivosti imaju i veću društvenu odgovornost. Onda kad se okanim o etiketa poput 'genij', 'inovator', 'superheroj', možda će ego pojedinaca s probuđenim mesijanskim kompleksom biti sveden u mjere u kojima doista može doprinijeti društvu. ■

Foto: Ron Sachs/Newscom/
PIXSELL

Umjetnost preživljavanja

Samostalni umjetnici među najugroženijim su skupinama u kulturi, ali je Sabor većinom glasova glatko odbio prijedlog Kluba zastupnika zeleno-lijevog bloka da im se koeficijent mirovina vrati na razinu od prije recesije 2009. Kako izgleda živjeti i raditi u uvjetima stalne materijalne neizvjesnosti za Novosti govore sami umjetnici

O SOBE koje svoj rad obavljaju samostalno, odnosno izvan radnog odnosa nesumnjivo spadaju među najugroženije radnice i radnike u kulturi. Ti

su ljudi nezaštićeni na razne načine, od kojih su neki tipični za *freelance* rad općenito, dok je velik dio njih specifičan za način na koji kultura funkcionira kao područje koje preživljava od javnih potpora, ali i za priro-

du rada u pojedinim poljima umjetničkog i kulturnog djelovanja. Jedna od važnijih poluga zaštite je status samostalnog umjetnika, koji je definiran Zakonom o pravima samostalnih umjetnika i poticanju kultur-

nog i umjetničkog stvaralaštva. Navedeni zakon omogućuje da se osobama kojima je takav status dodijeljen doprinosi za mirovinsko i invalidsko te zdravstveno osiguranje plaćaju iz državnog proračuna. Riječ je o vrlo nesavršenom mehanizmu, koji strukovne organizacije i stručna vijeća koja odlučuju o dodjeljivanju statusa samostalnog umjetnika u dobroj mjeri pretvara u jedan u cehovske interese zatvoren i elitistički sustav *gatekeepera* – premda, naravno, postoje i organizacije sa snažnim sindikalnim impulsom, poput Udruge plesnih umjetnika Hrvatske ili Saveza scenarista i pisaca izvedbenih djela. Najbolji dokaz da se radi o jednoj takvoj strukturi je kategorija ‘zamjetnog doprinosa hrvatskoj kulturi’, koju pripadajući Pravilnik o načinu i uvjetima za priznavanje prava samostalnih umjetnika uspostavlja kao vrhovni, premda potpuno nedefinirani kriterij. Međutim, sam njegov naziv dovoljno jasno sugerira da počiva na nekoj vrsti iznimnosti, a prostor za sporne interpretacije ostavlja i oslanjanje na nacionalistički omeđenu kulturnu parcelu, o čemu sam već pisao za portal Kulturpunkt.hr.

Fokusiramo li se specifično na pitanje mirovina radnica i radnika u izvaninstitucionalnoj kulturi, možemo ustvrditi da ono ne samo da je u skladu s generalno bijednim stanjem s mirovinama u državi, nego donosi i niz vlastitih problema. Prije svega, kombinacijom izrazito slabog javnog financiranja, problematične regulacije prihvatljivih i neprihvatljivih troškova za dobitnike javnih potpora te administrativnog pritiska, naša nacionalna kulturna politika sistemski obeshrabruje zapošljavanje, osobito na poslovima koji nisu administrativni, nego su usmjereni na proizvodnju sadržaja. To znači da je značajan broj radnika u nezavisnoj kulturi izguzan u honorarce, što njihove mogućnosti da uplaćuju doprinose za mirovinsko osiguranje čini ovisnima o

Urša Raukar-Gamulin (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

izrazito nestalnom, potplaćenom i nestabilnom radu. Jedini način da se slobodne radnice u kulturi rasterete te nesigurnosti, bar što se vlastite mirovine tiče, jest natecanje za spomenuti status samostalnog umjetnika.

No čak ni ulazak u tu naoko privilegiranu skupinu ne donosi mnogo, jer i mirovine ljudi kojima je to pošlo za rukom ostaju mizerne, pa su tako i neki od najetabliranijih među njima nakon rada u kulturi ‘nagrađeni’ s jedva nešto više od tisuću kuna mjesečno. Taj nas potpuno obeshrabrujući podatak vraća u 2009. godinu, jer tada je u paketu antirecesijskih mjera koeficijent za obračun osnove za uplatu doprinosa profesionalnim samostalnim umjetnicima, definiran člankom 78. Zakona o doprinosima, smanjen s 1,2 na 0,8, što rezultira iznosima koji dostojanstven život čine nemogućim. Kako je u jednom dopisu upućenom Ministarstvu financija u studenom ove godine pojasnila Hrvatska zajednica samostalnih umjetnika, to je smanjenje bilo uvjetovano uvođenjem posebnog poreza na plaće, mirovine i druge primitke, a vlast je tada obećala da će koeficijent biti vraćen na staru vrijednost po ukidanju poreza. To je učinjeno 2010., a koeficijenti su, napominju iz HZSU-a, vraćeni svima, osim – samostalnim umjetnicima.

U ožujku ove godine, HZSU je Ministarstvu financija uputio dopis kojim apelira na vraćanje koeficijenta na predrecesijski iznos, no iz Ministarstva nije stigao nikakav odgovor. Šest mjeseci kasnije, usred prijeteće globalne krize, HZSU traži očitovanje, samo da bi se ponovno suočio s tišinom s druge strane. Konačno, u studenom se još jednom obraća Ministarstvu, podcrtavajući problem inflacije i apelirajući da se koeficijent poveća na novom kontekstu primjerenijih 1,8, što odgovara koeficijentu koji imaju umjetnici zaposleni u ustanovama u kulturi. Ukratko, ne traži se ništa više od mirovinske ravnopravnosti u sektoru.

PREDUVJET da bi bilo kakva promjena koeficijenta bila sprovedena u djelo jest povećanje pripadajuće stavke u državnom proračunu, koja bi omogućila isplatu većih mirovina. Krajem studenog, Klub zastupnika zeleno-lijevog bloka podnio je stoga amandman na Prijedlog proračuna Republike Hrvatske kojim traži da se iznos predviđen za zdravstveno i mirovinsko osiguranje samostalnih umjetnika poveća s oko 6 milijuna na nešto više od 14 milijuna eura, što je promjena koja bi odgovarala HZSU-ovom apelu. No usprkos tome što su vladajući samo u proteklih nekoliko mjeseci više puta upozoreni da su samostalni umjetnici još uvijek taoci recesijskih mjera iz 2009., pa i premijerovom ranijem obećanju tijekom saborske rasprave da će nepravdu prema njima ispraviti, amandman je glatko odbijen sa 71 glasom protiv, čime je u okviru aktualnog proračunskog rastera isključena mogućnost da se eventualna izmjena Zakona o doprinosima iduće godine provede u djelo. Zastupnica URŠA RAUKAR-GAMULIN, koja je o toj temi u Saboru govorila još u listopadu, odmah potom je u proceduru uputila Prijedlog zakona o izmjeni Zakona o doprinosima, uz prijedlog da ga se donese po hitnom postupku. Njime vraća lopticu vladajućoj većini, tražeći da promijeni članak 78. na način na koji je to predložio HZSU i poveća koeficijent na 1,8. Što će se dogoditi s prijedlogom zastupnice Raukar-Gamulin, krajnje je neizvjesno, uzevši u obzir surovu lakoću kojom je u Saboru odbačeno jedno takvo pitanje na kojem se lomi preživljavanje najranjivije populacije u kulturi.

Poražavajuće je suočavati se sa stvarnošću u kojoj je umjetnički rad kontinuirano poništavan u adekvatnoj financijskoj naknadi, umirovljeni umjetnici pušteni su prosi, a situacija života na rubu siromaštva toliko normalizirana kod nas, kaže Ana Dana Beroš

Ovakva odluka naišla je redom na konsternaciju među kulturnim radnicama, iscrpljenima od neprekidne borbe za minimalno dostojanstvo radnih uvjeta i uvažavanja stvarnosti rada u svojim područjima. Arhitektica i kustosica ANA DANA BEROŠ komentira: — Poražavajuće je suočavati se sa stvarnošću u kojoj je umjetnički rad kontinuirano poništavan u adekvatnoj financijskoj naknadi, umirovljeni umjetnici pušteni su prosi u našem društvu, a situacija života na rubu siromaštva toliko normalizirana kod nas. Stoga je još teže podnijeti udarac da saborski predstavnici umirovljenika i manjina nisu glasali za povećanje sredstava za mirovine slobodnim umjetnicima, koji se gotovo pa jedini u ovom društvu sustavno bave pitanjima i boljitkom ranjivih skupina. Nadalje, u području arhitekture, iznimno je teško i ostvariti status slobodnog umjetnika, jer se rad valorizira prema pravilnicima u kojima arhitekti ‘samo grade’, ne prateći suvremene tendencije arhitektonskog stvaralaštva, kritički i istraživački rad – ističe ona.

Isti dojam o nedostatku interesa u Runjaninovoju za specifičnosti različitih tipova umjetničkog rada odjekuje i plesnom scenom. Plesna umjetnica MARTINA TOMIĆ navodi: — Radi se o potpunom nerazumijevanju naše profesije. Oni ne znaju kako izgleda jedan dan plesnog umjetnika, sustavno ne

Muzičari imaju ozbiljne tjelesne probleme: naša kičma se skuplja, mišići slabe. Violinisti često imaju probleme sa zglobovima, artritisom. Postaneš neupotrebljiv, to je teško, govori Zvonimir Bajević

uvažavaju realnost našeg rada. To se vidi i u široj javnosti, u kojoj se umjetnički rad obezvrjeđuje – generalna slika je da smo samo na državnoj grbači. Ne znam iskreno kako da objasnimo da cijelo vrijeme radimo i da smo stalno prisiljeni organizirati uvjete koji su potpuno gerilski. Nakon toliko godina fizički zahtjevnog djelovanja, plesni umjetnici imaju mirovinu od tisuću i koliko kuna. Kolege s kojima sam radila na projektu 60. godišnjice Studija za suvremeni ples svi preživljavaju, to su minimalne mirovine, zapravo, to je neka vrsta hranarine, a ne mirovine. Ti ljudi od sedamdesetak godina, s trideset-četrdeset godina staža, uspijevaju preživljavati zbog svojih partnera, s kojima dijele životne troškove – kaže Tomić.

Njen kolega BRANKO BANKOVIĆ angažirao se unutar UPUH-a na zagovaranju beneficiranog radnog staža za samostalne plesne umjetnice i umjetnike.

— Naši ljudi pretežno odlaze u prijevremene mirovine zbog prirode našeg rada. Radi se o iznosima koji su nikakvi. Jednoj kolegici koja je prije četiri godine otišla u mirovinu ona trenutno iznosi točno 1.791,30 kune. Ni po starom koeficijentu to ne bi bio adekvatan iznos. Mi se od početka borimo za beneficirani radni staž, koji već postoji u sustavu. Primjerice, kolege u HNK-u i Komediji ga imaju. Jednostavno tražimo izjednačavanje prava. Dobili smo i liječničko mišljenje koje je potvrdilo utemeljenost takvog zahtjeva, no Ministarstvo kulture nam ga ni pod SDP-om nije podržalo. Novi Zakon o kazalištima dobro uređuje status ljudi u institucijama, ali mi smo potpuno zanemareni, a u svojem radu obavljamo sve, i lijepimo podove ako treba. Taj naš tretman je užasno diskriminirajući, a vrlo je oholo kako je većina u Saboru odbila amandman zastupnice Raukar Gamulin, istovremeno glasajući za povećanje svojih plaća – napominje Banković.

Srodan problem ovisnosti rada o fizičkim limitima naglasio je trubač ZVONIMIR BAJEVIĆ.

— Mirovina je specifičan problem u mom slučaju, truba iziskuje fizičku snagu, ljudi sigurno ne mogu u šezdesetim ili sedamdesetim godinama funkcionirati kao u mladosti, ne mogu biti izvođači. Mogu se baviti nekakvom pedagogijom, ali to isto ima neki vijek trajanja. Situacija nas sili da nakon čitave karijere moramo razmišljati o nekoj novoj, umjesto da idemo u mirovinu. Sustav nas tjera da se trošimo do krajnjih granica, u ovoj situaciji uopće ne izgleda realno da ćeš doživjeti 65 ili 70 godina. Od puhača koji odu u mirovinu, neki nastave djelovati, sviraju po sprovodima ili tako nešto, ali većina se povuče, postanu nevidljivi, osim ako nisu aktivni skladatelji, dirigenti ili slično. Muzičari imaju ozbiljne tjelesne probleme: naša kičma se skuplja, mišići slabe. Violinisti često imaju probleme sa zglobovima, artritisom. Postaneš neupotrebljiv, to je teško – govori Bajević.

SPISATELJICA SANJA PILIĆ ujedno je i korisnica mirovine kao samostalna umjetnica kojoj su doprinosi uplaćivani iz državnog proračuna. Vijesti o odluci saborske većine komentira s nevjericom.

— Sramotno je da nitko nije reagirao na samostalne umjetnike. Ni inače ne znam kako danas preživljavaju pisci, kipari ili slikari. Cijelo vrijeme nisi financijski siguran, nemaš ni porodiljno, ni bolovanje, osim ako si teško bolestan. Ni božićnice, ništa, ni kredit ne možeš dignuti. Slobodnim umjetnicima koji se razbole, pa ne mogu raditi, zbilja je teško. Svi mi odemo u prijevremenu mirovinu i onda si sretan jer prvi put u životu dobivaš

Ana Dana Beroš (Foto: Marko Lukunić/PIXSELL)

Martina Tomić (Foto: Facebook)

Branko Banković (Foto: YouTube)

Sanja Pilić (Foto: Tomislav Miletić/PIXSELL)

dvije tisuće kuna mjesečno. Ja sam imala 30 godina radnog staža i 60 godina života, to se nama čini kao poklon s neba. Nama slobodnjacima je to mnogo – kaže Pilić.

Upitani za komentar sporne odluke u Saboru, iz Ministarstva kulture i medija poručuju kako je ministrica NINA OBULJEN KORŽI-NEK višekratno izrazila stav da samostalnim umjetnicima treba povećati koeficijent za uplatu mirovinskih i zdravstvenih doprinosa. Također navode kako takva intervencija mora biti dio cjelovitog paketa unapređenja sustava, koji uključuje i radnice i radnike u kulturi koji nemaju status samostalnih umjetnika. Naravno, takav stav Ministarstva zvuči vrlo pohvalno, ali uzevši u obzir izostanak ikakve logike i cjelovitosti u pristupu formuliranju kulturne politike u Runjaninovoju – dovoljno je samo sjetiti se da je novi temeljni sektorski zakon donesen prije nego što je izrađena kulturna strategija – djeluje naprosto kao prazne riječi. Ministarstvo se pritom hvali dobrom suradnjom sa strukovnim udrugama na pripremi novog Zakona o obavljanju umjetničke djelatnosti, koja se razvlači još tamo od 2017., uz brojne kritike i nezadovoljstvo velikog broja dionika komunikacijom i manjkom transparentnosti. Taj bi zakon, podsjećamo, trebao iznova urediti i status samostalnih umjetnika. U međuvremenu, umjetnicama i umjetnicima ostaje nadati se da će taj paket Ministarstva kulture, koji evo polako ulazi u šestu godinu svojeg puta, dočekati živi na mirovinama od – pazite kako to zvuči nakon konverzije – dvije stotine pa i manje eura. ■

Isprika

UNOVOSTIMA broj 1199 od 9. prosinca, uz tekst ‘Ona na vrhu kanona’ objavljena je fotografija Petre Rosandić umjesto fotografije Ive Rosandić kao jedne od sugovornica. Zbog ove nenamjerne pogreške ispričavamo se Ivi Rosandić i Petri Rosandić te čitateljicama i čitateljima Novosti. ■

Prvaci prava

Najbolje djelo prikazano na ovogodišnjem HRFF-u je ‘Sparta’ Ulricha Seidla, slojevit prikaz psihe i ponašanja predatorskog pedofila, a među tzv. postjugoslavenskim filmovima istaknuli su se ‘Afterwater’ Dane Komljenja i ‘Da li ste videli ovu ženu?’ Matije Gluščevića i Dušana Zorića, koji je dojmljiv spoj iščašene drame i fantastike

ZAGREBAČKI Human Rights Film Festival od samog početka bio je zainteresiraniji za (nekonvencionalnu) estetiku nego (ljudsko-pravašku) etiku, a ta tendencija, srećom, nastavlja se i danas. Na jubilarnom, dvadesetom izdanju festivala mogli smo tako vidjeti zadnje filmove trojice klasika suvremene svjetske kinematografije, ULRICHA SEIDLA, ALBERTA SERRE i JAFARA PANAHIIJA, dva nova ostvarenja jednog od najuglednijih dokumentarista današnjice SERGEJA LOZNICE, retrospektivu MANTASA KVEDARAVIČIUSA, uključujući i posljednji rad tog filmaša kojeg su u Ukrajini ubili pripadnici ruske vojske, ‘Mariupolis 2’, za vrijeme trajanja festivala nagrađen Europskom filmskom nagradom za najbolji dokumentarac, također i filmski debi aktualne književne nobelovke ANNIE ERNAUX, potom nekoliko filmova nagrađivanih na najuglednijim evropskim festivalima, kao i reprezentativan izbor djela s postjugoslavenskih prostora.

‘Godine super osmice’ Annie Ernaux i njezina sina DAVIDA ERNAUXA-BRIOTA s pravom su otvorile HRFF u kinu Tuškana, jer riječ je o izvanrednom ostvarenju.

Majka i sin prikupili su tzv. kućne ili obiteljske, u ovom slučaju u znatnoj mjeri i putopisne filmove (obitelj je često putovala), koje je njihov (bivši) suprug i otac snimao na super osmicu tokom jednog desetljeća, počevši od 1972., a književnica ih je integrirajući ‘opremila’ tekstom pisanim u njezinom prepoznatljivom stilu, distancirano intimno, usput se baveći i širim društvenim i svjetskim kontekstom. Moglo bi se reći da je glavna tema osvrta na sebe i druge, odnosno drugo u vremenu, na neki način u tradiciji PROUSTOVE potrage za izgubljenim vremenom, a rezultat je dojmljiv i dirljiv, na samom kraju čak i potresan. Nesumnjivo, riječ je o jednom od filmova godine.

Dok su ‘Godine super osmice’ izravni *found footage*, ‘Mariupolis 2’ na neki je način neizravan, ali doslovan *found footage*. Naime, nakon što je Mantas Kvedaravičius ubijen, njegova suradnica i družica HANNA BILOBROVA uspjela je doći do njegova tijela, kamere i snimljenog materijala, te ih sve prenijeti u filmaševu rodnu Litvu, gdje su ona i stalna autorova montažerka DOUNIA SICHOV kreirale film, trudeći se slijediti

Kvedaravičiusov autorski duh. Dobili smo tako neku vrstu direktnog filma čije su glavne sastavnice s jedne strane ljudi koji u razorenom gradu nastoje (pre)živjeti, snimani uglavnom u dugim dinamičnim kadrovima, te s druge strane uglavnom statične, također dugotrajne panorame dijela grada oko velike crkve kao središnje točke okupljanja i sklanjanja stanovnika, ali i simboličke središnje integrativne točke filma posebno zainteresiranog i za životinje, osobito jednog psa koji gotovo da postaje najpamtljiviji lik ove respektabilne improvizacije.

KAD spominjemo kvalitetne dokumentarce povezane s *found footage* metodom (koju po tko zna koji put suvereno rabi i Loznica u svojim novim filmovima), onda svakako valja izdvojiti ‘Još jedno proleće’ MLADENA KOVAČEVIĆA, vrsno sklopljenu kompilaciju arhivskih materijala o epidemiji velikih boginja u Jugoslaviji 1972. Vezivno tkivo filma, koji se mjestimično prati kao uzbudljiv triler čemu doprinos daje i niz stravičnih prizora naj-

težih slučajeva zaraze, odlična je naracija u *offu* ZORANA RADOVANOVIĆA, jednog od ondašnjih glavnih epidemiologa. Jedini, ali bitan prigovor ide ponešto nejasnoj završnici koja kao grom iz vedra neba donosi snimke nošenja štafete i sleta za Dan mladosti (to je to proljeće iz naslova koje je uslijedilo nakon kasne zime obilježene epidemijom). Čini se da je riječ o simboličkoj afirmaciji socijalističke solidarnosti naspram, valjda, kapitalističkog egoizma, a ako se doista o tome radi, onda ima nešto licemjerno, pa čak i kukavičko u odluci da se prikaže spektakl u čast ‘oca’ jugoslavenskog socijalizma, TITA, a da se ključan trenutak predaje štafete izreže, valjda da se distancira od ‘diktatora’, što se doima kao pokušaj njegova brisanja iz povijesti.

Među tzv. postjugoslavenskim filmovima istaknuli su se i novi dugometražni rad DANE KOMLJENA, gotovo jedinog autora s ovih prostora koji u dugom metru gaji stil *slow movie*-ja, ‘Afterwater’ te ‘Da li ste videli ovu ženu?’ studentskog tandema MATIJE GLUŠČEVIĆA i DUŠANA ZORIĆA. Dok je Komljenov film eksperimentalno-igrani triptih o (erotskim) trokutima u ambijentima jezerskih voda stajačica koji želi biti i studija o prirodi vremena, pri čemu su mu glavni aduti ekstraordinarna vizualnost i poetsko-metafizički *voiceover*, a glavna asocijacija filmovi APICHTAPONGA WEERASETHAKULA, ‘Da li ste videli ovu ženu?’, također u formi svojevrsnog triptiha, kreira osjetno pomaknut svijet ujedinjen središnjim likom sredovječne Draginje. Nju maestralno utjelovljuje KSENIJA MARINKOVIĆ u možda ulozi života, hrabro se bacivši otvorena srca – ne ustuknuvši ni pred obnažanjem grudi i cijelog tijela, ni pred žensko-ženskim maženjem (s ISIDOROM SIMIJONOVIĆ iz ‘Klipa’) u tami disko kluba – u ‘udareni’ modus mladih autora. Doista dojmljiv spoj iščašene drame i fantastike, rijedak primjerak (pro)oniričkog filma na ovim prostorima, o kojem će još biti prilike pisati.

Svakako najbolji film prikazan na ovogodišnjem HRFF-u Seidlova je ‘Sparta’, izvanredno slojevit prikaz psihe i ponašanja predatorskog pedofila koji je uz to i reprezentant kolonijalizma ‘stare Europe’ (u ovom slučaju Austrije) spram evropske ‘provincije’ (u ovom slučaju Rumunjske). Seidl je vrlo kritičan prema svom protagonistu, ali ga nipošto ne želi demonizirati, štoviše prikazuje ruralne gubitnike rumunjske tranzicije kao primitivce koji svojoj djeci mogu nanijeti više štete od kulturnog zapadnjaka. Nikakvo čudo da je film koji na takav način provocira vladajuću političku korektnost doživljen kao duboko kontroverzan te da je *de facto* bojkotiran na najprestižnijim festivalima. Pristup u glavni program onog najvećeg, canneskog, zato je imala Serrina ‘Priča s Pacifika’, nekovrsni polusnoviti film *noir* u tropima koji inzistira na otvorenosti strukture i značenja, na općoj nejasnoći koja mu se na kraju obija o glavu jer se mistifikacijski pristup otkriva kao dimna zavjesa za jedno veliko tanko ništa, no ima dragocjen adut *woke* kulture – kritiku (francuskog) kolonizatorskog imperijalizma i afirmaciju domicilnog stanovništva Francuske Polinezije. Politički je podjednako korektan, ali raden s manje oblikovnog talenta ‘Saint Omer’ ALICE DIOP, Srebrnim lavom u Veneciji nagrađena reinterpretacija Medeje u suvremenom okruženju, dok se pobjednik Rotterdama, ‘Eami’ PAZ Encine, također politički korektno, ali u folklorističko-oniričkom ključu i tek nešto umjetnički uvjerljivije bavi uništenjem latinoameričkih šuma i stradanjem domorodačkog stanovništva. ■

Kontroverzna Seidlova ‘Sparta’ kontemplativan je film o pedofilu i tranzicijskim gubitnicima

PREPORUKE: MUZIKA

Šumski: Kolobari

Geenger)

VETERANI zagrebačkog undergrounda vratili su se nakon dugogodišnje pauze 2018. u proširenoj, šesteročlanoj postavi s izvrsnim četvrtim albumom ‘Ostrvo ledenog kita’. ‘Kolobari’ ponavljaju kvalitetu tog albuma unutar kratkih, ali odlično iskorištenih pola sata. Šumski zavidnom lakoćom sviraju eklektičnu mješavinu stilova u rasponu od novovalnih zezalica do afrobeata i panoramskog post rocka. Glavna vrlina albuma su sjajna instrumentalna međuigra i slojeviti aranžmani pažljivo balansirane dinamike koja s lakoćom prelazi i iz meditativnog u plesno i nazad. Zahvaljujući toj nepredvidljivosti i interpretaciji otvorenih tekstova MARINA JURAGE, Šumski spretno balansiraju između hermetičnosti i prijemčivosti. Ilu-

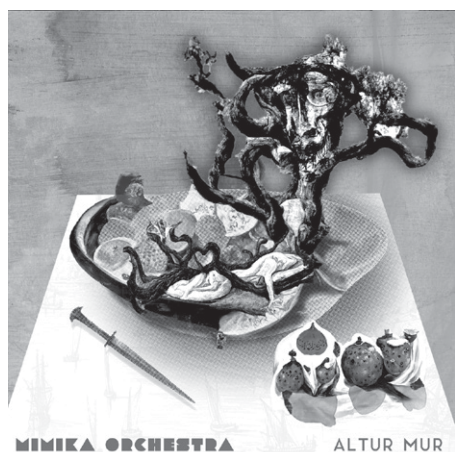

stracije legendarnog kantautora MILANA MANOJLOVIĆA MANCEA samo pojačavaju urbano-pastoralni dojam koji prevladava zvučnom slikom. ‘Kolobari’ su tip albuma koji svjesno funkcionira izvan vremena i trendova, no njegova prozračnost i neopтереćenost tim je više razlog za ugodno i pomalo eskapističko slušanje.

Mimika Orchestra:
Altur Mur

(Rika muzika/Menart)

MIMIKA Orchestra, bigband okupljen oko skladatelja MAKa MURTIĆA i vokalistice MAJE RIVIĆ, na svom četvrtom albumu majstorski prolazi kroz niz mediteranskih motiva. U sedamdesetak minuta materijala našlo se mjesta za guste vokalne harmonije, ali i eksplozivni naboj ranog fusiona na tra-

MIMIKA ORCHESTRA ALTUR MUR

gu MILESA DAVISa i Mahavishnu Orchestra. Najočitiiji uzor je Sun Ra Orchestra, čiji spoj prizemljenog i kozmičkog, avangardnog i tradicijskog Mimika Orchestra većinom uspješno adaptiraju za naše podneblje. Murtićevi precizni aranžmani ostavljaju dovoljno prostora za pojedinačni doprinos mnogočlanog sastava, pa je album zapravo najbolji kada iskorači iz ambicioznih, ali i donekle ograničavajućih ethno jazz okvira u slobodnije i atmosferičnije vode poput onih u završnim minutama impresivne ‘Amuar’. ‘Altur Mur’ je album koji osvaja i konceptom i izvedbom, no zbog veličine i količine glazbenih ideja na koncu bend ipak daje naslutiti da se puni potencijal ovog materijala može ostvariti tek kroz živu izvedbu, odnosno nepredvidljivost i energiju koja ona dopušta.

Iv/An:
Razmišljajmo
o nečem drugom

(Samizdat)

OPRILIČNO produktivni producent, koji nakon korištenja niza pseudonima posljednjih godina nastupa pod vlastitim imenom, svoj je najnoviji album koncipirao kao tamni electropop. Vukući inspiraciju iz ranih osamdesetih, Iv/An na ‘Razmišljajmo o nečem drugom’ koristi nerafiniran zvuk i kućnu produkciju kao katalizator sirovih emocija. Album tematizira postpandemijsku tjeskobu, ne-

moгуćnost stvaranja emocionalnih veza, otuđenost u informacijskom dobu i slične motive koji su istodobno aktualni i vjerni duhu razdoblja iz kojeg se crpi inspiracija. Monotoni vokalni stil doprinosi dojmu zatvorenosti, izolacije i beznađa, a potpuni retrofuturistički puni krug postignut je u izvrsnoj završnici ‘Anatomija izdaha’ koja poetski tretira mogućnost nuklearnog rata, onedavno itekako ponovno aktualnu. Sve navedeno upućuje na to da je ‘Razmišljajmo o nečem drugom’ mračno i turobno ostvarenje, no ispod površine se baš kao kod Coil, jednih od neskrivenih autorovih uzora, krije mješavina ravnodušnosti, optimizma i sarkazma koja pjesmama daje prijeko potrebnu crnohumornu patinu.

■ Karlo Rafaneli

Autor i redatelj
predstave ‘Država Dada-Jok’ADAM RANĐELOVIĆ
Utopijsko mi je izrazito blisko

Predstava ‘Država Dada-Jok’ nastaje 100 godina otkako se u Osijeku dogodila ‘Dadaistička matineja’, no u naslovu predstave je i ‘Dada-Jok’, što upućuje i na Branka Ve Poljanskog. Što sve povezujete u komadu?

Dadaistička matineja DRAGANA ALEKSIĆA u Osijeku samo je zahvalan povod da se govori o mnogim drugim stvarima. Odmah mi je bilo jasno da ta priča mora da sadrži i BRANKA VE POLJANSKOG koji službeno nije bio dadaist, mada je u svom antidadaizmu dosegao dadaističke vrhunce. Tako je jedna od nosećih priča u predstavi upravo o odnosu Aleksića i Poljanskog, što će reći, o tenziji između dadaizma, koji je importiran (treći glavni lik komada je TRISTAN TZARA), i zenitizma, kao našeg (jugoslovenskog) autohtonog umetničkog pokreta. U komadu se – uz lažnu linearnost – prati nastanak dadaizma u Švajcarskoj, prelivajući se u domaći (jugoslovenski) kontekst, uz konstantnu promenu planova (globalno-lokalno, društveno-individualno) i prostorno-vremenske skokove. Tako kroz predstavu defiluju malograđani svih zemalja, LENJIN, KRLEŽA, MARINETTI, HITLER, filozof RADO MIR KONSTANTINOVIĆ, kao i svakojaki neimenovani kreteni, koje bi zakonski trebalo loviti po prašumama idiotizma. Dakle čitav niz drama sa realtrikovima, kao u stara doba vremena.

Tko su dada-zvijezde vašeg komada i kako je izgledala audicija?

Dada-prodor zvezde predstave su DOROTEA ILEČIĆ SEVER, DAMIAN HUMSKI i LOVRO RIMAC. Audicija je, nažalost, išla preko Zooma, tako da niko nije dubio na glavi, ali sam jasno mogao videti ono najbitnije – njih troje su zaista svesni koncepta da je *sve svejedno*, što nije rasprostranjeno, naročito među glumcima. Ujedno, oni su vršnjaci svojih likova, tako da im je ujedajući, razigrani ton komada intuitivno blizak, tu se radi o konceptu da je *mladost uvek u pravu*, bila ona toga svesna ili ne. Narator predstave, čovek-orkestar je LUJO PAREŽANIN, koji sav taj divlji cirkus drži na okupu i oblikuje u nekakvu smislenu celinu. Mada je pred-

Foto: Tatjana Kijanica

stava, naravno, u najboljem smislu te reči *besmislena*.

Koliko ste skloni anarhističkom, odnosno ‘dadapogledu na svet’?

Hteli – ne hteli svi smo zarobljenici dadapogleda na svet. Tako da tekstovi Aleksića i Poljanskog neće izgubiti na radikalnosti sve dok ne dođe do stvaranja novog čoveka. Jer ti su tekstovi, u osnovi, poziv na utopijsko, što je meni izrazito blisko. Nažalost, izloženi su tendencioznom (reakcionarnom, nacionalistički-folklornom itd.), gotovo bezubom (akademskom, depolitizovanom) čitanju zadnjih decenija. Veoma je tačno što ste upotreбили izraz *anarhistički*. Mislim da je anarhija slična kineskom poimanju harmonije u kineskoj kulturi – kada je svaki čovek na svom mestu, i opet smo se vratili na utopiju. U tom smislu, predstava se klata između dva ekstrema (unutar jedne filozofije), koje je dobro sazeo u nekom intervjuu LUIS BUÑUEL (citiram po sećanju, a nisam siguran da ga nisam sanjao): ‘Kad zatvorim oči – ja sam anarhista, kad ih otvorim – ja sam cinik.’ Dixit.

■ Ana Grbac

KVADRAT

ZLATKO BURIĆ, suosnivač kultnog Kugla glumišta koji se još početkom osamdesetih iz Hrvatske preselio u Dansku, na dodjeli ovogodišnjih Evropskih filmskih nagrada proglašen je najboljim glumcem. ‘Evropskog Oscara’ dobio je za ulogu u filmu ‘Trokut tuge’ Rubena Östlunda – još uvijek ga se može pogledati i u našim kinima.

■ B. P.

Foto: Sebastian Gabsch/Geisler-Fotopre/DPA/PIXSELL

Snaga pogona

Izložba 'Đuro Đaković – portreti rada' daje uvid u proces jačanja industrije i radničke klase, ali i emancipacije žena, što je podrazumijevalo njihovo uključivanje u tradicionalno 'muška' zanimanja u teškoj industriji i njihovu propagandu u radničkim glasilima

UTEHNIČKOM muzeju Nikola Tesla nastavljaju se održavati izložbe kompatibilne s njihovim stalnim postavom, ali i one koje su samosvojne u aspektu koji su odlučile propitati. Žene u znanosti, u vatrogastvu, samo su neke od tema. Te izložbe u pravilu priređuju žene, a u prvom su planu pitanja povijesnog socijalizma, modernosti, rada i industrijalizacije, no njihova je crvena nit – položaj žena u svim tim procesima. Posljednja u nizu takvih izložbi nosi naslov 'Đuro Đaković – portreti rada'. Premda je opsegom mala, to ne znači i da je mala dometom i ambicijama. Riječ je, naime, o prikazima rada i radnog procesa u tvornici Đuro Đaković u Slavanskom Brodu i to na dva načina. Prvi se odnosi na fotografije snimljene u tvorničkim pogonima, koje imaju primijenjenu, ali i umjetničku dimenziju. Drugi su portreti radnica na izrazito 'muškim' poslovima, koji donose i kratak životopis žena, onako kako su bile predstavljene u tvorničkom listu. Koliko se te dvije teme prožimaju i zaslužuje li svaka od njih samostalnu izložbu, otvoreno je pitanje. Izložbu su realizirale autorice i kustosice URŠULA BEŠLIĆ iz Muzeja Brodskog Posavlja i ANA RAJKOVIĆ PEJIĆ iz Hrvatskog instituta za povijest, a sve uz pomoć Tehničkog muzeja Nikola Tesla, odnosno stručnih suradnica MARKITE FRANULIĆ i KOSJENKE LASZLO KLEMAR. Grafičko oblikovanje propagandnog materijala izvela je BARBARA BLASIN.

Fotografi, angažirani da dokumentiraju rad u tvornicama i propagiraju proizvodnju,

nisu bili rijetkost u vremenu industrijalizacije, nakon Drugog svjetskog rata, kao i u kasnijim desetljećima socijalizma. Tako su u slavonskobrodsku tvornicu iz Zagreba dolazili istaknuti fotografi TOŠO DABAC, MILAN PAVIĆ, MARIJAN SZABO, VILKO ZUBER i OTO HOHNJEC. Njihove fotografije čine važan segment fundusa nečega što se danas katalogizira kao 'hrvatska industrijska fotografija'. Ima tu raznih vrsta rada i radnih procesa u tvorničkim pogonima, a kako pišu autorice izložbe: 'Izdvajanjem određenih fragmenata proizvodnje naglašavaju se simbioza radnika i stroja, koja je predstavljala okosnicu ondanjeg društva i privrede.'

Razvoj teške industrije predstavljao je jednu granu razvoja tadašnjeg društva, koja je bila pokretač privrednog i društvenog razvoja Jugoslavije. Paralelno s time težilo se uključivanju žena u radnu snagu. Taj proces i urbanizacija koja ga je pratila, doveli su žene i u ona zanimanja koja su se tradicionalno vezala za mušku radnu snagu. Žene dakle nisu bile zastupljene samo u tekstilnoj i prehrambenoj industriji kao onim 'feminiziranim', nego i u teškoj industriji. Poslije 1945. dolazi do sve većeg zapošljavanja radnica na poslovima glodačica, zavarivačica i voditeljica dizalica. Kao što autorice ističu: 'Prikazivanjem radnica na radnom mjestu, većinom uz strojeve, težilo se stvaranju onoga što je još ALEXANDRA KOLLONTAI nazvala 'novom ženom', koja je ekonomski neovisna, ali ujedno i lišena tradicionalnih okvira. Bila je to paradigma nove jugoslavenske žene

koja je, barem djelomično, označila raskid s položajem Druge.'

Usporedni prikaz te dvije linije, naručenih fotografija iz pogona s jedne strane i portreta radnica iz tvorničkog lista s druge, izložba 'Đuro Đaković – portreti rada' daje uvid u dva procesa. To su jačanje industrije i radničke klase kao temelja društvenog razvoja te, s druge strane, proces emancipacije žena, koji se manifestira i kroz uključivanje žena u tradicionalno 'muška' zanimanja u teškoj industriji i njihovu propagandu u radničkim glasilima.

Uršula Bešlić piše o tome kako se u Muzeju Brodskog Posavlja čuva veći broj fotografija na kojima je zabilježena industrijska baština Slavanskog Broda, u čemu tvornica Đuro Đaković zauzima posebno mjesto. Prijeratna 'Tvornica vagona, strojeva i mostova' (osnovana 1921.), s obnovom je započela novu i moderniziranu proizvodnju, te je postala jednom od najvećih i najuspješnijih tvornica u Jugoslaviji. Godine 1947. ime joj je promijenjeno u Đuro Đaković, naziv pod kojim djeluje do danas. S ciljem propagande obnovljene tvornice i uspješne industrijske proizvodnje Ministarstvo teške industrije angažiralo je 1949. autore većinom vezane za Zagrebačku školu fotografije, da zabilježe prizore iz radničkih hala. 'Premda je riječ o propagandnoj fotografiji, ona sadrži umjetničku i dokumentarnu kvalitetu, te zauzima važno mjesto u povijesti hrvatske fotografije', piše Uršula Bešlić. A mi bismo dodali da to nije usprkos, već upravo zbog

propagandne svrhe tih fotografija. Država utemeljena na socijalističkom poretku, u kojoj je centralno mjesto namijenjeno radnicima, dokaz je da tadašnji politički i socijalistički ustroj promovira važnost rada i radnika. Radnici i njihov rad, kao i strojevi i radni okoliš, prezentiraju uspješnost koja je dovela do rasta najvažnijih djelatnosti za razvoj društva – industrije i privrede.

O povijesti tvornice piše Ana Rajković Pejić. Preskočimo li, inače interesantno međuratno razdoblje, dolazimo do 1947. i obnove tvornice, kada ona i dobiva ime 'Đuro Đaković. Industrija lokomotiva, strojeva i mostova, Slavonski Brod'. Ime će za vrijeme socijalističke Jugoslavije postati sinonim ne samo za taj grad, nego i za cjelokupnu jugoslavensku metaloprerađivačku industriju, da bi na vrhuncu svoga rada ta tvornica zapošljavala 18 tisuća radnika. Važan dio njezinog poslovanja bila su i inozemna gradilišta (Kostarika, Meksiko, Pakistan, Kuvajt, SR Njemačka, Libija itd.). Opsegom poslovanja i brojem zaposlenih tvornica je nadilazila okvire tadašnje države, pa je tako ostvarena suradnja s tvrtkama kao što General Motors (SAD) i Teddington Bellows (UK), a uključila se i u gradnju nuklearne elektrane Krško.

U skladu s izgradnjom kulta radnika i radništva, tvornički radnici često su prikazivani pokraj strojeva i tokom radnog vremena uz naslove vezane za veću produktivnost, predanost radu i socijalističkim vrijednostima. Nije zanemaren ni aspekt svakodnevice, onih osam sati kada radnik ne radi za plaću. Radnici su imali pravo na besplatno ljetovanje u radničkom odmaralištu u Trogiru, a bila su organizirana i zimovanja uglavnom u Čehoslovačkoj i Poljskoj. Zastupljena je bila i rekreacija, o čemu svjedoče brojna natjecanja poput Smotre proizvođača šinskih vozila Jugoslavije, Saveznog natjecanja metalaca te Radničkih sportskih igara.

O radnicama Đure Đakovića, tokaricama, glodačicama i bravarkama, u tekstu za izložbu pod naslovom 'Brenner draži od kancelarije i kuhače' piše Ana Rajković Pejić. Promijenjena uloga žene u društvu dovela je do velikog pomaka u shvaćanju toga da pitanja koja se tiču zaposlene žene 'nisu samo ženska', već se njima treba baviti i šira društvena zajednica. Pri poduzećima su isprva djelovali aktivni žene, koji su mijenjali nazive u Savez ženskih društava do Konferencije za društveni položaj žene i porodice. U Đuri Đakoviću je 1956. pokrenut Aktiv žena, a prva predsjednica je bila MAGDA Škuljević. Iako pretežno 'muška' tvornica imala je svijest o rodnoj dimenziji, koja se oslanjala na AFŽ-ovke i prijeratne sindikalistkinje poput IVANKE KLAJČIĆ SEKE.

U Đuri Đakoviću je u socijalizmu bilo zaposleno oko tri tisuće radnica. One su obavljale i niz teških fizičkih poslova, poput upravljanja teškim dizalicama, kovanja željeza i zavarivanja. Na izložbi su u tom smislu zastupljene ANKICA BJELOBRK i ANICA KUČINIĆ, koje su radile na poslovima lijevanja željeza. U pojedinim pogonima radnice su ostale iznimkama, kao, na primjer, autogena zavarivačica DRAGICA Čepko ili ELIZABETA ŠIMUNOVIĆ, kao jedina radnica među 140 električara u radnoj organizaciji Elektropogona. Pojedini primjeri samo naglašavaju snagu i mnoštvo ženskog angažmana, kojim su žene pridonijele razvoju slavonskobrodске tvornice.

Odnos kuće i radnog mjesta, putovanja do posla i natrag, sve je to tematizirano u radničkim novinama. Što znači biti 'ženom-majkom'? Što je, danas bismo rekli, plaćeni, a što neplaćeni rad? Uz sve poteškoće, zaključuje Ana Rajković Pejić 'ove su žene pridonijele ideološkoj praksi kreiranja identiteta 'žene samoupravljača' te su svojim radom učinile značajne emancipacijske korake'. ■

Foto: Tošo Dabac

TV RAŠETANJE

CIA, snajka

PIŠE Boris Rašeta

U Iranu se, vidimo u Fijasku, 1951. na vlasti etablirao progresivni premijer Mohammad Mossadek. Vjerovao je da iranska nafta pripada Iranu a ne Britaniji, pa je nacionalizirao naftnu industriju, a CIA je potom na britanski zahtjev organizirala državni udar

Qatara, HRT, 4. prosinca, 19:50

Zašto komentatori nogometnih utakmica urlaju? Može li to malo gospodskije? Po našem mišljenju, ovdje je riječ o nečemu nalik na fantomski ud: ta je dernjava (za)ostala iz predtelevizijskog vremena, kada su se utakmice uživo prenosile samo na radiju. Komentatori su glasovnom kulisom nadomještali sliku, baš kao što je MILKA BABOVIĆ raskošnim opisom šljokica eliminirala socijalne razlike i crno-bijele televizore pretvarala u kolor prijemnike, kako je to duhovito primijetio ALEKSANDAR TIJANIĆ. A spomenutoj gospodi nitko nije javio da je to vrijeme prošlo. Ovo je prvenstvo drama-

svoj svijet, život zbog mene. Nedugo nakon toga, ja sam to isto napravio za nju, rekao je Harry, kao da citira svog rodaka EDUARDA VIII. Za one koji vole pripovijesti o engleskoj dinastiji ova će serija biti uzbudljiva, nama koji ne ludujemo za reliktima prošlosti jedna je epizoda bila dovoljna (na Netflixu možete pogledati prve tri).

Fijasko, HRT, 8. prosinca, 22:05

‘CIA, snajka, CIA’, te riječi iz ‘Balkanskog špijuna’, koje su napamet znali milijuni Jugoslavena, zapravo nisu vic. U ovoj dokumentarnoj seriji o najvažnijim događajima u novijoj povijesti SAD-a, aranžeri državnih

odbjeglog šaha Rezu Pahlavija u Sjedinjene Države, pa su Iranci posumnjali da ga Amerikanci kane držati kako bi ga vratili na vlast, a pritom se nisu mogli ne sjetiti žalosne Mossadekove sudbine. Iste te 1979. godine Iran je bio glavni saveznik Amerike na Bliskom istoku, ali je konglomerat pogrešnih politika stvorio temelje krize koja do danas nije riješena. Amerikanci su tada čekali u kilometarskim redovima za benzin, kojega nije bilo (naš ‘par-nepar’ baš i nije bio svjetsko čudo, isti su sustav sedamdesetih koristili Britanci), inflacija je bila velika, recesija ustrajna, a zemlja koju je vodio dobrodružni uzgajivač kikirikija Jimmy Carter propadala je. Na tom su humusu nicali fundamentalistički evangelistički TV svećenici, ‘moralna većina’, kršćanske mule, fanatici

Aranžeri državnih udara u Fijasku objašnjavaju tehnike rušenja nepoćudnih režima u svijetu – Jimmy Carter i W. Michael Blumenthal (Foto: Screenshot/HRT)

tično različito od svih prethodnih. Na njemu vidimo sumrak bogova, potop povijesnih favorita. Svijet se mijenja, postaje multipolaran u svemu, samo se komentatori deru kao da još nisu izašli iz medijskog kamenog doba. Gledajući utakmicu Engleska-Senegal shvatili smo da je moguće i drugačije. Recept je jednostavan: nevažne utakmice treba prenositi kao da su presudne, a važne kao da su beznačajne, pa će intonacija uvijek biti primjerena!

Harry i Meghan, Netflix

Što znači ‘živjeti kao kralj’? Ako nas pitate, ta fraza označava neku vrstu naizgled glamurozne ali suštinski jezive egzistencije, za što je dugo očekivana Netflixova serija o MEGHAN MARKLE i princu HARRYJU jak dokaz. Etiketa, krutost dvorskog života, obveze od malih nogu, sve to ne nalikuje baš na život u raj, ali teror paparazza nešto je najgore, on spada među najokrutnije torture kojima su članovi dinastije WINDSOR podvrgnuti. Gdje god bi se kraljević Harry pojavio, iz grma bi iskočio jedan-dva, tri ili pedeset fotografa. I tako cijeli život. Kako u tom okruženju obrađivati svoj vrt? Slaveni je par disidenata u tri epizode objasnio kako su se zaljubili, Harry je opisao svoje djetinjstvo, odrastanje, školovanje na Etonu, bijeg od stalnih zasjeda vojske naoružane teleobjektivima. Nije mogao učiniti nijedan korak a da ne završi na gostovanju u milijunskim nakladama tiska, engleskog i svjetskog. Onda se pojavila ona... i svijet se okrenuo naglavce. ‘Ona je žrtvovala cijeli

udara objašnjavaju, između ostalog, koja su sredstva i koje tehnike primjenjivali za rušenje nepoćudnih režima po svijetu. Prva epizoda opisala je talačku krizu u američkoj ambasadi u Teheranu 1979. godine. Priča je imala malo dulju uvertiru... U Iranu se, vidimo u Fijasku, 1951. na vlasti etablirao progresivni premijer MOHAMMAD MOSSADEK. Sa stajališta Britanaca Mossadek je imao jedno, pomalo nezgodno uvjerenje. Vjerovao je da iranska nafta pripada Iranu a ne Britaniji, pa je nacionalizirao naftnu industriju. CIA je potom na britanski zahtjev organizirala državni udar, koji je uspio iz drugog pokušaja, 19. kolovoza 1953. Rulja je bila jeftina. ‘Imali smo na raspolaganju milijun dolara’, kaže agent CIA-e KERMIT ROOSEVELT JR. ‘Trebalo nam je samo 60 tisuća. To smo potrošili na medije.’ Najprije je pomoću njih politički podrovan Mossadek, potom je šah REZA PAHLAVI nagovoren na suradnju, članovi parlamenta potkupljeni i organizirane su sigurnosne snage, a na koncu su potaknute javne demonstracije. Odgovornost za svrgavanje Mossadeka – kojem su sudili zbog ‘veleizdaje’ jer je Irancima vratio iransku naftu (!?), a potom je do smrti bio kućnom pritvoru – Amerika je priznala tek 60 godina kasnije. Prva epizoda Fijaska govori o tome kako su, sijući vjetar, poznjeli oluju – šah Pahlavi nasilno je vesternizirao državu, što je proizvelo dug otpor Iranaca, koji je na vrhuncu doveo do talačke krize u američkoj ambasadi i instalacije ajatolaha HOMEINIJA, čiji ljudi i danas vladaju tom velikom zemljom. Spirala nasilja ušla je u završnicu kada je JIMMY CARTER 1979. ‘ne-namjerno stao na minu’, odnosno primio

koji su doveli do uspona RONALDA REAGANA i njegove formule ‘Let’s make America great again’ (učinimo Ameriku opet velikom). Čini se kao da se film ponavlja. Odlična serija, kritična, samokritična – samokritika je uvijek davala snagu Americi – sve pohvale Trećem programu i MIRI VOČINKIĆ, koja je seriju odabrala i uvrstila u program.

Qatara, HRT, 9. prosinca, 15:50

Tako se to radi! HRT-ovi komentatori vrhunski su, otmjeno, sportski i stručno prenosili povijesnu utakmicu Hrvatske i Brazila. Favorizirani Brazilci ušli su u utakmicu s Hrvatskom nonšalantno, a to je najpogrešnija formula koja se u susretu s našom izabranom vrstom može primijeniti. Galvanizirana, ali staložena i nepokolebljiva ekipa ZLATKA DALIĆA, čija je najveća snaga u karakteru, izvela je još jedno čudo. Tim veće zato što je Njemačka ispala drugi put u turnirskom dijelu, Italija u njega nije ni ušla, a Belgija je doživjela fijasko. Premda je ta utakmica predstavljala adrenalinsku bombu, i momčad i ljudi u studiju odradili su je na način koji izaziva respekt. MARKO ŠAPIT emotivno je, ali primjereno reagirao na gol BRUNE PETKOVIĆA: ‘Evo gola, evo izjednačenja, pa je li ovo moguće?’ i onda si malo dao oduška, bez čosićevskog divljanja. Čestitke! ■

VIDA LIVE

Sara Renar

**Klinika Denisa
Kataneca**

**Ivan Grobenski
& The Mental Health
Customer Support**

Sleepyheads

Them Moose Rush

+ DJ Zoran Stajčić (Ravno do dna)

Domaćini: Nina Violić & Filip Šovagović

Tvornica kulture, 23/12/2022, 21:00 h

Samo 30 kn

www.vidatv.hr
youtube.com/c/vida_kanal
facebook.com/vidatelevizija

eventim

